OYUN

Şark Dişçisi

HAGOP BARONYAN

ARAS

ŞARK DİŞÇİSİ

ŞARKILI KOMEDYA – BEŞ PERDE

OYUN

HAGOP BARONYAN

ÇEVİRİ

BOĞOS ÇALGICIOĞLU

Aras Yayıncılık
İstiklal Caddesi, Hıdivyal Palas 231/Z
34430 Tünel, Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 252 65 18 - 243 06 02
Fax: (0212) 252 65 19
info@arasyayincilik.com
www.arasyayincilik.com
Sertifika No: 10728

ARAS - 116

Hagop Baronyan
Şark Dişçisi
Orijinal Adı
Adamnapuyjn Arevelyan
Yayına Hazırlayan
Ardaşes Margosyan
Rober Koptaş
Kapak
Aret Gıcır

ŞARK DİŞÇİSİ

ŞARKILI KOMEDYA – BEŞ PERDE

usul gereği

Bu çalışma, Boğaziçi Gösteri Sanatları Topluluğu (BGST) içerisinde faaliyet gösteren “tiyatro bağlamında kültürel çoğulculuk çalışma grubu”nun katkılarıyla yayımlandı.

BGST'ye ve Mayıs 2010 tarihli 17. sayılarında yayımlanan "Hagop Baronyan" dosyası içerisinde yer alan iki yazıyı

bu kitapta kullanmamıza izin veren Mimesis dergisine

teşekkür ederiz.

Şark Dişçisi, Ermenice edebiyatın en önemli mizah yazarlarından biri olan
Hagop Baronyan'ın

Adamnapuyjn Arevelyan (İstanbul, 1869) adlı

tiyatro oyununun çevirisidir.

Baronyan'ı Türkçe okurlarla buluşturan bu ilk çalışmada, yazar ve eseri hakkında bilgi veren çeşitli

ek metinlere yer verildi.

Ermenice ve diğer dillerdeki kelimeler italik dizildi. Tarafımızdan eklenen açıklamalar köşeli ayraç içinde verildi.

Türkçe yazımda, Ömer Asım Aksoy’un

Ana Yazım Kılavuzu (Epsilon Yay.) temel alındı,

Necmiye Alpay'ın Türkçe Sorunları Kılavuzu'ndan (Metis Yay.) yardımcı kaynak olarak yararlanıldı.

yayıncının notu

HAGOP BARONYAN[*1]

1842, Edirne - 1891, İstanbul

BEDROS NOREHAD

Hagop Baronyan, bir yazar olarak ölümsüzlüğe kavuşmuş olmakla beraber, [27 Mayıs] 1891’de [Ortaköy’de], kendi mali çöküşüne gülüp geçerek, yoksulluk ve sefalet içinde öldü. Beceriksiz liderlerin itibarını söndürmek ve abartılı toplumsal örf ve âdetlerle dalga geçmek amacıyla yazılmış hicivleriyle, kendi döneminin pek çok ileri gelenine hayatı zindan etmek konusunda son derece başarılı olmuştu.

1843’te Edirneli yoksul bir ailenin çocuğu olarak doğan Baronyan, ilk ve orta öğrenimini Ermeni okullarında tamamladı. Ardından bir yıl süreyle yerel bir Rum okuluna devam etti, ancak iş bulmak için resmi eğitimini yarım bırakmak zorunda kaldı. Önce bir eczanede çalışmaya başladı, sonra da muhasebecilik yaptı. 1864’te İstanbul’a taşınarak önce bir telgraf dairesinde, sonra da Ermeni Patrikhanesi’nde kâtip olarak çalıştı. Aynı zamanda, kısa bir süre için Üsküdar’daki Ermeni okulunda eğitmenlik yaptı. Bu sırada Romantik şair ve oyun yazarı Bedros Turyan’ın (1851-1872) etkisinde kaldı.

Hevesli bir okur olarak bazı Avrupa dillerini, özellikle de dönemin İstanbul’unda edebi ve teatral hayatta büyük etkileri olan Fransızca ve İtalyancayı kendi kendine öğrendi.

Osmanlı başkentinde yayımlanan çeşitli dergilere katkı sunarak yazarlık konusunda deneyim kazandı. Bu deneyim, ona daha sonra yazacağı önemli hicivler için iyi bir eğitim alanı oldu. Baronyan’ın insanların ve durumların mizahi ve absürd yönlerini birkaç sevimli kalem darbesiyle yazıya dökme becerisi, hicivlerini kendi dönemine özgü gelip geçici bir şey olmanın çok ötesine taşıyarak yeni okurları da eğlendirmeye devam etti. Ancak çok geçmeden, hiciv yazarlarının kitlelerin saygısını kazanabileceğini, ama alay ettiği zenginlerden hiç yardım görmeyeceğini anladı. 1879’da evlendikten sonra, sahip olduğu geniş aileyi geçindirebilmek için, suya sabuna dokunmayan edebiyat dışı mesleğine, muhasebeciliğe zaman zaman geri dönmek zorunda kaldı.

Yayına hazırladığı süreli yayınların ömrü kısa oldu. Poğ aravodyan (Sabah Borusu) yirmi sekiz sayı yayımlandıktan sonra mali sıkıntılar nedeniyle kapandı. Yedi yıl içinde Yeprad (Fırat), Meğu (Arı) ve Tadron (Tiyatro) isimli dergilerin yayını Osmanlı sansür bürosu tarafından durduruldu. Bunları dört yıl sonra Khigar (Bilgiç) ve o da kapandıktan birkaç ay sonra Dzidzağ (Gülüş) isimli dergiler izledi.

Baronyan, iniş çıkışlarla dolu yirmi yıllık hareketli yayıncılık serüveninin sonunda, toplumdaki çeşitli kötücül şahsiyetleri hedef alan veda yazısında, hayal kırıklığının ve mali çöküntünün neden olduğu karamsarlığı dile getiriyordu:

Elveda haksızlık, elveda iftiracılar

Elveda yozlaşmış memurlar ve

Elveda borcunu ödemeyen aboneler.

Veda ettiği "iftiracılar" şüphesiz Baronyan'ın alaylarından nasibini almış ve onu susturmak için ellerinde bulunan tek aracı, sansürü devreye sokmuş kişilerdi.

Baronyan'ın amacı, mevki sahiplerinin ve kilise liderlerinin beceriksizliklerini, manastırlardaki keşişlerin tembelliğini, İstanbul Ermeni Patrikhanesi'nin yetersizliğini, 1863 tarihli Ermeni Milli Nizamnamesi'nin yetkilendirdiği Milli Meclis'te tartışmaya girişmenin anlamsızlığını, zenginlerin cimriliğini, aile ilişkilerini bozan tuhaf toplumsal örf ve âdetlere bağlılığı ve aynı şekilde, Sultan'ın yönetiminin ve onun yozlaşmış, beceriksiz memurlarının basiretsizliğini ifşa etmek ve bunlarla alay etmekti.

O, kâr elde etmek dışında bir şey düşünmeyen zengin tüccarların ipliğini pazara çıkarırken, kıt kanaat geçinip "kendi yağıyla kavrulan" esnafa sempati beslerdi. "Bir-iki haftalığına ders vermek için çağrılan ve okul yönetiminden bir kişiye yalakalık yapmadığı için kovulan" düşük ücretli eğitmenlerin tarafını tutardı.

Baronyan'ın tiyatroya olan yoğun ilgisi çok genç yaşlarda kendini gösterdi. İlk Ermeni profesyonel tiyatro kumpanyası 1861 yılında İstanbul'da kurulmuştu; bu önemli gelişme, genç yazarın oyunculuk kariyerinin başlaması için bir fırsat yarattı. Bu tarihten önceki on yıl boyunca Goldoni ve Molière'in farsları ve komedileri yaygın bir popülerlik kazanmıştı ve bu iki yazara ait öyküler Baronyan'da yaratıcı uyarlamalar yapma heyecanı uyandırmıştı. 1865'te yazılan ilk oyunu, Goldoni'nin orjinal eserinin taklidi olan Yergu Derov Dzara mı (İki Efendili Bir Uşak)

adlı kısa bir farstı. Bundan dört yıl sonra, görücü usulü evlilikleri ve evlilikte sadakat konusunu genellikle neşeli bir üslupta ele aldığı ilk komedisi Adamnapuyjn Arevelyan (Şark Dişçisi) geldi. Bunu izleyen, Ermeni toplumunu gerçekçi bir şekilde yansıtan eserleri, kitap formunda basılmadan önce gazetelerde tefrikalar halinde yayımlandı. Baronyan 1872'de Şoğokortı'ya (Dalkavuk) başladı, ancak yarım bıraktı. 1880-81 yıllarında ortaya çıkan esaslı taşlaması Medzabadiv muratsganner (Haşmetlu Dilenciler), taşralı eşrafın patavatsızlığına ve naifliğine odaklanırken, bu niteliklerin aynı zamanda çeşitli sanatsal, profesyonel, dini ve zanaatkâr fırsatçılar tarafından sömürülmeye ne denli açık olduğuna da dikkat çeker. Son eseri Bağdasar Ağpar (Bağdasar Emmi) ise boşanma temasını ele alır: Evin efendisi olan oyunun ana karakteri, zina yaptığından şüphelendiği karısı Anuş'tan kurtulmanın yollarını arar, ancak hizmetçisi, efendisinin kendisinden faydalanmaya çalıştığı yönünde, uydurma olduğu kadar ikna edici de olan suçlamalar ileri sürdüğünde, mevcut durumu kabullenmek zorunda kalır.

Baronyan aynı zamanda hem oyun yazarlarından hem oyunculardan yüksek bir standart talep eden keskin dilli bir tiyatro eleştirmeniydi. Bilhassa, Tovmas Terziyan'ın eski bir Ermeni azizin şehadetini anlatan Santukhd'u gibi tarihsel trajedilerdeki Romantik aşırılıkları, konu ve yaklaşım itibarıyla uygun bulmuyordu. Bir seferinde, bu eserlerin dini bir araç olarak kullanmaları üzerine yorum yaparken şunları dile getirmişti:

Tiyatroya giden her Ermeni bilir ki, bir melek ve bir ruh, Ermeni oyunlarının olmazsa olmazı gibidir. Dün gece rüyamda Tanrı'yı gördüm, birinin canını almak için bir melek arıyordu. Fakat ortada hiç melek kalmamıştı. Baş melek ona durumu bildirdi, meleklerin hepsi Ermeni oyunlarına gitmişti.

Baronyan'ın hiciv koleksiyonunda Azkayin çoçer (Milli Kodamanlar) genel başlığı altında toplanan, önemli Ermeni kişiliklere ait bir düzenbazlar sergisi de yer alır. Hem Osmanlı hem de Rus imparatorluğundan birçok siyasi, dini ve kültürel figüre ait, bunların tutarsızlıklarına ve tuhaflıklarına zarif bir mizah anlayışıyla dikkat çeken otuz iki kişisel portre 1870'te yayımlandı. Yazar bundan sonraki on yıllık zaman zarfında toplumsal meselelere daha fazla yoğunlaşmaya başladı. 1880 tarihli Hoshosi Tzeradedr (Dedikoducunun Defteri) isimli eseri, Berlin Anlaşması sonrasında yapılan Osmanlı reformlarına yönelik şüpheciliği ifade ediyor ve Ermeni milletinin başı olan İstanbul Ermeni Patriği'nin kibrini, basına

yönelik sansürü, zamları, ama özellikle de tıbbi harcamalarla ilgili olanları şiddetle eleştiriyordu. Aynı yıl otuz dört bölümden oluşan Bıduyd mı Bolso Tağerun Meç (İstanbul Mahallelerinde Bir Gezinti) isimli başka bir koleksiyona başladı. Daha tutarlı bir bütünlüğe sahip olan bu koleksiyonda, kalbur üstü merkez (“İstanbul’un Paris’i” olan) Pera’nın kumarhanelerinden ve ayartıcılığından, yoksul balıkçılar semti Samatya’nın içki âlemlerine kadar uzanan, şehrin farklı kesimlerine ait görünümleri ve sesleri mizahi değinmelerle sunuyordu.

Atmosferi ve karakterleri bakımından Haşmetlu Dilenciler’e benzeyen bir skeçler serisi de 1886-87 arasında Kağakavarutyan vınasnerı (Adabın Zararları) genel başlığı altında yayımlandı. Çalışma, bazı insanların diğerlerinin nezaketini ve iyi niyetini hor görerek bencil isteklerini tatmin etmek için ne denli ileri gidebileceklerini resmederek bize merkezi bir tema etrafında bir dizi çeşitleme sunuyordu.

Bir halk ayaklanmasından kuşkulanan Sultan II. Abdülhamit, belli kişi ve kurumların eleştirilmesini engellemek üzere basın özgürlüğünü kaldırmayı gündeme getirdiğinde Baronyan sansüre alegorik bir biçimde yaklaşarak yasaktan kurtulmanın yollarını aradı. Ana karakterlerini değiştirip bunları Ermeni folkloru ve mesellerinden aşina olunan kurbağa, tilki, maymun ve karınca gibi hayvanlar kisvesi altında sunarak milli ve uluslararası politikaları eleştirmeye devam etti. Babıâli ile yaşadıkları sorunların çözümünde Avrupalı güçlere bel bağlayan kendi döneminin birçok Ermenisinin aksine, bu güçlerin sadece kendi çıkarları için harekete geçtiğinde ısrarcıydı. Aynı zamanda Osmanlı memurlarının acımasızlığını ve beceriksizliğini ifşa ederken de sözünü sakınmıyordu. İzmir’de bir grup Ermeni kadını Ahmet Paşa önderliğindeki askerler tarafından yasadışı bir şekilde evlerinden tahliye edildiğinde, Baronyan şöyle yazmıştı:

Bravo soylu Ahmet Paşa! Cesaretinizden tüm dünya etkilendi, kadınlara saldırmak ve zorla boyun eğdirmek şüphesiz ki cesaret gerektirir. Emin olun ki kadınlara karşı her savaş ilan edildiğinde siz ordunun başkumandanı olarak anılacaksınız. Halkımız bilhassa İstanbul’dan takviye kuvvet istemeden bir grup kadının hakkından gelme beceriniz nedeniyle size müteşekkir olacaktır.

Khigar’ın yayını durdurulduktan sonra Baronyan yine muhasebeciliğe dönmek zorunda kaldı. Ancak endişe ve yoksunluk içinde, alacaklıların baskısı altında geçen uzun yıllar ona büyük zararlar vermişti. İstanbul Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi’nde tüberküloz hastalığından öldü. Hagop

Baronyan, sonunda susturulmuş olsa da, çalışmaları okunduğu ve izlendiği müddetçe kahkahalarının yankısı duyulmaya devam edecektir.

İngilizceden çeviren

Ayşan Sönmez

Oğlunun Anlatımıyla Hagop Baronyan[*2]

1891'de babamı kaybettiğimde 8 yaşındaydım.

Ortaköy'de oturuyorduk. Ben daha Tarkmançats Ermeni Okulu'na başlamadan, çok küçükken, babam çoğu kez elimden tutar, beni de bürosuna götürürdü.

(...)

Akşamları babam genellikle eve geç gelir, şen şakrak içeri girerdi. İçmiş olması bizim için bir sır değildi. İlk işi kız kardeşimle uslu durup durmadığımızı anneme sormak olurdu. (...) Annem çok uslu durduğumuzu, onu üzmediğimizi söylerdi; oysa sonsuz yaramazlıklarımızla odanın altını üstüne getirmiş olurduk. Bu güvenceyi alınca, babamın yanına giderdik; o da bizi öpüp severdi.

Yemek masası şarap veya rakıyla beraber, babamın sevdiği mezelerle çabucak hazır olurdu. Ben babamla annemin arasına otururdum hep. Bizimle neşelenir, şakalaşırdı. Bazen beni de içkisine ortak eder, anama dönerek,

"Satenik, oğlana da biraz şarap ver" derdi.

"Hagopcan, çocuğun ciğerleri yanacak..."

"Azıcık bir şeyden ne olacak, içsin ki adam olsun, adam..." derdi.

Yemekten sonra o yazıp okuduğunda, biz yatmış olurduk. Oturuyor olsak bile onu çalışırken rahatsız etmezdik.

Kilise müziğinin yanı sıra, şark musikisini de çok severdi, âşığıydı. Bir kanunu vardı, ara sıra da çalardı. Çoğu kez kilise müziği ve vaaz dinlemek için kiliseye giderdi. Bir gün bir ahbabıyla Galata'daki Surp Lusavoriç Kilisesi'ne gitmiş. Vaazı iyi duyamayınca arkadaşının kulağına fısıldamış: "Bu vaazı duymak için telefon ahizesi lazım!"

Babam öğrenciliğinde matematikten nefret etmişken, değme bir muhasebeci olmuştu. Surp Pırgiç Hastanesi'nin kaleminde de çalışıyordu. Her akşam Ortaköy'e gelmeden önce, Galata'daki Fosgolo'nun meyhanesine uğramayı âdet edinmişti. Çok ender olarak eve yalnız gelirdi. Bizim evin kapısına kadar ona biri eşlik ederdi. Ölümünden yıllar sonra, bir gün, Hastane kaleminde birlikte çalıştığı doktor Boğos Varjabedyan'la babam hakkında konuşurken, "Ona eşlik eden bendim" dedi gülerek ve babam hakkında ilginç şeyler anlattı.

O dönemde Hastane kaleminin müdürü Kamig Hünkârbeğendiyan, Ortaköy'e kadar Baronyan'ı izlemesi için doktor Varjabedyan'ı özel olarak görevlendirir. Meyhanede tesadüfen karşılaşıp ölçüyü kaçırmasına engel olacaktır. (...) Baronyan, alışkanlığı üzere, tramvaya binmez, Ortaköy'e kadar yürümek ister. Onu tramvaya binmeye ikna edemeyince doktor Varjabedyan da ister istemez beraber yürüyüverir.

Varjabedyan'ın anlattığına göre, bir gün Baronyan, Beşiktaş-Ortaköy arasındaki kemerin altında oturup dinlenmek ister. O sırada tramvayın sesi duyulur, yakından geçiverecektir. Varjabedyan orada oturmanın tehlikeli olduğunu söyleyince, "Biraz öteden geçiversin!" der ve ayağa kalkar.

Babam genellikle pazar günleri entelektüel dostlarını evinde ağırlardı. Bazen içki masasına da misafir ettiği olurdu. Hrant Asadur'un tanıklığına göre, Baronyan'ın bu yakın dostları arasında Andon Amberyan, doğu notasına oldukça vâkıf Mıgırdiç Eminyan, matbaacı ve nota yazım uzmanı Yeğya Dındesyan, komedyen oyuncu [Tavit] Tıryants, Tadron'da yazan [hukukçu] Kasbar Çeraz vb. vardır.

(...)

Babamın ölümünden bir yıl sonra, 1892'de annemi de kaybettik. Yetim ve öksüz kaldık. Patrikhane bizim adımıza bir kampanya düzenledi, toplanan paradan uzun zaman yararlandık. Tarkmançats okulundan sonra Berberyan okuluna geçtim, orada birkaç sene okuduktan sonra amcam Sahag Baronyan'ın yanına, Edirne'ye gittim. Amcam bir sigorta şirketinin temsilciliğini yapıyordu. Edirne'deki Ermeni okuluna birkaç sene devam ettikten sonra amcamın işine girdim. Çok ciddi, ağırbaşlı bir adamdı. Ortaköy'deki evimizi sattı ve bizi kendi evlatları gibi büyüttü. 1906'da onu kaybettik. Kız kardeşim ise 1912'de öldü.

1910'da Surp Pırgiç Hastanesi'nde görev aldım. K. Mergeryan'dan sonra hastanenin başkâtipliğini üstlenip 1944'e dek bu görevi sürdürdüm.

(...) Bir gün Kınalı Ada'ya gitmiştim. Babamın da yakın dostu olan yazar Hrant Asadur ağır hastaydı ve ziyaretçi kabul etmiyordu. Bu durumu bildiğim halde evlerine gittim. (...) Beni kabul etti, bir çeyrek saat görüştük. Çıkmak için izin istedim, bırakmadı, beni alıkoydu, oturduk, beraber yemek yedik. Ayrılacağım zaman bana babamın Şoğokortı (Dalkavuk) adlı tiyatro eserinin elyazmalarını ve muhasebe konusundaki görüşlerinin yazılı olduğu kâğıtları verdi. Bu elyazmalarını istediler, ben de Yerevan'a gönderdim, Tadron Mangants (Çocuk Tiyatrosu) külliyatını da.

Fasulyacıyan, Baronyan'ı hatırlıyor[*3]

Baronyan'ı hatırladım. Ne oldu zavallıya? Ölmeden on beş gün önce, Köprü'de görmüştüm, eski püskü şeyler vardı üzerinde. "Ne yapıyorsun?" diye sordum. "Ölmek için yaşıyorum" dedi, "Ağzınla kuş tutsan boş, bu millete yaranamazsın. Tiyatro da bir gün payını alacak bu milletten" dedi ve vedalaşıp Ortaköy vapuruna bindi. Ölümünden sonra 100 lira gibi bir meblağ topladılar. Bari karısına hayredeydi! Ona yardımda bulunmak istediler. Bana Dişçi'yi [Şark Dişçisi'ni] oynamamı önerdiler. Daha doğrusu, ben düşündüm onu. Eğer sponsor olunursa, gelirin yüzde 20-25'ini vermeyi önerdim. Onlara bunu ilettiğimde gelirin yarısını alıp, masraflarını da üzerime yıkmak istediler. Adiler! Ne zaman bir yardım konusu olsa, bir okula veya fukaraya yardımda bulunulacak olunsa –kendilerine pay çıkaracaklar ya– o zaman oyuncuları pohpohlamayı, gazetelerde yere göğe sığdıramamayı bilirler. Sahtekârlar! Canım sıkıldı gene geçmişi hatırlayıp. Kadere boyun eğecek, sıkıntı içinde yaşayacaksın. Oyuncunun payına düşen budur işte.

Senin,

Fasulyacıyan.

Baronyan’dan inciler[*4]

Kendini içmeye veren, kederini boğmak için içer.

Ya yüzme bilen kederler için ne demeli?

Borcu turşu kurmak borç ödemenin en iyi yoludur.

Borç turşusu ise, turşuların en alasıdır.

Kadınlar nasıl da on beş dakikada bütün günahlarını papaza anlatmayı becerir, şaşarım.

Yüzünde tebessüm olmayan kadın güzel değildir,

güzel olmayan şey de kadın değildir.

Gerçeğe en çok saygı duyanlar... sarhoşlardır.

Sırf maden buldum niyetiyle yapılan evlilikte,

adam düpedüz madeni işletmek için alır kadını,

arazi niyetine; kazar çıkarır madeni, bitti mi de,

araziyi terk eder.

Güzellik, hamken istek ve iştahla yenen

ama olgunlaşır olgunlaşmaz çürüyen bir meyvedir.

Güzel ama soğuk kadınlar, güzel bir el yazısıyla yazılmış çekilmez metinlere benzer.

ŞARK DİŞÇİSİ

Şarkılı Komedya – Beş Perde

KİŞİLER

TAPARNİGOS Diş hekimi, 45 yaşında
MARTA Onun eşi, 60 yaşında
YERANYAG Kızı
TOVMAS Tüccar, 70 yaşında
SOFİ Onun eşi, 40 yaşında
MARKAR Yeranyag’ın nişanlısı
LEVON Yeranyag’ın sevgilisi
NİGO Taparnigos’un uşağı
GİRAGOS Tovmas’ın uşağı
MARGOS Yoksul işçi
Dans edenler
Olay İstanbul’da geçer
I., II., V. perdeler Taparnigos’un, III. perde Tovmas’ın evinde;
IV. perde baloda.

BİRİNCİ PERDE

Taparnigos’un evinde bir salon, ortada bir masa, üzerinde kitaplar, irili ufaklı şişeler, ipler, bir dürbün, bir tabanca, yazı gereçleri. Duvarda bir ayna. Koltuk ve sandalyeler. Sağda bir girinti. Ortada bir kapı.

1. SAHNE

(Marta üzerinde gecelikle kızgın bir şekilde girer, uşağı çağırır)

MARTA: Nigo... Nigo... Dayanılacak gibi değil, artık sabrım kalmadı. Her gece bekle, bekle, sonra tek başına uyu. Haftada bir gece evde yatıyor... Peki ya diğer geceler? Bilmem ki nerede? Ona soracağım, bakalım beni bu evde esir mi almış? Paramla esir olmak istemiyorum. Hayır, hayır, beni neden yapayalnız bıraktığını biliyorum. Çünkü artık yaşlandım. On altı yaşında genç bir kız olsaydım, tabii ki öyle yapmazdı. “Kadınlar gençken sevilir, yaşlandıklarında hor görülür” diyen, bilmediğim bir kural mı var acaba? Eğer öyleyse söyleyecek sözüm yok. Ama bunun hangi kanun olduğunu bilmek istiyorum. Acaba Nizamname[*5] mi böyle buyuruyor? Hangi maddesinde? Gelin, görün de, şaşın bakalım, milletimiz ne kadar da ilerlemiş... Ama yalınayak... Ey zaman, Ermeni milletini kuyruğuna takmış böyle koşa koşa nereye gidiyorsun, bu acelen ne? Aman, aman, bu kadar hızlı koşma; çünkü yükün ağır, yorulur, yolda kalırsın ve Ermeni milleti de sırtüstü düşüverir... Hele bir bakın; kocalar, karıları yaşlandığında onları yüzüstü bırakıp, güzel ve genç kadınlarla birlikte olmaya gidiyorlar. Ahhh... ahh... Her tarafım titriyor. (Sandalyeye oturur. Nigo elinde fırça, boyamakta olduğu bir ayakkabıyla kapınn önünde görünür) On altı yaşındayken o kadar güzeldim ki herkes beni görmek için yolumu beklerdi. O zamanlar isteseydim ben de birine sevdalanmaz mıydım? Ama ben kafamı kaldırıp kimsenin yüzüne bile bakmadım. Çünkü annem bana böyle öğretmişti, çünkü terbiyeye böylesi münasipti. Hiç unutmam, kiliseden çıkarken bütün cemaat kapının önüne dizilip beni göstererek aralarında konuşurlardı. Kaç kere oradan geçerken duymuşumdur: “Arkadaş, şuna bak, ne kadar güzel bir kadın; böylesine sahip olabilmek için bin lira verirdim. Şu gözlere bak, ne kadar büyüleyici... Ya yanakları, ne kadar kırmızı!” Bunlar doğruydu, çünkü o zaman hakikaten yanaklarım gül gibi kırmızıydı. Derken bir başkası sözü alırdı: “Birader, hele şu saçları ne kadar siyah, elleri ne kadar beyaz, ayakları ne kadar da minik!” Bunların hepsi doğruydu, ama ben asla konuşulanlara aldırmaz, yoluma devam ederdim. Amma ve lakin şimdi o beni yapayalnız bırakıyor. Tamam, ondan on beş yaş büyüğüm, ama yakasından çekip zorla “Benimle evlen!” demedim ya! Kendi arzusuyla, hatta yalvararak benimle evlenmek istedi. Çünkü güzeldim. Çünkü zengindim. Çünkü tahsilliydim. Çünkü... Çünkü... Ne bileyim, bir sürü

güzel şeyim vardı. Ve şimdi her gece başını alıp, “diş çekmeye” diyor ve gidiyor. (Şarkı söyler.)

Hayır istemem
Her gece kocam
Çıkıp gitmesin
Diş miş çekmeye
Evet gelince
Söyleyeceğim
Bilsin ot değil
İnsanım ben de.

(Nigo’yu görür) Şimdi mi geliyorsun?

NİGO: Ben buradaydım hanımım.

MARTA: Burada mıydın? Ne zaman geldin?

NİGO: Hani on altı yaşındayken kilisedekiler sizi görebilmek için yola dizilirlermiş ya, o zamandan beri burada sizi bekliyorum.

MARTA: Kahvemi getir.

NİGO: Emredersiniz. (Gider)

MARTA: Her şey bir yana... Ondan daha erken yaşlanacağımı bilmiyor muydu? Kabahat benim mi, yoksa, fatura mı, natura mı diye bir şeyler deyip durduğu tabiatın mı? Naturasıyla beraber yerin dibine girsin. Karısının parasıyla zenginleşen bir koca nasıl olur da böyle bir şey yapar... Bu ne umursamazlık... Bu ne barbarlık. Şükür ki kör değilim, kambur değilim, vücudumda bir eksiklik yok... (Aynaya bakar) Neden beni beğenmiyor? Saçlarım biraz beyazlaşmış. Ne zararı var? Nasıl ki her mevsiminin ayrı bir güzelliği ve değeri var, insan yaşı da öyle değil mi? Misal, ilkbaharda yemyeşil bir dağ ne kadar göz okşar? Aynı dağ kışın karla örtüldüğünde de güzel olmaz mı? Ama erkekler hep baharı ister. Her yaşın kendi güzelliği ve değeri olduğunu bilmek gerek. Yaşlı kadınlardan alkış almak için söylemiyorum bunları, ben dalkavuk değilim... Doğruyu söylüyorum... Ahh, erkekler, her yerde kadınları küçük düşürür, onları çekiştirirsiniz. Ama bekleyin, kadınların sizin ipliğinizi pazara çıkaracağı günler geldi. Ahh, Taparnigos, intikam alacağım senden, intikam...

(Masanın üzerinden bir şişe alır ve yere fırlatıp kırar)

NİGO: (Kahveyi getirir) Buyur hanımım.

MARTA: Taparnigos geldi mi?

NİGO: Hanımım, tam yatağa girmiştim ki, kapının sesini duydum: “Paaat!” Hemen ayağa kalktım, kandili bulmaya çalışıyordum ki,

“Gümbüüür!” Sanki gök gürültüsü... Aklım başımdan gitti. Ne yapayım? Gece vakti kandil yok, odanın kapısı da kayıp... Diz çöktüm, tam, “Allahım sen bana merhamet et!” diyecektim ki, bir daha “Şangıııır!” Ev yıkılıyor sandım. Yavaş yavaş kapıyı buldum. Kafama bir don geçirdim, sokak kapısını açtığım gibi, “Bu ne kılık! (Yüksek sesle) Eşşek!” (alçak sesle) dedi.

MARTA: (Korkarak) Defol, adi!

NİGO: (Giderken) Sonra bir tokat patlattı, ben de gittim yattım.

2. SAHNE

(Marta ve Yeranyag)

YERANYAG: Günaydın anne! Neyin var bu sabah, sinirli gibisin?

MARTA: Sinirli ne demek, aklımı kaçırdım! Yeranyag, baban yakışıksız tutumuyla ailemizi sefil bir hale düşürüyor. Sabah uyandığımda onu odada göremeyince ev başıma yıkıldı. Yine nereye gitmiştir gece?

YERANYAG: Tabii ki hasta bakmaya gitmiştir.

MARTA: Ne biçim hastalar var ki sadece geceleri gidiyor bakmaya.

YERANYAG: Babam diş ağrısı çoğu zaman gece bastırır ve hemen müdahale edilmesi gerekir der.

MARTA: Bunların hepsi boş laf. İnanmıyorum. Bugün onunla konuşacağım. Ya bu gidişatı düzeltir, ya da... Ben biliyorum yapacağımı. Böyle evlilik olmaz. (Yeranyag iç çeker) Ne oldu kızım, neden iç çekiyorsun.

YERANYAG: Ahh anne, nasıl iç çekmeyeyim. Anlaşılıyor ki benim evliliğim de sizinki gibi... Sizinki gibi...

MARTA: Neler söylüyorsun Yeranyag? Markar asil tabiatlı bir...

YERANYAG: Asil tabiatlıymış... Ne yapayım, alt tarafı taşralı. Ben İstanbullu biriyle evlenmeyi tercih ederim.

MARTA: Beni daha fazla sinirlendirmek için böyle konuşuyorsun. Tam bir yıldır nişanlıydın. Mutluydun. Bugün birdenbire soğumak da ne oluyor? Nesi var çocuğun? İyi huylu biri o.

YERANYAG: Aman, iyi huyluymuş... Hep eski elbiseler giyiyor. Bir gün bile üzerinde yeni bir şey görmedim. Nişanlı biri öyle yırtık pırtık kıyafetlerle dolaşır mı? Hayır anne, hayır. Onun gibi geri kafalı biriyle evleneceğime evde kalırım daha iyi. (Kendi kendine) Ah Levon... Levon...

MARTA: Artık sesimi yükselteceğim ama, isyankâr kız, sen de mi baş kaldırdın! Nesini beğenmiyorsun nişanlının. Onun milletine olan sevgisi...

YERANYAG: Hıhh... Milletine olan sevgisiymiş... Hep eski elbiseler giyiyor. Kocaman bir burnu var, alnı dışarı fırlamış, boyu bücür... Öbür taraftaysa güneş gibi parlak bir delikanlı...

MARTA: (Öfkeyle) Ne dedin? Tekrarla bakayım, çabuk!

DIŞARDAN BİR SES: La la la....

MARTA: Yüzsüz kız, çabuk odana git, sonra konuşacağım seninle... (Yeranyag gider)

DIŞARDAN BİR SES: La la la....

MARTA: Çabuk gel de sana la la la’yı göstereyim.
DIŞARDAN BİR SES: Lay la lay la la lay...
MARTA: Gel de hesaplaşalım...
DIŞARDAN BİR SES: La la lay lay la...
MARTA: Allah belanı versin!

3. SAHNE

(Marta ve Taparnigos [sabahlıklı])

TAPARNİGOS: Lay lay laaay lay. Günaydın tatlım.

MARTA: (Kendi kendine) Tatlısı!

TAPARNİGOS: Neden yalnız oturuyorsun nonoşum?

MARTA: (Sinirli) Bilmiyorum.

TAPARNİGOS: Hanım bugün sinirli, ha ha ha... İhtiyar, ne olacak!

MARTA: (Kızgın) İhtiyar mı? Sen hangi cesaretle...?

TAPARNİGOS: Ne var, ne olmuş?

MARTA: Ağzımı açayım mı?

TAPARNİGOS: Aç aç, hava alırsın biraz.

MARTA: Pazartesi gecesi neredeydin?

TAPARNİGOS: Hasta bakmaya gitmiştim.

MARTA: Salı?

TAPARNİGOS: Birinin dişini çekmeye...

MARTA: Çarşamba?

TAPARNİGOS: Diş doldurmaya...

MARTA: Perşembe?

TAPARNİGOS: Diş boşaltmaya... Ha ha ha, bizim hanım takvim gibidir. Haftanın bütün günlerini hatasız gösterir.

MARTA: Evet beyefendi, ben bir takvimim. Hem de öyle bir takvim ki, ömrünün sonuna kadar değiştiremeyeceksin. Söyle bakalım, dün gece neredeydin? Nereye kaybolmuştun? Hangi deliğe girmiştin?

TAPARNİGOS: Dün gece kayıp değildim, tiyatroya gittim. Bir milli temsil vardı. Bence her Ermeni bu tip temsillere mutlaka gitmeli.

MARTA: Bensiz tiyatroya mı gittin?

TAPARNİGOS: Tiyatro ihtiyarlar için değil.

MARTA: Ya, sizler için! Gidip orada ustalıklar öğrenip sonra karılarınızı aldatıyorsunuz. Sizler oyunun sadece aldatmak ve gülmekle ilgili sahnelerine dikkat kesiliyorsunuz, ahlakla ilgili olan bütününe değil.

TAPARNİGOS: Sen ne satıyorsun yahu!

MARTA: Ne mi satıyorum? Serseri! Sen benim paramla zengin oldun, şöhret sahibi oldun. Şimdi beni yapayalnız bırakıp başını alıyor, tiyatroya gidiyorsun.

TAPARNİGOS: Gelecek sefer başımı sana bırakıp giderim.

MARTA: Bir de alay ediyor, rezil! Benim paramla adam oldun...

TAPARNİGOS: Geçen gün güzel bir şarkı duydum. Hele bir bak, nasıl seveceksin. (Şarkı söyler)

Paralı kadın alma
Çıkmak ister tepene
Sabah öğle ve akşam
Şamar iner yüzüne
Ah kötü zaman
Yok ki hiç paran
Ne yana dönsen
İşin pek yaman.

MARTA: Dinle, ikinci kıtayı da ben söyleyeyim, bak nasıl da güzel. (Şarkı söyler)

Tutup alacak olsan
Eğer parasız kadın
Doyurmak için onu
Donunu da satarsın
Ah kötü zaman
Yok ki hiç paran
Ne yana dönsen
İşin pek yaman.

Demek bensiz tiyatroya gittin öyle mi?

TAPARNİGOS: Aynen öyle.

MARTA: Bak beyefendi, sana bir soru soracağım. Sen bir kadının ne demek olduğunu biliyor musun?

TAPARNİGOS: Biliyorum. Kadın, kocasının başının belasıdır.

MARTA: Çenen tutulsun. Yüzün kızarmadan bunu nasıl söyleyebiliyorsun? Benim paramla adam olduğunu bütün dünya biliyor. Cevap ver bana!

TAPARNİGOS: Vereyim...

MARTA: Dilin kurusun!

TAPARNİGOS: Kurusun...

MARTA: Sesin çıkmasın! Söyle, sen beni bu eve köle diye mi aldın?

TAPARNİGOS: Niçin köle olasın? Kadın dediğin evin eşyası gibidir.

MARTA: Eşya mı? Bakın nasıl da soğukkanlılıkla alay ediyor benimle.

TAPARNİGOS: Erkekler soğukkanlıdır, kadınlar da sıcakkanlı. (Kendi kendine) Yazları...

MARTA: Ahlaksız! Yaptığını beğeniyor musun? Böyle hep kavgayla, hep huzursuzlukla evlilik olur mu?

TAPARNİGOS: Kavgasız evlilik, tuzsuz yemeğe benzer.

MARTA: Kız evladın var. Ona biraz ilgi göstermen, akıl vermen gerekmez mi?

TAPARNİGOS: Tanrı insanı özgür ve kendi kendini idare edebilecek şekilde yaratmış. Kızım da kendine sahip çıkabilir. Ben Tanrı'ya karşı gelmem.

MARTA: Bil ki beni bu sözlerin öldürecek. Sen buna hayat mı diyorsun? Ben yaşamak istiyorum, anladın mı? Hem de çok yaşamak.

TAPARNİGOS: Bana ne söylüyorsun, "Uzun Yaşama Sanatı" kitabını oku.

MARTA: Sus, hain! Terbiyesiz! Benim gibi şerefli bir kadın senin neyine?

TAPARNİGOS: Senin yaşındaki kadınların şerefli olması gerekir.

MARTA: Yeter! Susacak mısın sen?

TAPARNİGOS: Sen de sus...

MARTA: Evlilik bağı yavaş yavaş gevşemeye başladı.

TAPARNİGOS: Sıcakta öyle olur...

MARTA: Tamamen çözülecek, bilmiş ol.

TAPARNİGOS: Bağlayan sıkı bağlamış, kolayına çözülmez. Din adamlarının bağladığını siviller çözemez.

MARTA: Ben çözerim.

TAPARNİGOS: Fena olmaz.

MARTA: Bütün gazetelerde haber olmasını sağlayacağım: (Yüksek sesle) "Taparnigos karısını boşadı!"

TAPARNİGOS: İyi düşünmüşsün. Böylece bir iyilik de yapmış oluruz. Geçinemeyen başka karı kocalar da vardır. Onlara örnek oluruz. Onlar da boşansınlar. Bu, gazete sahiplerine de yarar. Kazansınlar. Çünkü onlar milletimizin ve bütün insanlığın ilerlemesi için çalışıyor. Yazdır. İlanın bir satırı 3 kuruş!

MARTA: Anlaşılan hiç utanmıyorsun.

TAPARNİGOS: Tövbe tövbe, utanacak ne var ki?

MARTA: Taparnigos karısından boşanmış dediklerinde...

TAPARNİGOS: Savaştan sağ kurtulmuş diyecekler.

MARTA: Anlaşıldı, hoşça kal.

TAPARNİGOS: Güle güle...

MARTA: Bravo!
TAPARNİGOS: Sana da bravo.
MARTA: Madem öyle, hoşça kal...
TAPARNİGOS: Güle güle...
MARTA: Son kez söylüyorum, iyice düşün, sonra cevap ver. Hoş... ça... kaaaal...
TAPARNİGOS: Gü... le... güüü... leee...
MARTA: Sana dava açacağın.
TAPARNİGOS: Aç...
MARTA: Evinin kapılarını yüzüne kapatacağım.
TAPARNİGOS: Kapat.
MARTA: Umumi Meclis’e[*6] çıkacağım.
TAPARNİGOS: Çık.
MARTA: Sonra Kilise Mütevelli Heyeti’ne[*7] ineceğim.
TAPARNİGOS: İn.
MARTA: Sonra görüşürüz. (Gider)

4. SAHNE

(Taparnigos yalnız, sonra Margos)

TAPARNİGOS: Defoldu gitti sefil kadın... Sabah sabah kavga etmek için sebep arıyor. Sorduğu sorulara bak: Pazartesi neredeydin? Salı neredeydin? Çarşamba neredeydin? Neredeydin... neredeydin? Hangi deliğe girmiştin? Nereye kaybolmuştun? Sanki okulda sınav veriyoruz. Aaah, paralı kadın almakla çok büyük bir hata yaptım. Zengin kadın alırsan böyle olur tabii, kendisine köle olmanı ister. Fakir birini alırsan da onun uşağı olman gerekir. Sürekli onun için çalışacaksın ki yesin, içsin, giyinsin, süslensin. Belki o zaman mutlu ve huzurlu bir hayatın olur, böyle her gün kavga etmezsin. Bence herkes kendi boyuna, varlığına, tabiatına, gönlüne uygun bir arkadaş bulmalı ki, şu üç günlük dünyada mutlu bir evlilik yaşayabilsin. Altmış yaşına gelmiş hâlâ sevilmek istiyor. Aşk... aşk... aşk... Nereye gidiyorsun? Sen de basbayağı körmüşsün. Ama ben de iyi cevap verdim, ne isterse söylesin, bana ne. İyi bir tarafı varsa, o da çabuk barışması; hiç kin tutmaz. (Yerdeki kırık şişeyi görür) Hay şeytan, şişeyi kırmış. (Yerden alır, koklar ve burnunu tutarak oraya buraya koşmaya başlar) Ah, burnum... ağzım... başım! Nişadır ruhunu, en yararlı ilacı yere dökmüş...

MARGOS: (Kapıdan girer) Taparnigos Bey bu adam olmalı.

TAPARNİGOS: (Onu duymaz, kızgınlıkla) Aaah, kadınlar kadınlar... Evdeki tüm huzursuzlukların sebebi sizsiniz.

MARGOS: (Kendi kendine) Kızmış galiba.

TAPARNİGOS: Hele bir eve dönsün, onu lime lime edeceğim.

MARGOS: İyi günler Tap...

TAPARNİGOS: Her gün, her saat onun parasıyla adam olmuşum diye bağırıp duruyor.

MARGOS: İyi günler Tapar...

TAPARNİGOS: İnkâr etmiyorum, evet, onunla parası için evlendim. Ama nikâh töreninde bunu her gün yüzüme vuracağını söylemedi ki. (Karısının sesiyle) Benim paramla adam oldun!

MARGOS: İyi günler Bay...

TAPARNİGOS: Eğer bir koca ipleri karısına vermişse, o evlilikten hayır gelmez.

MARGOS: İyi günler Tapa...

TAPARNİGOS: Dizlerim titriyor, ayakta duramıyorum, öyle kızgınım ki... Filozofun biri, çok sinirlendiğinizde alfabeyi sonuna kadar sayarsanız kızgınlığınız geçer demiş. Deneyelim...

MARGOS: İyi günler Tap...

TAPARNİGOS: A, b, c, ç, d, e, f, g, h, ı, i, j, k, n, p... Ah yanıldım. (Daha çok sinirlenir, baştan başlar, tekrar yanılır) Duyan da alfabeyi bilmiyorum zannedecek. İşte, zengin kadın alan kocalar böyle oluyor... A, b, c, ç, d, e... (Alfabeyi sonuna kadar sayar) Sakinleşeceğime, sinirim daha çok artıyor. Bir de şöyle deneyelim: a a, b b, c c, ç ç, d d, e e, f f... (Sonuna kadar söyler) Bu kızgınlık bana pahalıya patlayacak.

MARGOS: (Kendi kendine) Üşütük müdür nedir?

TAPARNİGOS: A-h-ç, p-b-z, k-g-s...

MARGOS: (Yüksek sesle) İ-t-f-z-ş-v...

TAPARNİGOS: (Öfkeyle üzerine yürür) Alay mı ediyorsun benimle, adi herif!

MARGOS: Hayır efendim, iki saattir sizi bekliyorum. Dişim ağrıyor.

TAPARNİGOS: Otur biraz!

MARGOS: Peki efendim. Oturayım. (Oturur)

TAPARNİGOS: Gözlerinden belli zaten dişinin ağrıdığı...

MARGOS: Yalvarırım doktor bey, beni iyileştirmek için elinizden geleni ardınıza koymayın. Şöhretiniz bütün İstanbul'a yayılmış. Adınızı duyar duymaz koştum. Çünkü...

TAPARNİGOS: Çünkü mesleğimi iyi yaparım. Ben Avrupa'da eğitim alan doktorlardan değilim. Doktorluk benim tabiatımda var. Bana gelen hastalar daima memnun kalırlar. Senin de onlar gibi müteşekkir olacağına eminim.

MARGOS: Mükemmel!

TAPARNİGOS: Sadece biri mi ağrıyor, yoksa hepsi mi?

MARGOS: Biri doktor, sadece biri.

TAPARNİGOS: Biri veya otuz iki... Dert değil, benim için fark etmez.

MARGOS: (Kendi kendine) Usta birine benziyor.

TAPARNİGOS: Dişin uzun zamandır mı ağrıyor?

MARGOS: İki hafta oluyor.

TAPARNİGOS: Mesleğin nedir?

MARGOS: Tüccarım...

TAPARNİGOS: (Koltuktan fırlar) Özür dilerim, tanıyamadım sizi. Buyrun, buyrun, koltuğa buyrun, ayağınızı öpeyim, koltuğa geçin.

MARGOS: Önemli değil efendim, lütfen rahatsız olmayın.

TAPARNİGOS: Rica ederim. (Margos koltuğa oturur) Devam edin lütfen. (Hürmetkârdır)

MARGOS: (Kendi kendine) Ne alçakgönüllü bir adam.

TAPARNİGOS: (Kendi kendine) Ne açgözlü bir adam.

MARGOS: Bir zamanlar tüccardım. Ama şimdi değirmende çalışan bir işçiyim. İnsan değil miyiz? Bugün zengin, yarın fakir. Bugün sağlam, yarın hasta. Bugün dünya, yarın öte taraf... Ama ben hiçbir zaman ümidimi kesmem. Yakında tekrar ünlü bir tüccar olmaya kararlıyım...

TAPARNİGOS: Ne hoş bir karar. (Kendi kendine) Şu edepsiz kadın yüzünden bugün işlerim ters gidiyor.

5. SAHNE

(Aynı kişiler ve Nigo)

NİGO: (Kahve getirir) Beyim...

TAPARNİGOS: (Margos'a) Geceyi nasıl geçirdin?

MARGOS: Hiç gözümü kırpmadım.

NİGO: Belli ki beyefendinin gözü ağrıyor.

TAPARNİGOS: Kahvemi içene kadar sen ön hazırlıkları yap Nigo, beyefendinin dişini çekeceğiz.

NİGO: Tabii efendim.

TAPARNİGOS: Dikkat et, sakın korkutma.

NİGO: Baş üstüne efendim.

TAPARNİGOS: Şiddete başvurmayalım.

NİGO: Tamam.

TAPARNİGOS: Tatlılıkla bitir.

NİGO: Elbette. (Gider, masanın üzerinden bir ip alır, Margos'a) Kardeş, yanıma gel.

TAPARNİGOS: Yanına git.

NİGO: (Margos'un ellerini bağlamaya çalışır, Margos izin vermez) Bırak da bağlayayım.

MARGOS: Neden, ben deli miyim? Allah'a şükür, aklım başımda, sadece dişim ağrıyor.

TAPARNİGOS: İtaat edin beyefendi. Benim yöntemlerim hastalarıma başta nahoş gelir. Ama sonunda buradan hoş bir şekilde çıkarlar. İzin ver, izin ver...

MARGOS: Neye izin vereceğim? Ben hırsız mıyım, haydut muyum...

TAPARNİGOS: Ben senin bildiğin doktorlardan değilim. Sanatım neyi gerektiriyorsa uygulamak zorundayım. Duydun mu? Boşuna beni sinirlendirme de izin ver bağlasın.

NİGO: Sonra pişman olursun.

MARGOS: Ama...

TAPARNİGOS: (Masanın üzerinden tabancayı alıp Margos'a doğrultur) İtaat!

MARGOS: Tamam. Ta-ta-ta... Tamam.

NİGO: Niçin söz dinlemiyorsunuz, anlamıyorum ki.

TAPARNİGOS: Korkma, benim çalışma tarzım bu. Birinin dişini çekeceksem, ellerini bağlarım. Merak etme sen. Dişini çekilmiş bil. Şimdi

sorularıma cevap ver. Şark tarafı mı, yoksa garp tarafı mı ağrıyor?

MARGOS: Değirmeni mi soruyorsunuz? Şurada, yakındaki bahçenin içinde.

TAPARNİGOS: Sorumun cevabı bu değil.

MARGOS: (Nigo'ya) Ne demek istiyor?

NİGO: Hep böyle sorar. Cevap ver.

TAPARNİGOS: Alt katta mı, yoksa üst katta mı?

MARGOS: Üst katta efendim, üst katta. Elli kuruşa kiraladım. Küçük bir oda, kışın çok sıcak olur, çünkü duvarları kâğıt kaplı. Bir de kadıncağız var, yatağımı toplar, bana ufak tefek yardım eder. İsterseniz size de kiralık bir oda bulabilirim. Sokağımız fena değildir.

TAPARNİGOS: Anlamadın... Ağrıyan dişin, ağzının hangi tarafında?

MARGOS: (Parmağıyla sağ tarafı gösterir) İşte efendim, bu tarafta.

TAPARNİGOS: Ben sana bunu sordum, sen değirmenin bahçe içinde olduğunu söyledin. Alt sırada mı ağrıyan dişin?

MARGOS: Evet, evet, işte...(Gösterir) Alt sırada.

TAPARNİGOS: Sen, gittin, yaşadığın odanın üst katta, duvar kâğıdı kaplı ve sıcak olduğunu söyledin. Ağız içindeki kısımlara ve kullanılan aletlere taktığım özel isimler var, hastalarımın da bunları öğrenmesini isterim.

NİGO: (Alçak sesle, Margos'a) Öğrenmeye çalış, bir dahaki sefere lazım olur.

MARGOS: (Kendi kendine) Usta birine benziyor, neler de soruyor.

TAPARNİGOS: Eh! İş bitti, ağrıyan dişinin nerede olduğunu öğrendik, şimdi de çekmeye çalışalım. Nigo! Şu tabancayı al ve beyefendinin ağzına doğrult.

MARGOS: (Korkuyla) Ne diyorsunuz efendim?

TAPARNİGOS: En küçük hareketinde sık.

MARGOS: (Kekeleyerek) Kalsın! İstemiyorum!

TAPARNİGOS: Sus! Sıkar bak!

MARGOS: (Şaşkın, heykel gibi kalır) Allah'ım sen bana yardım et!

TAPARNİGOS: Ne kadar korkaksın be!

MARGOS: Yok... yok... kor... kak... de...ği...lim.

TAPARNİGOS: Ağzını aç! Biraz daha aç ki içeri ışık girsin. Açabildiğin kadar aç, şu tahta parçasını yerleştireyim ki kapanmasın. (Yerleştirir) Hah, böyle dur. Ben de kolay çalışabilmek için hazırlanayım.

(Sabahlığını, şapkasını çıkarır, gömleğinin kollarını sıvar) Artık korkmana gerek yok, dişini çekilmiş bil.

MARGOS: Aaahh, ıııh, ooof...

TAPARNİGOS: (Dürbünle Margos'un ağzına bakar) Göremiyorum Nigo, şu lambayı yak. Ne tuhaf diş, bakalım lambayla bulabilecek miyiz? (Lambayı Margos'un ağzına yaklaştırır)

MARGOS: (Geri geri çekilir) Aaah! Aaah!

TAPARNİGOS: Nigo, ayaklarını bağla!

NİGO: Emredersiniz efendim. (Bağlar)

TAPARNİGOS: (Sandalyenin üzerine çıkar) Diz çök! Çabuk, vakit kaybetmeyelim! (Kerpeteni ağzına sokar ve çekmeye başlar) Ah, tahta düştü!

MARGOS: Ne yapıyorsunuz doktor, dilimi koparacaktınız!

TAPARNİGOS: İnsanoğlu bazen hata yapar.

MARGOS: Yalvarırım, lütfen kerpeteni bırakın, başka türlü çekebilecekseniz çekin, yoksa ben gidiyorum.

TAPARNİGOS: Ben sanatımı türlü türlü aletlerle icra edebilirim. Sakin ol! Dişini çekilmiş bil. Ustalığım Avrupalı doktorları şaşkına çevirip onları komik duruma düşürür. Bana bak arkadaş, bir insanın doktor olabilmesi için çok zeki olması gerekir. Nasıl ki cahil biri sırf siyah cübbe giydi diye rahip olamazsa, diş hekimliği de sadece diplomayla olmaz. Ayrıca, dişçinin öyle tecrübeli olması gerekir ki...

NİGO: Kendisi çok tecrübelidir.

TAPARNİGOS: Endişelenme, seninle biraz sert konuştum ama sanatım öyle gerektiriyor. Tatlılıkla olmaz. Sertlikle başlayan iş tatlılıkla, tatlılıkla başlayan iş de sertlikle biter. Fırtınadan sonra dinginlik, üzüntüden sonra sevinç, fakirlikten sonra...

MARGOS: Dilencilik...

TAPARNİGOS: Hayır, zenginlik gelir. Sırtüstü yat evladım, ben aslında şimdiye kadar senin bütün dişlerini çekerdim ama gel gör ki bugün biraz sinirliyim. Yat oğlum yat, dişini çekilmiş bil. (Margos yatar, Taparnigos masanın üzerinden iplik alır) Şu ipliği dişine bağlayacağım, bağladığım gibi iş bitti, aç ağzını. Hah! Gördüm... veee... bağladım... tamaaam, bitti bu iş. Yerinden kımıldama. Nigo tabancayı düzelt! (Margos'un önünde oturur, ayaklarını onun ayaklarına dayayarak çekmeye başlar) Ağrıyor mu? Sabret... Ne yapalım, şimdi çıkacak. Zavallı çocuk, ceviz mi kırdın, ne yaptın ki böyle... Hay Allah, ne biçim diş bu, yerinden kımıldamıyor.

MARGOS: (Bağırır) Aaah, ooof!

TAPARNİGOS: Nigo, tabancayı bırakma! Sabret oğlum, dişini çekilmiş bil. (İpliği biraz sert çeker, iplik kopar, sırtüstü yuvarlanır)

NİGO: (Efendisinin üstünü temizler) Üzeriniz tozlandı.

MARGOS: Aaah, ooof!

TAPARNİGOS: Biliyorum, bütün kabahat karımın. Beni öyle bir sinirlendirdi ki... (Ayaklarını yere vurarak)

MARGOS: Aaah, ooof! (Ayağa kalkmaya çalışır)

TAPARNİGOS: Neden kalkıyorsun, yat, yerinden kımıldama, acele etme, diz çök, dişini çekilmiş bil. (Başka bir iplik alıp ağrıyan dişi bağlar) Bu sefer de olmazsa... (Çekmeye başlar) İşte, bir ses geldi, çıkacak...

MARGOS: Ah, ne olur bırakın gideyim...

TAPARNİGOS: Patla! Kes sesini. İşte çıktı, çıktı, işte, hah! Biraz daha sabret! (Kuvvetlice çeker) Hah... Başardım... (Dişi Margos'a verir) Al dişini... Bana Taparnigos derler. Kendimi övmeyi sevmem ama bu meslekte benden iyisi yok. Avrupa'da okuyan doktorlar istedikleri kadar biz bu işin ustasıyız desinler, hıh!

MARGOS: Diş ağrısı çekmenin ne kadar zor olduğunu bir bilseniz...

TAPARNİGOS: Diş çekmenin ne kadar zor olduğunu bir bilseniz...

MARGOS: Sağ olun... Ama ağrı hafifleyeceğine daha da şiddetlendi...

TAPARNİGOS: İlk başta öyle olur.

NİGO: Herkese öyle olur.

MARGOS: (Dişlerini eliyle yoklayarak) Ağrıyan diş burada, siz yanlışlıkla yanındaki dişi çekmişsiniz!

TAPARNİGOS: Hadi canım, kör müyüm ben?

MARGOS: Yanılmışsınız. Dişçi bey, bu oyun daha sürecek mi?

TAPARNİGOS: Dur bakayım... (Eliyle dişleri yoklar) Hakkınız var... Ama ben yanındaki dişi kasten çektim.

MARGOS: Kasten mi... Kasten mi... Peki benim sağlam dişime yazık değil mi...

TAPARNİGOS: Ne diyebilirim çocuk, sen aptalsın. Eğer bu dişi çekmeseydim, diğerini çekebilmek için çok uğraşmam gerekirdi. Bu söylediğime inanmayacak kadar salak olduğunu sanmıyorum. Soruyorum sana... Kökünü iyice açmadan bir ağacı sökebilir misin? Cevap ver...

NİGO: Doğru söylüyor.

MARGOS: Benim ağzım orman mı?

TAPARNİGOS: Teşbihte hata olmaz. Ben senin kadar düşünmüyor muyum? Ağrıyan dişi birdenbire çekmek! Ha ha ha...

NİGO: Çok iyi düşünür.

TAPARNİGOS: Ben yapacağım işi önce iyice düşünür, sonra uygulamaya geçerim, anladın mı? Artık korkmana gerek yok, bunun kökü iyice ortaya çıktı.

NİGO: Herkese de böyle yaparız.

MARGOS: Daha konuşacak mısınız? Ne yapmanız gerekiyorsa yapın, acele edin, tamam mı? Çabuk bitirin şu işi...

TAPARNİGOS: “Yavaş yürüyen yorulmaz” der atasözü.

NİGO: Doğru söylüyor, o hiç yorulmaz.

MARGOS: (Kendi kendine) Ayağımı şu kapıdan dışarıya bir atabilsem... (Yüksek sesle) Haydi çabuk, acele ettim, ben sizin oyuncağınız mıyım?

TAPARNİGOS: (Masanın üzerindeki şişeleri karıştırmakta, güya bir şeyler aramaktadır) Tahta... Tahtayı koy ağzına, nankör! Ben canla başla sana bir hizmette bulunmak için uğraşıyorum, sen bana neler söylüyorsun. Utanmıyorsun değil mi? Senden para mı alacağımı zannediyorsun. Biraz daha sabret, sonra al dişini git.

6. SAHNE

(Aynı kişiler ve Markar)

MARKAR: (Girer) İyi günler.
TAPARNİGOS: (Masanın önünde, meşgul) İyi günler.
MARKAR: Dün gece geç kaldım.
TAPARNİGOS: Kaldın.
MARKAR: Buraya gelemedim.
TAPARNİGOS: Gelemediniz.
MARKAR: Size söyleyeceklerim var.
TAPARNİGOS: (Hep meşgul) Söyleyebilirsiniz.
MARKAR: Hanımefendiyi gördüm, sinirli bir şekilde gidiyordu.
TAPARNİGOS: Gidebilir.
MARKAR: Kavga etmişsiniz.
TAPARNİGOS: Kavga etmişiz.
MARKAR: Ama yakışmaz ki.
TAPARNİGOS: Yakışmaz.
MARKAR: Bir kocanın karısını sevmesi lazım.
TAPARNİGOS: Sevmesi lazım.
MARKAR: Demek ki siz sevmiyorsunuz.
TAPARNİGOS: Demek ki.
MARKAR: Ama bu yüzden ölümüne sebep olacaksınız.
TAPARNİGOS: Olacağım.
MARKAR: Peki, olmalı mısınız?
TAPARNİGOS: Olmalıyım.
MARKAR: Olmamalısınız.
TAPARNİGOS: Olmamalıyım.
MARKAR: Görüyorum ki işiniz var.
TAPARNİGOS: İşim var.
MARKAR: Sizinle konuşmak istiyordum.
TAPARNİGOS: Konuşun.
MARKAR: Herhalde meşgulsünüz.
TAPARNİGOS: Meşgulüm.
MARKAR: Nasıl yapalım, birkaç saat sonra geleyim mi?
TAPARNİGOS: Gel.
MARKAR: Sizi burada bulabilir miyim?
TAPARNİGOS: Bulabilirsiniz.

MARKAR: Bulamazsam?

TAPARNİGOS: Bulamazsınız.

MARKAR: (Kendi kendine) Herhalde çok üzgün, ne söylediğinin farkında değil. (Yüksek sesle) Birkaç saat sonra gelirim.

TAPARNİGOS: Gel.

MARKAR: Hoşça kalın...

TAPARNİGOS: Güle güle. (Markar gider)

7. SAHNE

(Taparnigos, Margos ve Nigo)

TAPARNİGOS: Gel! İki saatir senin için bir ilaç arıyordum, buldum. (Bir şişe verir) Al bunu, bir pamuğa birkaç damla damlat, ağrıyan dişinin üstüne günde sekiz kere koy. Birkaç gün aynısını yap, baktın ki ağrı artıyor, bana gel. Kendini iyileşmiş bil. (Margos anladığını belirtmek için başını sallar) Bekle, ağzından şu tahtayı çıkarayım. Nigo, ellerini ayaklarını çöz. (Nigo Margos'u çözer) Anladın mı oğlum? Zannederim ki ağrıyan dişi çekmemize gerek kalmadan tedavi edebileceğiz.

MARGOS: (Masaya yaklaşıp tabancayı kapar) Sorularıma cevap ver: Doğuda mı, batıda mı?

TAPARNİGOS: Ne oluyor yahu?

MARGOS: En küçük harekette bulunursan ölürsün! Nigo, ellerini bağla şunun.

NİGO: Beyefendi...

MARGOS: Anında öldürürüm! Çabuk bağla! (Taparnigos'a) Üst katta mı, alt katta mı?

TAPARNİGOS: Defol, ahlaksız, adi!

MARGOS: Nankör, bana karşı mı geliyorsun? Nigo, tahtayı şunun ağzına koy.

TAPARNİGOS: Ne tahtası, bir dakika...

MARGOS: Sabırlı ol, benim tarzım bu... Bağlarım. Çünkü bir diş hekimi, sadece diplomayla mükemmel bir diş hekimi olamaz. Biraz da akıllı olması gerekir. Tıpkı eğitimsiz bir rahibin sadece siyah cübbeyle mükemmel rahip olamayacağı gibi. Benim metotlarım ilk başka rahatsız edici gibi görünse de, sonunda hastalarım mutlu olurlar. (Kerpeteni alır) Sabret, dişini çekildi bil.

NİGO: (Kendi kendine) Şuradan yavaşça sıvışayım, yoksa bu benim de dişimi çekecek. (Çıkar)

MARGOS: (Kerpeteni Taparnigos'un ağzına sokar) Ah zavallı çocuk, dişin uzun zamandan beri mi ağrıyor?

TAPARNİGOS: Aaah! Aaah!

MARGOS: Bana verdiğin yağdan birkaç damlayı ağrıyan dişine damlat. Hoşça kal. İşte böyle muhterem dişçi, buna "dişe diş" derler. (Gider)

TAPARNİGOS: Aaaah, nereden karşıma çıktı bu adam... Ellerimi ayaklarımı bağladı. (Uşağa seslenir) Nigo, Nigooo...

8. SAHNE

(Aynı kişiler ve Marta)

MARTA: (Kızgınlıkla girer) Ne Kilise Mütevelli Heyeti, ne Cismani Meclis, ne de Ruhani Meclis var... Hep Karma Meclis oluyor, karılmamışını hiç gördüğümüz yok. Kime gideyim de derdimi anlatayım? Ah, zavallı kadınlar... (Kocasını görür) O da ne? Ahlaksız herif, cezanı bulmuşsun. Elin ayağın bağlı öylece kal. Oh, şimdi biraz mutlu oldum. Yaptıklarını hatırlıyor musun? Kalpsiz! (Saçlarını göstererek) Sen beyazlattın bu saçlarn...

TAPARNİGOS: Siyahın üstüne beyaz iyi gider.

MARTA: Bu haldeyken bile benden nefret ediyorsun, sen benim paramla adam oldun.

TAPARNİGOS: Ben seni tanımıyorum.

MARTA: Tanımıyorsun ha, şimdi kendimi tanıtırım sana... Gidip zangoçları çağırayım da seni Pırgiç'e[*8] götürsünler. (Koşarak çıkar)

9. SAHNE

(Taparnigos yalnız, sonra Levon)

TAPARNİGOS: Şimdiye kadar içimde ona karşı az da olsa sevgi vardı, ama artık o da bitti. Bundan sonra onunla yaşamam mümkün değil. Bu kadar kıskanç bir kadınla yaşamak... kediyle oynamaya benziyor; sen ona peynir verirken o seni tırmalıyor. Bugün bütün işlerimin ters gitmesinin sebebi de bu kadın değil mi? Altmışına gelmiş hâlâ sevilmek istiyor. Başka bir kadının yüzüne baksam hemen kavga çıkarıyor. Kadınların bütün güzelliğini yok eden de şu kıskançlık değil mi zaten?

LEVON: (Girer) Burada kimse yok...

TAPARNİGOS: Buyrun...

LEVON: (Dişi ağrıyormuş gibi birden çenesini tutar) Efendim?

TAPARNİGOS: Ne istiyorsunuz?

LEVON: Diş hekimini arıyorum. Dişimi göstermek istiyorum. Nereye gitmiş acaba?

TAPARNİGOS: Burada, şimdi gelir.

LEVON: (Kendi kendine) Şu adam şuradan gitse de Yeranyag gelse, onunla biraz konuşsak.

TAPARNİGOS: (Kendi kendine) Sorsam acaba ellerimi çözer mi? Ne bilsin, beni hırsız ya da serseri zannedecek.

LEVON: Siz neden burada böyle duruyorsunuz?

TAPARNİGOS: Gideceğim... Şu ayaklarımı çözerseniz.

LEVON: Peki, beyefendi. (Çözer)

TAPARNİGOS: Biraz bekleyin. Doktor şimdi gelir (Kendi kendine). Gideyim şu sefil Nigo'yu bulayım. (Çıkar)

10. SAHNE

(Levon, sonra Yeranyag)

LEVON: Az daha yakayı ele verecektim. İşler Yeranyag'ın mektubunda yazdıklarına hiç uymadı. (Mektubu çıkarıp okur) "Yarın saat üçte evde yalnız olacağım. Gel ve bana sarıl." Nerede, yok ki sarılayım? Galiba anne babası evde. Uşak suratıma ters ters baktı. Sakın Yeranyag beni ele vermek için buraya çağırmış olmasın? Beklenir, çünkü Ermeniyiz. Ermeni demek muhbirlik demek. Zenginden fakirine, ilericisinden gericisine hepsinde var. İlk silahımız bu. Prusya'nın iğneli tüfeklerinden bile güçlü. Her durumda ona güvenir, onunla ileri gideriz. Gerçi sonra onunla yere batar, rezil rüsva oluruz, ama ne fayda! Acaba Yeranyag... (Yeranyag girer, üzgündür) Ah güzel sevgilim, tam senden şüphelenmeye başlamıştım ki geldin. Ama neden böyle üzgün süzgünsün?

YERANYAG: Üzgün süzgün.

LEVON: Suskun puskun.

YERANYAG: Suskun puskun.

LEVON: Acaba benim varlığım mı o al yanakları soldurdu? Beni görünce mi dilin tutuldu? Cevap ver masum bakirem. Neden o mütesebbim dudakların baygınmışsın gibi hareketsiz? Ah... Yeranyag, konuş. Senin bu sessizliğin aklıma feci düşünceler getiriyor.

YERANYAG: Levon, kalbimi, hayatımı ve onurumu sana verdim. Ama gel gör ki ailem cehaletiyle bunları senden almak istiyor.

LEVON: Ne? Ailen beni sevmene razı olmuyor mu?

YERANYAG: Bu sabah anneme Markar'la evlenmeyeceğimi söyledim. Bunu duyunca bana çok kızdı, hatta köpürdü, kudurdu...

LEVON: Yeranyag, bütün gece hiç uyumadım, sabırsızca bu saati bekledim. Bunları duymak için miydi? Bazen gözlerimi kapatıp o güzel yüzünü hayal ediyordum. Geçenlerde, o sevda kokulu dudaklarından dökülen o söz, gecenin kör karanlığında kulaklarımda yankılanıyordu. "Seni seviyorum!" deyişin kalbimde onulmaz bir yara açtı. Sabah yataktan kalktım ve... (Şarkı söyler)

Dedim dur gideyim Yeranyag'ıma
Sırrını kalbimin açayım ona
Güzel yüzün senin diyeyim her an
Aynadır tutulmuş mutluluğuma
Bir öpücük derim n'olur Yeranyag

Ver de alayım o gül yanağından
Nazenin bakire, sen tatlı melek
Seninle içeyim aşk şarabından

Dinle beni Yeranyag, ailenin onay verip vermemesinin ne önemi var. Madem sen beni seviyorsun, ailenin çabaları faydasız kalacak. Kalbinden fışkıran aşkın pınarını kurutabilmeleri mümkün mü? Haydi, toparla kendini. Umutsuzluğa düşme...

YERANYAG: Yetti artık, yetti! Senin için bütün hayatımı feda ederim. Ailemden ayrılıp, nereye istersen seninle geleceğim. Ne olursa olsun, açlıktan ölmem gerekse de öleceğim Levon. Büyük bir aşkla seviyorum seni. Beni zorla nişanladıkları Markar'la asla evlenmeyeceğim. Onun sevdasından nefret ediyorum; aşkımın karşılığını alabileceğim biriyle birlikte olmama izin vermedikleri için aileme de lanet olsun... Seninim Levon, senin. (Levon'un kollarına atılır)

11. SAHNE

(Aynı kişiler, Taparnigos ve Nigo)

TAPARNİGOS: (Elinde sopa, Nigo'yu kovalayarak içeri girer) Nereye kaçıyorsun? Adi herif. Elimi ayağımı bağlarsın ha. Söyle bakalım, kimden emir aldın?

NİGO: Ta... ta... ban... ca... daaan! (Yeranyag ve Levon şaşkın bakarlar)

TAPARNİGOS: Ahlaksız! Bir daha böyle bir şey yaparsan kafanı darmadağın ederim.

NİGO: Bana ne... Eeet...

TAPARNİGOS: Defol! (Nigo gider) Yeranyag, ne işin var burada?

YERANYAG: Ben mi?

TAPARNİGOS: Sen!

LEVON: O.

TAPARNİGOS: Ta kendisi.

YERANYAG: Ben mi?

TAPARNİGOS: Odana git.

YERANYAG: (Giderken) Benimsin Levon.

12. SAHNE

(Taparnigos, Levon, sonra Nigo)

TAPARNİGOS: Gel şu dişi çekelim.
LEVON: Dişimin ağrısı geçti.
TAPARNİGOS: Beni ilgilendirmez. Gelmeseydin... Burası hastahane değil, dişini çektireceksin, emeğimin ücretini ödeyeceksin, sonra nereye istersen gidebilirsin. Duydun mu? Bak, sana dostça söylüyorum, izin ver de şu işi tatlılıkla bitirelim, yoksa fena olur ha! Nigo... Nigo... Nigooo...
NİGO: (Girer) Buyrun efendim.
TAPARNİGOS: Ön hazırlıkları yap.
NİGO: Sonra diğeri gibi olmasın?
TAPARNİGOS: Eşek! Sana ne emrediyorsam onu yap.
NİGO: Beyefendi nereli? Batı mı, doğu mu?
TAPARNİGOS: İşine bak!
NİGO: (İp alıp Levon'a yaklaşır) Kalk!
LEVON: (Kendi kendine) Ne yapmak istiyor? Ayağımı bağlayacak. Acele tüymem lazım.
TAPARNİGOS: Çabuk ol!
NİGO: Çabuk. (Nigo ayağını bağlayacağı sırada Levon ona bir tekme atıp kaçar. Nigo yuvarlanır.)
TAPARNİGOS: (Koşarak) Yakalayın! Hırsız...
NİGO: (Toparlanırken) Ben de koşup şu adamı yakalayayım. Yoksa patronum öfkelenir de ağzımda diş bırakmaz. Pek bir ustadır. (Koşarak çıkar)

BİRİNCİ PERDENİN SONU

İKİNCİ PERDE

1. SAHNE

(Marta, Markar)

MARKAR: (Marta'yı çekiştirerek getirir) Ah, hanımefendi, sokaklara dökülüp orada burada zangoç aramak size hiç yakışmıyor. Siz birbirinizi kumrular gibi seveceksiniz ki başkaları da sizi örnek alsın. Taparnigos Bey herhalde biraz kızgın olduğu için size sert davranmıştır. Sizi sevmemesi söz konusu olamaz.

MARTA: Ah, bilmiyorsunuz Markar Bey, haftada sadece bir gece evde kalıyor. Evde yapayalnız kalıyorum. Beni bekçilik etmem için mi bu eve getirdi?

2. SAHNE

(Aynı kişiler ve Taparnigos)

TAPARNİGOS: (Girer) Kaçtı pis herif. Bütün bu tersliklerin de sebebi o zaten. (Onları görür) Ne işiniz var burada Markar Bey?

MARKAR: Merhaba Taparnigos Bey, aranızdaki sevgi bağını pekiştirebilmek için hanımefendiyle birlikte geldim.

TAPARNİGOS: Hayır, hayır, istemiyorum. O bağ zaten biraz gevşemişti. Bugün tamamen çözüldü. Bundan sonrası beni ilgilendirmiyor. Nereye isterse gidebilir.

MARTA: (Markar'a) Duydun mu? (Taparnigos'a) Beyefendi bu oyun daha çok sürecek mi?

TAPARNİGOS: Sürecek... Beş perde olacak.

MARTA: Bu sözleri galiba tiyatrodan öğreniyorsun.

TAPARNİGOS: Tiyatrodan.

MARTA: Görünüşe göre, komediyi çok seviyorsun.

TAPARNİGOS: Çok severim, evet. Ağlayıp gözlerimi acıtacağıma, gülerek eğitilmeyi tercih ederim.

MARTA: Kazandığın parayı tiyatroya veriyorsun, ama senden harçlık istediğimde kızıyorsun terbiyesiz adam. Sen benim paramla adam oldun ve şimdi beni böyle beş parasız bırakıyorsun. Sesimi yükseltmemi ister misin, hain? Ceplerim bomboş. Bir kuruşum bile yok, iki ayağım bir pabuçta dolaşıyorum.

TAPARNİGOS: Bir çift ayakkabı sipariş et.

MARTA: Duyuyor musun Markar Bey? İşte böyle acayip bir adam...

MARKAR: Yalvarırım kavga etmeyin. Barışın ve bir daha kavga etmeyeceğinize söz verin. Gelin hanımefendi, kocanızın elini öpün.

TAPARNİGOS: Ben ona elimi vermem.

MARTA: Ben onun elini öpmem.

TAPARNİGOS: Bana bir sürü kötü söz söyledi.

MARTA: Bana haince davrandı.

TAPARNİGOS: Önceleri canım gibi severdim.

MARTA: Nasıl da üzerine titrerdim?

TAPARNİGOS: Sürekli "Benim paramla adam oldun!" diye bağırıp duruyor.

MARTA: Her gün bu evde sadece bir eşya olduğumu söylüyor.

TAPARNİGOS: Nerede o eski aşk?

MARTA: (Ağlayarak) Bunlara sebep hep o... O beni...

MARKAR: (Marta'ya) Git elini öp.

TAPARNİGOS: Ben onunkini öpeyim, o benden büyük. Ver de öpeyim. (Öper) Gayrı seni annem gibi seveceğime söz veriyorum. (Kendi kendine) Yine barıştık.

MARTA: (Alnından öper) Oh! Kocacığım benim. Kaybetmiştim seni, tekrar buldum. Düğünümüzü hatırlıyor musun? Ve o geceyi... (Ağlar) Nasıl da dans etmiştik. Ahh, keşke o dakikalar geri gelse...

TAPARNİGOS: Gelse...

MARTA: Yerim o ağzını senin... (Sürekli öper) Ah, doyamıyorum. (Şarkı söyler)

Gülün bana hamfendiler
Alay edin beyfendiler
Kızmam asla hiç gücenmem
Şunu çünkü bilirim ben
Yol aldıkça aşk dediğin
Tatlı olur kökü derin
Ben öpeyim alay edin
Ama sevmeyi öğrenin
Yaşlılık gelip çatınca
Bu sözümü hatırlayın
Yol aldıkça aşk dediğin
Tatlı olur kökü derin.

(Öperek) Ah Markar Bey, niye bu kadar patırtı kopardığımı merak ediyorsun, biliyorum. Bu öpücüklerin nedeni ne? Ne yapayım? Topraktan gelmiş bu bedende hâlâ sevgiyle dolu bir kalp taşıyorum. Öyle bir sevgi ki, sürekli büyüyor ve kabına sığamadığı için taşıyor, akacak yol bulamadığı için de kocamın yüzüne fışkırıyor... (Öper) Ve onu suluyor.

MARKAR: Lütfen çekinmeyin hanımefendi, işinize bakın. Ben size engel olmayayım, isterseniz dışarı çıkarım.

MARTA: Hayır, ben gidiyorum. İçerde biraz dinleneceğim.

MARKAR: (Koluna girer) Buyrun hanımefendi, sizi götüreyim. Sizleri barıştırdığım için çok mutluyum.

MARTA: Teşekkür ederim.

MARKAR: Gidelim hanımefendi. (Giderler)

3. SAHNE

(Taparnigos, sonra Nigo)

TAPARNİGOS: Bu yaşta böyle bir sevgi... Hayret doğrusu... Şimdi anlıyorum... Bir erkeğin kadınların ne kadar aşk ve kıskançlık dolu bir kalpleri olduğunu öğrenmesi için mutlaka evlenmesi gerekir. Elini öptüğümde ne kadar sevindi? Gören de dünya kraliçesi ilan edildiğini sanar.

NİGO: (Koşarak girer) Efendim... Mektup...

TAPARNİGOS: Mektup mu? Kim verdi?

NİGO: Kimse vermedi, ben buldum. Mutfakta bulaşık yıkıyordum. Bir de ne göreyim? Pencereden kuru, siyah, titrek bir el uzandı. Parmaklarının arasında bir kâğıt vardı. Görünmemek için saklandım. Perdenin arasından dikizliyordum... Ahh, kalbim hâlâ çarpıyor. Mektubu öyle bir yere bıraktı ki, eğer orada olmasaydım onu kimse bulamazdı. El yavaş yavaş yukarı çıktı, geri çekildi ve yok oldu. Gidip kâğıdı aldım, belli ki bir mektuptu. İçinde gizli bir şey yazıyordur diye tahmin ettim. Okuma bilmediğim için, size ait olabileceğini düşünüp koşa koşa getirdim. Buyrun. (Verir)

TAPARNİGOS: Pekâlâ. (Nigo gider) Nereden olabilir bu mektup? (Adresi okur) Bayan Yeranyag Taparnigosyants'a... Allah Allah... (Mektubu açar, okumaya başlar)

Bugünkü olay beni tamamiyle ümitsizliğe sevk etti. Bundan sonra evinize asla ayak basmam. Hikâye uzun, yalnız olduğunuz bir zaman anlatırım. Babanın dişçiliği...

Benim dişçiliğim! (Devam eder)

Görüşmek için başka bir yer belirleyelim. Senin için eriyip bitiyorum. Seni çok seviyorum, sözle anlatılacak gibi değil...

Çok seviyormuş... Devam edelim.

Hele yazarak hiç anlatılmaz. Mektubuma cevap verecek olursan, buluşacağımız yeri bana bildir.

Mektubu şu adrese gönder:

Bay H. K. G. Levon,

Âşıklar Sokağı, no 20.

Şimdi bütün şüpheler ortadan kalktı. Ya imzası? (Okumaya çalışır)

Sev... gi... lin... Lee... voon...

Biraz önce dişim ağrıyor diye gelen adam olmalı bu. Demek ki başka yeri ağrıyormuş... Kızıma çaktırmadan şuna bir cevap yazayım... Buraya

çağırıp bir güzel pataklarım. Beni kandırmak ha! Yazımı da Yeranyag'ın yazısına benzetmem lazım. Vakit kaybetmeye gelmez... (Yazar)

Canım sevgilim Levon H. K. G.

Mektubunu aldım. Çok sevindim. Yarın sabah erkenden gel, kapıyı ben açacağım. Oturur konuşuruz. Uzun yazacak vaktim yok.

Bay H. K. G. Levon

Âşıklar Sokağı, no 20.

4. SAHNE

(Taparnigos, Markar [kapıdan girer], Nigo)

TAPARNİGOS: Nigo’ya vereyim götürsün. Nigo... Nigo... Nigooo...
MARKAR: Ne? (Girer)
TAPARNİGOS: (Yüzüne bakmadığından, Nigo zanneder) Al şu mektubu... Ahh, siz miydiniz Markar Bey?
NİGO: (İçeri girer) Beni mi çağırdınız efendim?
TAPARNİGOS: Al şu mektubu. Âşıklar Sokağı’na götür.
NİGO: Âşıklar Sokağı mı? Nerede bu sokak?
TAPARNİGOS: Markırit Hanım’ın evini biliyor musun?
NİGO: Geçen gün gelen mi?
TAPARNİGOS: Evet.
NİGO: Dişi ağrıyordu.
TAPARNİGOS: Ta kendisi.
NİGO: Sonra bana bahşiş vedi.
TAPARNİGOS: Doğru.
NİGO: Hani yanaklarını okşamıştınız.
TAPARNİGOS: Ne diyorsun? Sefil!
NİGO: Efendim... Yanlış bir eve gitmeyeyim!
TAPARNİGOS: Ona git! Sana bir yer gösterecek. Mektubu oraya bırak, hemen dön.
NİGO: Emredersiniz! (Çıkar)
TAPARNİGOS: Eh! Konuş bakalım Markar Bey. Sende ne haberler var? Millet[*9] işleri nasıl gidiyor?
MARKAR: (Kendi kendine) Ben düğün gününü konuşmaya geldim, o kalkmış bana millet işlerini soruyor. (Yüksek sesle) Ahh, çok kötü efendim. Ama ben istiyordum ki...
TAPARNİGOS: Meclis toplantıları düzenli bir şekilde devam ediyor diyorlar...
MARKAR: Tabii... Biz kendi işimize...
TAPARNİGOS: Oturumlar düzenli olarak yapılıyormuş, bütün üyeler statülerine uygun yerlere oturuyormuş.
MARKAR: Ben de öyle duydum. Aman, bize ne... Nasıl isterlerse öyle otursunlar. Ben şey için geldim...
TAPARNİGOS: Biz de Ermeni değil miyiz? Ne yaptıklarını bilmemiz lazım.

MARKAR: Yaptıkları ne ki? Boş şeyler... Her gün yeni üyeler, yeni sorunlar, yeni davetler, sonu gelmez istifalar, sayısız ret, bitmeyen oylamalar, milyonlarca sıfır. Hepsi bu... Bize ne!

TAPARNİGOS: Eh, daha ne yapmalarını istiyordun? Demek ki çalışıyorlar.

MARKAR: Ama haftada bir kez bile düzenli toplantı yaptıkları yok.

TAPARNİGOS: Peki neden bu vekiller toplantıya gelmiyorlar? Milletlerini sevmiyorlar mı?

MARKAR: Sevmemeleri mümkün değil. Herhalde kendilerine göre sebepleri vardır.

TAPARNİGOS: Acaba halk iyi seçim yapamıyor mu? Gazeteler ne diyor?

MARKAR: Her şeyi diyorlar. Manzume-i Efkâr isimli gazete patrikhaneyi diline dolamış. Maaşlı uzmanlar iş başına gelmedikçe nizamnamemiz kullanılamaz hale gelecek diye bas bas bağırıyor. Buna karşı olanlar “Para yok! Para yok” diyorlar. Halbuki ahali, milletin menfaati için yardım etmeye hazır olduğunu söylüyor. Masis kurulduğu yüksek tepelerden “sevgi” ve “birlik” diye bağırıyor. Ne yazık ki bu kelimeler birçoğunun kulağına girmiyor bile. Gazete bazen de o tepelerin eteklerinden ses vermeye çalışıp oradan daha kolaylıkla duyulabileceğini zannediyor. Yine para etmiyor, çünkü büyük çoğunluk kulaklarını tıkayarak geçiyorlar önünden. Hoş kokulu, yaz kış açan, her bir goncası milletin aydınlanacağı özü taşıyan Dzağig [Çiçek], pıtladığı gibi tatlı tatlı kokmaya başlar. Kokusu güzel ve keskindir, ama bizim millette akıl nezlesine tutulanlar çok olduğundan, bir sürü insan ondan ve kokusundan mahrum kalır. Jamanak [Zaman] da milletin ilerleyebilmesi için zamana ihtiyaç olduğunu söylüyor, ama söylemekle olmuyor tabii. Fakat yalvarırım, ben milletimizin sorunlarını konuşmaya gelmedim, bilhassa...

TAPARNİGOS: Demek Ermeni milleti bugün çok fena bir durumda ha?...

MARKAR: Aynen öyle. Halbuki ileri milletler çeşitli makineler icat ederek hayvanların işini makinelere gördürüyor. Biz Ermeniler ise, bunu söylemeye utanıyorum ama, hayvanların yapması gereken işleri bile üzerimize alıyoruz. Taşradan İstanbul’a çalışmaya gelen kardeşlerimiz günlük ekmeklerini boyunlarını hamallık boyunduruğuna uzatarak kazanabiliyorlar ancak; gündüzleri sokaklarda, geceleri bekâr odalarında, memleketlerinden uzakta, aile hasreti içinde, belki de bir daha vatanlarına

dönme ümitlerini kaybetmiş halde yaşıyorlar. Bu kadar acıklı bir durum karşısında hangi Ermeni duyarsız kalabilir? Madem ki milletinin vaziyetini öğrenmek istiyorsun, aç kulaklarını, dinle ve düşün de, gözlerinden gürül gürül akan yaşlar çenene doğru süzülsün. Onlardan bahsediyorum, çünkü hepimiz Ermenistan'ın evlatlarıyız ve vatanın özgürlük umudu gücünü onların kollarından alıyor. O kollar bugün giderek zayıflamakta ve kim bilir, bir gün belki, özgürlük umuduyla birlikte büsbütün yok olacaklar.

TAPARNİGOS: Söylediklerinde gerçekten çok haklısın Markar Bey ve senin gibi milletini seven bir damadım olacağı için çok seviniyorum. Peki söyler misin bana, Nizamname ne işe yarar?

MARKAR: Nizamname tembel bir adama benzer. Elinden tutmazsan yürümez, oturduğu yerde kalır. Sonra zayıflar, güçsüzleşir ve ölür. Nizamname kendi başına ne yapabilir ki? Ayakları yok ki yürüsün. Milletvekillerinin onu yürütmesi gerekir, ama onların da birçoğu yılda bir defa katılıyor toplantılara. İşte böyle Taparnigos Bey... Ama lütfen bu konuşmaları başka bir sefere bırakalım. Biraz önce düğün gününe karar vermek için sizinle konuşmaya gelmiştim. Çok meşguldunuz, gitmek zorunda kaldım. Ama şimdi...

TAPARNİGOS: Tamam, kararlaştıralım. Ama bilmiyorum ki bizim hanım hazır mı?

MARKAR: (Kendi kendine) Hanımıyla mı evleneceğim? (Yüksek) Hanımefendinin hazırlanacağı bir şey yok, sizin karar vermeniz yeterli.

TAPARNİGOS: Haklısınız ama yine de onunla da konuşmanız lazım. Nihayetinde onun kızı, gerçi yarısı da benim, ama anneler her zaman kızları üstünde söz sahibi olmak isterler.

MARKAR: Hayret! Peki, gidip eşinizle de konuşayım.

TAPARNİGOS: Sonra görüşürüz.

MARKAR: Tamam. (Gider)

5. SAHNE

(Taparnigos, Nigo ve Yeranyag)

NİGO: (Koşarak) Götürdüm efendim, kendisi orada yoktu, ama gelince teslim ederiz dediler.

TAPARNİGOS: Tamam.

NİGO: Geri dönerken, aynı sokakta pencereden güzel bir kadın pencerenin önünde oturuyordu. Eliyle işaret edip beni çağırdı. Ben de gittim...

TAPARNİGOS: (Kendi kendine) Herhalde Sofi olmalı.

NİGO: Pek nazik, ince bir sesle “Taparnigos’un uşağı mısın?” diye sordu. Uşağıyım dedim. “Senden bir şey rica edeceğim, kabul eder misin?” dedi. Ederim dedim. Şeytan, öyle de kitabî bir Ermenice konuşuyordu ki... Bir dahaki sefere kadınlarla konuşmaya sözlükle gideceğim. Ağızlarından çıkanın çoğu anlaşılmıyor. “Biraz bekle” dedi. Bekleyeyim dedim. Pencerenin önünden kayboldu, ben de sokakta, heykel gibi kapının önünde bekliyordum. Biraz sonra tiz sesli hanımımız tekrar pencerede göründü. Elinde bir mektup vardı. “Al” dedi alçak sesle. Alayım dedim yüksek sesle. “Bağırma” dedi. “Oğlum uyuyor, uyandıracaksın” dedi. “Taparnigos’a götür” dedi. Götüreyim dedim. “Mutlaka bana gelsin, ona söyleyeceğim çok önemli bir şey var” dedi. İşte ben de, size söyleyeceği çok önemli bir şey varmış demek için geldim.

TAPARNİGOS: Sefil, bir şey anlatacağım diye “demek” fiilinin bütün çekimlerini sıraladın.

NİGO: İşte mektup. (Mektubu verir ve çıkar)

TAPARNİGOS: Önce adresi okuyalım:

SEVGİLİM BAY TAPARNİGOS’A. ŞARK DİŞÇİSİ

(Mektubu açar ve okur)

Büyük bir saadetle sana bildiririm ki...

(O esnada Yeranyag girer. Taparnigos onu görmez ve mektuba devam eder)

Bu gece bize gelebilirsin. Tovmas Bey’i kandırıp akşamki baloya gidelim. Çok kalabalık olacak. Yalvarırırım, lütfen geç kalma. Geldiğinde topluiğneyle vücudundan kan çıkaracağım. Seni çok seviyorum... Sofi

YERANYAG: (Kendi kendine) Sofi de kim?

TAPARNİGOS: Her tarafıma iğne batıracakmış. Ha... ha... ha... Ah, şu Sofi ne kadar da sevimli bir yaratık. Ayakları ne kadar minik; ne kadar da

güzel; bülbül gibi konuşuyor sefil; kumru gibi bakıyor rezil; Tavus kuşu kadar da süslü şeytan. Pek asil bir tabiatı var, o yüzden seviyorum onu ve sonsuza dek de seveceğim. İç güzelliği dış güzelliğinden de daha tapılası. Yaşa Sofi... Seviyorum seni. (Yeranyag'ı görür görmez mektubu cebine sokar)

YERANYAG: Kimi seviyorsunuz babacığım?

TAPARNİGOS: İzin almadan içeri girilir mi?

YERANYAG: Şimdi geldim.

TAPARNİGOS: Mektupta yazılanları duydun mu?

YERANYAG: Hayır baba. (Kendi kendine) Öyle diyelim.

TAPARNİGOS: Ticaretle ilgili bazı bilgiler veriyor.

YERANYAG: (Kendi kendine) Aşk ticareti. (Yüksek) "Seni seviyorum" dediğinizi duydum sadece...

TAPARNİGOS: Akıllı çocuktur, severim onu. Diğerlerini duymadın mı?

YERANYAG: Hayır baba...

TAPARNİGOS: Aferin kızım. Çünkü bir kız çocuğunun her şeyi duymaması gerekir.

YERANYAG: Biliyor musunuz baba? İçimi dökebilmek için sizi yalnız bulmayı istiyordum.

TAPARNİGOS: Dök bakalım... (Kendi kendine) Öyle diyelim.

YERANYAG: Sabah buraya dişi ağrıyan bir çocuk gelmişti.

TAPARNİGOS: Evet, gelmişti.

YERANYAG: Onu nasıl buldunuz?

TAPARNİGOS: Ben bulmadım, kendiliğinden geldi.

YERANYAG: Yani hali tavrı, yüzü, güzelliği, sözü, ayağı...

TAPARNİGOS: Efendi bir çocuğa benziyor.

YERANYAG: Nişanlımdan daha düşünceli, sevimli, yakışıklı, elbiseleri yeni, ince ruhlu, ayağı küçük, eli yumuşak.

TAPARNİGOS: Ne demek istediğini anlayamıyorum.

YERANYAG: Demek istiyorum ki, öyle bir delikanlı varken kalbimi niçin Markar'a vereyim?

TAPARNİGOS: Markar'ın özellikleri böyle bir delikanlının elbisesinden, ayağından çok daha önemlidir. Markar milletini seven bir çocuktur.

YERANYAG: Pöh!... Milletini severmiş... Her zaman yırtık pırtık elbiselerle dolaşıyor.

TAPARNİGOS: Alçakgönüllüdür de ondan...

YERANYAG: Alçakgönüllüymüş. Hep eski şeyler giyiyor.

TAPARNİGOS: Akıllı çocuktur.

YERANYAG: Akıllı... Üzerinde yeni bir elbise görmedim..

TAPARNİGOS: Beni sinirlendirme!...

YERANYAG: Neden sinirlendireyim? Görmüyor musun? Her zaman eski elbiselerle dolaşıyor.

TAPARNİGOS: (Sinirlenir) Siz kadınlar yeni elbiseleri kocalarınızdan daha çok seviyor, sürekli onların ceplerini boşaltıyorsunuz. Bu işe aklım hiç ermedi ve ermeyecek de... Bu ne müsriflik!... Zamane kadınları delikanlılardan çok modaya âşık oluyorlar ve o güzelim yıllarını Allah'ın cezası elbiselere kurban ediyorlar. Zavallı gençlik ne hallere düştü? Biz Paskalya'da bir elbise diktirir onu birkaç sene giyeriz. Bak, şu ropdöşambrıma, Nizamname'nin birinci yıldönümünde diktirmiştim, hâlâ giyiyorum. Ama siz yenilik deyip elbise alırsınız, eskidi deyip kumaş istersiniz. İstersiniz ki kocalarınız durmadan satın alsınlar. Sonra da arazide kurulan asker çadırlarına benzeyen koskoca Malakof'lar giyip sokağa çıkar, insanların geçmesine engel olursunuz. Birisi yanlışlıkla elbisenize basıp yırtarsa adamcağıza ters ters bakar, akşam da "Avanağın biri geçerken elbisemi yırttı" diye kocanızdan yenisini almasını istersiniz. (Şarkı söyler)

Öyledir şu kadın işte
Hep yepyeni bir elbise
Olsun ister üzerinde
Almaz isen dediğini
Tutturur bir çocuk gibi
Elbise der de elbise
Ah bir yeni giyebilse
Sabah erken der elbisem
Yatarken der yok elbisem
Yaz gelir ister elbise
Kış gelir derdi elbise.

Sen de şimdi kalkmış, nişanlının giydiklerini beğenmiyorsun. Ama biliyorum, hata bende, sana hep tatlılıkla davrandım. Kötü babalar gibi her sözüne tokatla karşılık verseydim böyle olmazdı. Anladım ki bu iş tatlılıkla yürümeyecek. İşte son sözüm: Markar'ı seveceksin!

YERANYAG: Diğer tarafta pırıl pırıl bir genç kalbimi çalmışken o dediğiniz mümkün değil babacığım.

TAPARNİGOS: Neden çaldırdın?

YERANYAG: Onu bana değil, kalbime sorun.

TAPARNİGOS: Defol! Gözüm görmesin seni. Odana git. Duygusuz kız...

YERANYAG: (Kendi kendine) Kendisi bu yaşta başka kadınlarla kırıştırmayı biliyor ama! (Yüksek) Markar'la evlenmeyeceğim! (Çıkar)

6. SAHNE

(Taparnigos, sonra Nigo)

TAPARNİGOS: Hemen giyinip Sofi'ciğime gideyim, akşam oluyor. Şu iki mektubu da cebime koyayım. Biri Levon için, yarın gelip sevişecek ya benimle. Tabii sopayla! Diğeri de Sofi'ciğimin mektubu. Bu gece de onunla sevişeceğiz. Tabii konuşarak! (Çıngırağı çalar, Nigo gelir) Çabuk kıyafetimi getir. Beyaz ve kırmızı boyaları da unutma. (Nigo çıkar) Alışkanlık olmuş, ne yapayım, boyun eğmek lazım. Komik tabii. Ha ha ha! Yüzümü boyamam lazım. Hani eski evlerin cephelerini boyarlar, dışardan görenler çok beğenir, ama içine girince gülmeye başlarlar ya, o hesap.

NİGO: Kıyafetinizi getirdim efendim.

TAPARNİGOS: Tut da giyineyim.

NİGO: (Ters taraftan tutar, Taparnigos kollarını bulamaz) Buyrun.

TAPARNİGOS: (Kızgın) Nerede bunun kolları?

NİGO: Nerede olacak, burada işte, çaldığımı mı sandın?

TAPARNİGOS: Elbise tutmasını bile hâlâ öğrenemedin. Şöyle tutup şurada duracaksın... (Giyinir) Buraya geldiğini hanım gördü mü?

NİGO: Hayır efendim.

TAPARNİGOS: Kapıyı kapa. (Kendi kendine) Birden içeri giriverir belki. (Nigo kapatır) Şimdi de yüzümüze bakalım. (Aynanın önüne gider) Önce beyaz, sonra da kırmızı. (Sürer) Gören on altı yaşında zannedecek. (Nigo'ya) Nasıl? Güzelleştim mi?

NİGO: Eh... Maymuna benzedin.

TAPARNİGOS: Çenen tutulsun! Ayakkabılarım nerede? Getir. (Nigo getirir) Hemen giyip çıkayım. Beni arayan olursa, "Çok ağır bir hastaya gitti. Gece dönmeyecek" dersin. Hanıma sakın bir şey söyleme, tamam mı? Sorarlarsa "Şimdi gelecek" dersin. Şu kapıyı arala bakalım, kimse var mı? (Nigo bakar) Hanıma çaktırmadan tüymem lazım, bir anlarsa yandık. Yine birbirimizi yeriz.

NİGO: Kimse yok efendim.

TAPARNİGOS: Tamam, gidiyorum. Herhalde akşam dönmem, ama sabah erkenden burada olurum. (Çıkmak üzeredir)

7. SAHNE

(Aynı kişiler ve Marta)

MARTA: (Kapıda görünür) Kocacığım... Öbür odada tek başıma oturmaktan sıkıldım. Kalkıp kocacığımın yanına gideyim dedim. Giyinmişsin... Akşam oldu... Neden?

TAPARNİGOS: Bırak Allah aşkına. Bize rahat yok. Doktor değil misin, herkesin uşağısın! Bu gece biraz istirahat etmek istiyordum ama suya düştü. Az önce bir mektup aldım, illa gitmem gerektiğini yazmışlar. Diş ağrısından bir haftadır gözüne uyku girmiyormuş. Gitmesem olmaz, yazıktır...

MARTA: (Kendi kendine) Yalan konuşuyor. (Yüksek sesle) Güzelleşmişsin.

TAPARNİGOS: Tövbe, tövbe! Çirkin miydim?

MARTA: Yalvarırım, bu akşam gitme.

TAPARNİGOS: Gelip zorla götürürler.

MARTA: Hayır! Bu sefer benim dediğim olsun.

TAPARNİGOS: Çocuk gibi konuşuyorsun hanım. İşime engel olma. (Gitmek üzeredir)

MARTA: (Yakasına yapışır) Hayır! Gitmeyeceksin.

TAPARNİGOS: Ölçüyü kaçırdın ama. Bak, tatlılıkla söylüyorum, anlamıyorsun. Sinirlendirme beni...

MARTA: Niyetin ne? Söylesene bana.

TAPARNİGOS: Bırak beni! Hastaya gitmem lazım.

MARTA: (Hep engel olmaya çalışarak) Gitmeyeceksin! Ben de hastayım.

TAPARNİGOS: Defol. Yaşlı bunak...

MARTA: Yaşlı bunak... Yaşlı bunak... Benim paramla adam olduğunu unuttun mu?

TAPARNİGOS: Yerin dibine batasın! Seninle evlendiğime bin pişmanım.

MARTA: Pişman mı? O zaman paralarımı ne diye yedin? Ver paralarımı, boşanalım.

TAPARNİGOS: Artık sabrımı taşırdın.

MARTA: Benimki taşmadı mı sanıyorsun? Ver paralarımı, bu oyunu bitirelim.

TAPARNİGOS: Ne paranı veririm, ne de sözünü dinlerim.

MARTA: Bu oyun da bitmez.

TAPARNİGOS: Bitmesin. Beş perde olsun. Daha ikincideyiz.

MARTA: Bu perdeleri ağzından burnundan getireceğim.

TAPARNİGOS: Susacak mısın sen?

MARTA: Susmayacağım! Sen benim paralarımla şöhret sahibi oldun. Ver paralarımı, sonra nereye istersen oraya git.

TAPARNİGOS: Şu ipi ver Nigo... Görürsün şimdi paraları... Ayaklarını bağlayayım da aklın başına gelsin (Nigo ipi getirir, Taparnigos bağlamaya çalışır, Marta izin vermez) Seni bağlayıp öyle gideceğim. Allah kahretsin seni adi kadın! (Kendi kendine) Allahım beni affet!

MARTA: Allah belanı versin! (Kendi kendine) Meryem Ana, sen bana günah yazma!

TAPARNİGOS: Daha bağıracak mısın?

MARTA: Paramla adamla oldun!

TAPARNİGOS: Geber! (Kendi kendine) Tövbe ya rabbi, tövbe ya rabbi...

MARTA: Sen geber! (Kendi kendine) Meryem Ana, sen bana günah yazma!

TAPARNİGOS: Bütün dünyaya rezil rüsva olacağız. Seninle evlenmekle ağır cezalık suç işlemişim meğer!

MARTA: Paralarımı ver.

TAPARNİGOS: Nefesin kesilsin! (Kendi kendine) Tövbe, tövbe...

MARTA: Benim paramla adam oldun.

TAPARNİGOS: Paran yerin dibine batsın.

MARTA: Sen de beraber...

TAPARNİGOS: Dur bakalım rezil! Erkek dediğinin ne olduğunu göstereyim sana. (Yatırır, ayaklarını bağlar) Hah! Sen şimdi yat, ben de gideyim. (Çıkar)

NİGO: Bunlar da her gün kavga ediyorlar.

MARTA: İmdaaat! Yardım edin...

NİGO: Cık cık cık... Bu ne biçim iş?

MARTA: Gel çöz şu ipleri, dayanamıyorum. Sinirlerim boşaldı. Allahım ben ne günah işledim? Nedir bu çektiğim? Ahh, kadınlar ne kadar da zavallı. Bu yaşımda bana ne kadar hoyratça davranıyor. (Ağlayarak) Yeranyag... Yeranyag...

NİGO: (Kapıyı açmaya çalışır) Dışarıdan kilitlemiş... İmdat!

MARTA: Markaaar... Yeranyaaaag...

NİGO: İmdaaat... Yardım edin...

MARTA: Duymuyorlar... Gücüm tükeniyor... Gözlerim kararıyor... Her yerim uyuşuyor... Bayılıyorum... (Düşer) Ölüyorum... Ellerim...

NİGO: Hanımım, ne oluyorsun? İmdaaat! Neden yattın hanımım? Yardım edin! (Oraya buraya koşar) Korkmayın hanımım, buradayım. Şimdi geçer. Bir şey yok... Ses çıkarmıyor... (Bağırır) İmdaaat! Topla kendini hanımım... (Anahtar deliğinden bağırır) Yardım edin! Hanım ölecek... Öldü... Ölüyor...

8. SAHNE

(Aynı kişiler ve Yeranyag)

YERANYAG: (Kapıyı açar) Ne oluyor?

NİGO: Görmüyor musun? Hanımım “Ölüyorum” dedi. Ne bileyim? Gerçek mi? Değil mi?

YERANYAG: (Ağlayarak annesinin yanına gider) Neyin var anne... Meryem Ana, bedeni soğuk... Biraz su, su, su! Avanak gibi ne dikiliyorsun? Biraz su, çabuk.

NİGO: (Koşarak) Su, su, su! Sanki ev yanıyor. Ölmüş birine su ne fayda eder ki?

YERANYAG: Aç gözlerini anne! Aç! Benim, yanındayım... Kızın, Yeranyag... Ahh anne, anne! (Ağlar) Niçin cevap vermiyorsun? Ah, bedeni ne kadar soğuk...

NİGO: (Koşarak gelir) Su yok... (Marta’nın yüzüne tükürür) Boşuna ağlama hanımefendi... Ölmemiş olsaydı cevap verirdi.

YERANYAG: Masanın üzerinde nişadır ruhu şişesi var, çabuk getir.

NİGO: Rahmetli bu sabah kırdı onu.

YERANYAG: (Koşup masanın üzerinden başka bir şişe getirir, annesinin burnuna doğru yaklaştırır)

MARTA: (Silkinerek uyanır) Ne oluyor? Neden yanımdasın...

YERANYAG: Bir şey yok anne...

MARTA: Baban nereye gitti?

YERANYAG: Bilmiyorum...

NİGO: Şimdi gelecek.

MARTA: Ah! Barbar herif... Bak, beni ne hallere soktu!

YERANYAG: Sandalyeye otur anne. Ah bu ne? Ayakların bağlanmış...

MARTA: Baban bağlayıp gitti.

NİGO: Şimdi gelecek.

YERANYAG: Ben biliyorum nereye gittiğini. (Annesinin ayaklarını çözer)

MARTA: Biliyor musun?

NİGO: Şimdi gelecek. (Gider)

MARTA: (Sandalyeye oturur) Anlat Yeranyag, intikam alacağım ondan, intikam!

YERANYAG: Az önce odaya girdiğimde, Sofi diye birinden gelen, sevgi sözleriyle dolu bir mektup okuyordu.

MARTA: Başka bir kadın sevdiğini biliyordum, ama kim olduğunu duymamıştım şimdiye kadar.
YERANYAG: Girdiğimi görmedi. “Bülbül gibi konuşur, kumru gibi bakar, Tavus kuşu gibi süslüdür” diyordu.
MARTA: Devam et...
YERANYAG: Ve de o kadın babamın vücudundan kan çıkaracakmış.
MARTA: Çıkarsın! Çıkarsın ki anlasın...
YERANYAG: Topluiğneyle.
MARTA: Topluiğneyle mi?
YERANYAG: Ve bu gece de baloya gidecekler. Eğlenmeye...
MARTA: Şu Sofi’nin evini nasıl öğrenebiliriz?
YERANYAG: Nigo’dan... Mektubu o getirdi, çağırıp soralım... Nigo! Nigo!
NİGO: Geldim.
MARTA: Taparnigos Bey nereye gitti?
NİGO: Şimdi gelecek.
MARTA: Nereye gitti?
NİGO: Nereye gittiğini bilmiyorum... Ama şimdi gelecek.
MARTA: Mektubu nereden getirdin?
NİGO: Ne diyebilirim efendim? Şimdi gelecek.
YERANYAG: Bu salak da laf anlamaz!
NİGO: Şimdi gelecek hanımefendi.
YERANYAG: Mektubu nereden aldın?
NİGO: Âşık... lar... So... Sokağı’ndan.
YERANYAG: Oraya neden gittin?
NİGO: Mektup götürdüm.
YERANYAG: Kime?
NİGO: 20 numaraya. Taparnigos şimdi gelecek.
YERANYAG: (Kendi kendine) 20 numara, Levon’un evi... (Yüksek) Mektubu kim verdi?
NİGO: Tanımıyorum. Bir kadın verdi. “Al bunu Taparnigos’a götür” dedi, ben de getirdim.
MARTA: O kadının evini biliyor musun?
NİGO: Biliyorum hanımefendi, biliyorum.
YERANYAG: Peki, 20 numaralı evde kim vardı?
NİGO: O evde... O evde... Kim vardı... Hatırlamıyorum efendim. Çok şeyler vardı ama aklımdan çıkmış işte...

YERANYAG: (Kendi kendine) Ne oldu acaba? Levon dişim ağrıyor diye bir şeytanlık yapmıştır. Bu da ona ilaç götürmüştür herhalde...

MARTA: Gidip onları bulmalıyım. Ama bu kılığımla beni mutlaka tanırlar. Erkek kılığına gireyim! Evet, evet... Vakit kaybetmeyelim, gece yaklaşıyor. (Gider, Nigo da arkasından)

9. SAHNE

(Yeranyag, sonra Markar)

YERANYAG: Bu gece evde yapayalnız olacağım, bundan yararlanmam lazım. Birini bulup Levon’cuğuma göndereyim, hemen gelsin, başbaşa vakit geçirelim. Herkes kendi işine bakıyor. Ne yapalım? Benim de bu dünyada topu topu bir sevgilim var. Paris’ten daha bir ay önce döndü, ama hemen kalbimi çaldı. Öyle ki, Markar’dan büsbütün soğudum. Üstüne üstlük, Paris’te eğitim gören gençler sevmeyi İstanbullulardan çok daha iyi öğreniyorlar. Tabii iyi öğrenecekler, çünkü orada “Aşk Sanatı” üzerine kitaplar basılıyor.

MARKAR: Ah Yeranyag, sen burada böyle yalnız...

YERANYAG: (Kendi kendine) Geldi. (Yüksek) Yalnız...

MARKAR: Ne yaptın?

YERANYAG: Hiç...

MARKAR: Uzat elini bakayım... Ne olmuş sana? Ver elini bana...

YERANYAG: Elim kirli...

MARKAR: Yaklaş, bir öpücük nakşedeyim yüzüne...

YERANYAG: Benim yüzüm terzihane değil.

MARKAR: Kızlar böyle kendilerini ağırdan satmayı, nazlanmayı pek sever. Önemli değil... Ah Yeranyag, güldürüyorsun beni, zira senin başın çoktan bağlanmış. Gel de yanıma otur. Bu gece burada kalacağım, çünkü babanla konuşup düğün gününü kararlaştıracağız. Sahi, baban nerede?

YERANYAG: Bilmiyorum.

10. SAHNE

(Aynı kişiler, Marta [erkek kılığında])

MARTA: (Aceleyle girer) İşte hazırım...

MARKAR: Bu ne kıyafet hanımefendi?

MARTA: Madem bizim müstakbel damadımızsın...

YERANYAG: (Kendi kendine) Allah göstermesin.

MARTA: Sana her şeyi açıklayacağım.

MARKAR: Açıklayın, zira titriyorum.

YERANYAG: (Kendi kendine) Soğuktan...

MARKAR: Acaba kötü bir haber mi? Yeranyag'ın bu hüzünlü duruşu beni şüphelendiriyordu... Fakat... Ne oldu?

MARTA: İşte, yüksek sesle söylüyorum. Taparnigos, Sofi adında bir kadını seviyor.

MARKAR: Ama bu mümkün mü...?

MARTA: Mümkün... Şu saatte onun evinde. Birkaç saat sonra da baloya gidecekler. Ben tanınmamak için bu kılığa girdim. Size yalvarıyorum, benimle gelin.

MARKAR: Buna inanamıyorum...

MARTA: İnanın. Bir sevgilisi olduğunun uzun zamandır farkındayım. Ama nerede ve kim olduğunu şu ana kadar bilmiyordum. İşte şimdi her şey meydana çıktı, vakit kaybetmeye gelmez. (Nigo elinde lambayla gelir) Yeranyag, sen de odana git, kapıyı da iyice kilitle. Eğer korkarsan, komşuya git, biz gelene kadar orada bekle.

YERANYAG: Hayır anne, korkam, burada otururum. Ben fareden korkan kızlardan değilim.

MARKAR: Bu kadar cesur bir kızla aynı yastığa baş koyacağım için çok mutluyum.

YERANYAG: (Kendi kendine) Başsız kalasın... (Gider)

MARTA: Aferin kızım.

MARKAR: Pek de yumuşak huylu.

MARTA: Onu kim yetiştirdi? Tabii ki, tavizsiz karakterimle ben. Şimdi sıra babasında, bakın onu nasıl yola getirip bütün kadınlara örnek olacağım. Görelim bakalım kadının fendi mi, erkeğin fendi mi? Hayal bile edemezsiniz. "Komedya oynayacağız" diyordu, "İkinci perdedeyiz" diyordu. Şimdi de ben üçüncü perdeye başlayacağım. Haydi, gidelim.

İKİNCİ PERDENİN SONU

ÜÇÜNCÜ PERDE

Tovmas’ın evinde bir yatak odası, sağda yatak, ortada masa, gece.

1. SAHNE

(Tovmas koltukta oturuyor, Sofi biraz ötede, sandalyede, yüzünü mendille örtmüş. Giragos kapının önünde oturmuş kestiriyor.)

TOVMAS: Ağrı biraz hafiflemedi mi hanım?

SOFİ: Hayır kocacığım. Gittikçe de şiddetleniyor. Böyle giderse bu gece gözümü kırpmayacağım. Sen beni bekleme hadi, git yatağına, uyu. (Kendi kendine) Bu gece sanki mahsus yatmıyor!

TOVMAS: Sabretmek lazım. Ne yapalım. Şansıma küseyim. Gençken tek hayalim, güçlü, sıhhatli, güzel bir kadın almaktı. Olmadı... Olmadı... Hevesim kursağımda kaldı. Seni sevdim, evlendim. Bugün dişin ağrır, yarın başın, öbür gün gözün... Ertesi hafta saçların... Ne bileyim, her zaman bir yerin ağrıyor. Yazık, bu yaşımda huzurlu bir günüm yok. Şu dişçi nerede kaldı? Acaba evde yok muydu?

SOFİ: Kim bilir? Doktorlar kendilerini ağırdan satmaya uğraşır. Sen hastaymışsın, ağrı çekiyormuşsun, ölüyormuşsun, umurlarında olmaz. Yeter ki paralarını alsınlar. Ahh... Ne kadar da şiddetli ağrıyor! (Kendi kendine) Ne kadar da şeytanca oynuyorum!

TOVMAS: Sancı ne tarafta hanım?

SOFİ: Solda kocacığım. Neden boş yere uykusuz kalıyorsun? Yatağın hazır, git yat...

TOVMAS: Yat... yat... Olur mu öyle? Sensiz yatağa girmek benim için mezara girmek gibi bir şey. Sen bu kadar acı çekerken uyuyabilir miyim? Biraz daha sabret. Taparnigos gelmezse başka birini çağırırız.

SOFİ: Taparnigos Bey benim dişlerimin huyunu suyunu çok iyi bilir.

TOVMAS: Madem öyle, Giragos’u bir daha gönderelim, gitsin, neredeyse bulup getirsin. (Kapı çalınır) Hah, kapı... Giragos, kapıyı aç Giragos... Giragos...

GİRAGOS: (Uyanır) Ha? Ne var?

TOVMAS: Ne olacak? Kapı çalınıyor, git aç! (Giragos gider) Nihayet geldi. İnşallah çabucak geçirir şu ağrıyı da, biz de kurtuluruz. Girer girmez hemen yanına çağırma... Doktorların âdetidir, geldiklerinde bir kahve içerler.

SOFİ: Biliyorum o âdeti.

TOVMAS: Şu Taparnigos iyi adam. Avrupa’da okumuş doktorlar gibi çok para istemez, ne verirsen kabul eder, binlerce kere de teşekkür edip gider. İşte geliyor.

2. SAHNE

(Aynı kişiler, Taparnigos ve Giragos)

TAPARNİGOS: Merhaba... Merhaba...

TOVMAS: (Kalkar) Hoş geldiniz doktor, buyrun, oturun, nasılsınız, iyi misiniz?

TAPARNİGOS: Allah'a şükür, fena değilim... (Kendi kendine) İmansız kadın! (Yüksek sesle) Emriniz neydi?

TOVMAS: Estağfurullah! Biz de, biz de iyiyiz. Allah'a şükür, iyiyiz. Yalnız bizim hanımın dişleri, bilmem neden bu kadar çok ağrıyor? Giragos, kahve getir...

TAPARNİGOS: Teşekkür ederim, istemem.

TOVMAS: Bir yıldır hep ağrıyor.

SOFİ: Daha önce de ağrıyordu.

TAPARNİGOS: Diş ağrısı böyledir.

TOVMAS: Gündüzleri değil, daha çok geceleri ağrıyor.

TAPARNİGOS: Öyledir. Gece şiddetlenir.

TOVMAS: Geç teşrif buyurdunuz. Nerelerdeydiniz? Zatıâlinizi epey bekledik.

TAPARNİGOS: Zatıâlim diş çekmeye gitmiştim, onun için gecikti. Zatıâlimin başına gelenleri bir bilseniz... Her neyse...

TOVMAS: Bugün galiba çok yorgunsunuz. Kaç diş çektiniz?

TAPARNİGOS: Yüz kadın dişi, on da erkek dişi çektim.

TOVMAS: Allah kolunuza kuvvet versin.

TAPARNİGOS: Amin.

SOFİ: (Kendi kendine) Nasıl da şeytanca konuşuyor bizim dişçi.

TAPARNİGOS: (Kendi kendine) Nasıl da ustaca hasta rolü yapıyor hanımefendi.

TOVMAS: Bu ağrının neden ileri geldiğini açıklayabilir misiniz bana?

TAPARNİGOS: Birçok nedeni olabilir. Hangi birini söyleyeyim? Mesela, bir insan terlediğinde ayakları rüzgârda kalırsa dişi ağrıyabilir.

TOVMAS: Karımın ayakları rüzgârda kalmadı ki. Öyle değil mi hanım?

SOFİ: Ayaklarımın rüzgârla ne işi olabilir? Tövbe tövbe... Deli misin, nesin?

TAPARNİGOS: Mesela... Çok su içmekten de olabilir. Ağaçlar bile, o kadar suya ihtiyaç duymalarına rağmen, köklerini çok sularsan çürürler.

Buradan yola çıkacak olursak, diyebilirim ki, çok su içmek dişlere zarar verir. Ama Avrupalı doktorlar, bu fikre katılmadıklarından, sularlar...

TOVMAS: Sularlar ya... Sularlar... Haklısın. Babam da Avrupalılar ağaçları çok sularlar derdi. Oradan aklımda kalmış. Gel gör ki, karım çok su da içmez...

TAPARNİGOS: Şöyle de olabilir... (Kendi kendine) Yalanlar suyunu çekiyor... (Yüksek) Dişçiliğe biraz vukufunuz olsaydı, anlayabilirdiniz... Eğer insan istediğini yapamaz da canı sıkılırsa, dişi ağrıyabilir.

SOFİ: Ah... of... Ne kadar ağrıyor! (Kendi kendine) Şu erkeklerin ikna kabiliyeti ne kadar da yüksek.

TAPARNİGOS: (Kendi kendine) Hilebazlık kadınların bir numaralı yeteneği. (Yüksek) Mesela... Cüzdanında çok parası olanların da dişi ağrıyabilir. Şimdiki gençlerin çoğu bu ağrıdan mustarip. Kılık kıyafetlerinin yerinde olduğuna bakma, bu ağrı hep var. Bazen çoğalıyor, bazen azalıyor. Bu günlerde çoğaldı. Komşumuz, ayakkabıcı Bay Nikotimeos Nabukotonosoryants'ın karısı, Bayan... Bayan... Adını hatırlayamıyorum... Bayan... Bayan... Bayan... Bayan... Bayan... Bayan... Dilimin ucunda... Bayan... Bayan... Bayan... Bayan... Yeni moda isimlerden... Kendisi kırk yaşında... Bayan... Bayan...

TOVMAS: Adı kalsın...

TAPARNİGOS: Neyse... Onun da dişi ağrıyordu. Zaten gençlerin dişi yaşlılardan daha çok ağrır. Yaşlılıkta çok daha az olur. Çünkü...

TOVMAS: Çünkü onların dişi yok demek istiyorsunuz...

TAPARNİGOS: (Kendi kendine) Nasıl ikna etmeli? (Yüksek) Çünkü, insanlar yaşlanınca dişlerinin gücü de azalır, ve o zaman da dişler, ağrıyacaklarına, olgun armutlar gibi patır patır düşerler. (Kendi kendine) Vakit de geçiyor...

SOFİ: (Kendi kendine) Baloya geç kalacağız! (Yüksek) Haydi doktor bey, yalvarırım, bir an önce şu ağrıyı geçirin, çünkü vakit geçiyor....

TAPARNİGOS: İşte geldim. Yaklaşın biraz da, daha iyi göreyim. (Sahnenin önüne gelirler) Açın ağzınızı. (Sofi'ye, alçak sesle) Şunun uyuması için bir yol bulmamız lazım. (Parmaklarını Sofi'nin ağzına sokup dişlerini muayene etmektedir) Cevap vermiyorsun. Neden cevap vermiyorsun? Nasıl bir çare bulalım? Niye konuşmuyorsun? (Sofi eliyle Taparnigos'un elinden kurtulmaya çalışır) Cevap versene!

SOFİ: (Alçak sesle Taparnigos'a) Bir bahane uydurup onu dışarı gönder, ne yapacağımızı sonra düşünürüz.

TOVMAS: (Yaklaşır) Ne fısıldaşıyorsunuz? Nesi var doktor?

TAPARNİGOS: Daha belli değil. (Sofi'nin sağ yanağına parmaklarıyla vurarak) Galiba bu ağrı...

TOVMAS: Sol tarafta diyordu...

TAPARNİGOS: Ben de öyle diyecektim. (Kulağını sol yanağına yaklaştırır) Hah... Burası.

TOVMAS: (Kendi kendine) Mahir bir adama benziyor. (Yüksek) Bu ne demek oluyor?

TAPARNİGOS: Çok şey demek oluyor. Yeter ki tedavide başarılı olalım.

SOFİ: Ah, dayanamıyorum artık... Ah! Ah!

TAPARNİGOS: (Tovmas'a alçak sesle) Dilerseniz, zatıâliniz dışarı çıkın, dişi çekeceğim. Biraz yaşlı olduğunuzdan korkabilirsiniz.

TOVMAS: (Taparnigos'a alçak sesle) Sen beni merak etme. Ben o içi geçmiş moruklardan değilim.

SOFİ: Ne konuşuyorsunuz? Bana da söyleyin. Hastalığım tehlikeli mi yoksa, açık konuşun?

TOVMAS: Tövbe, tövbe... Kadınların önünde gizli bir şey konuşmayagör, hemen bir şeylerden şüphelenirler.

SOFİ: Acele edin o zaman.

TAPARNİGOS: Şarabınız var mı Tovmas Bey?

TOVMAS: Var, var, gidip getireyim. İçecek misiniz?

TAPARNİGOS: İçmek için değil. Gerekiyor da...

TOVMAS: Anladım. Gidip getireyim. Giragos... Giragos... Bu çocuk da hep uyur. (Yüksek sesle) Girag...

GİRAGOS: (Girer) Ne var? Ne var?

TOVMAS: Gel benimle. Kilere inip şarap getirelim.

GİRAGOS: (Kendi kendine) Akşam vakti şarap! Bu şarapçı da nereden çıktı?

TAPARNİGOS: Bardak, bir de testi getirmeyi unutmayın!

TOVMAS: Tamam, tamam. (Giderler)

3. SAHNE

(Taparnigos ve Sofi)

SOFİ: (Gülerek) Aklını seveyim.

TAPARNİGOS: Dişini seveyim.

SOFİ: Bu gece baloya gidebilmek için bir kurnazlık yapmamız lazım. Uyutmak mümkün değil, yanımdan ayrılmak istemiyor.

TAPARNİGOS: Şarap içer mi?

SOFİ: Yemekte, o da sadece bir kadeh.

TAPARNİGOS: Israr edersem?

SOFİ: Dene istersen. Bu gece balo çok kalabalık olacakmış. Biz de o kalabalığın içinde olsak ne güzel olur. Elbisemi hazırladım.

TAPARNİGOS: Ya ben? Bir diş hekiminin bir baloda hoplayıp zıplaması pek uygun karşılanmaz. Kılık değiştirmeliyim ki istediğim gibi eğlenebileyim.

SOFİ: Sana bir elbisemi versem, giyer misin?

TAPARNİGOS: Neden olmasın...

SOFİ: O halde ilk işimiz Tovmas'ı bir güzel sarhoş etmek.

TAPARNİGOS: Sen o işi bana bırak.

SOFİ: Neden bu kadar geciktin?

TAPARNİGOS: Evde karımla birbirimize girdik. Beni bırakmak istemiyordu, ben de onu yatırdım, ayaklarını bağlayıp dışarı çıktım. Görüyor musun, bütün bunları senin için yaptım... Ah Sofi, seni çok seviyorum. Ropdöşambrdan daha çok... Ama ne fayda, sen benim kıymetimi bilmiyorsun.

SOFİ: Ah Taparnigos Bey, ben mi senin kıymetini bilmiyorum? Yanlış düşünüyorsun. Seni canımdan çok seviyorum... (Hoplayıp zıplayarak) Baloda...

4. SAHNE

(Aynı kişiler ve Tovmas)

TOVMAS: (Elinde şarap şişesi, kadehler ve leğenle girer) Neler oluyor? Hanım dans ediyor!

TAPARNİGOS: Biraz hoplayıp zıplaması gerektiğini ben söyledim. Çünkü... Öyle ki... Zira... Sanki... Kanı ısınsın ve ağrısı... şey... soğusun diye.

TOVMAS: Ben de ağrıdan kafayı üşüttü zannettim. Hoplayıp zıpla karıcığım, dans et. Madem doktor öyle söylüyor.

SOFİ: Yoruldum.

TAPARNİGOS: Tamam, yeter. Zaten sonra da hoplayıp zıplayacaksın. (Kendi kendine) Baloda...

TOVMAS: İşte, şarabı, kadehi ve leğeni getirdim.

TAPARNİGOS: Verin. Ağzında çalkalaması için hanımefendiye vereceğim. (Doldurur). Ağzınızı yıkayın hanımefendi... Yani dişlerinizi....

TOVMAS: Şarap ister miydiniz?

TAPARNİGOS: Eğer zatıâliniz de içerse geri çevirmem. Doktorlar genellikle şarabı sever, köylülerin sarmısağı sevdiği gibi... Şimdi, içmem desem de inanmazsınız. Ama karşımda bir arkadaş olursa, daha afiyetle dikerim kafaya. Hele sizin gibi yakın bir dost olunca...

TOVMAS: O halde dikin. (Doldurur)

TAPARNİGOS: Teşekkür ederim. Sağlığınıza...

TOVMAS: Afiyet olsun.

TAPARNİGOS: (Doldurur) Buyrun dostum.

TOVMAS: Sağlığınıza. (İçer)

TAPARNİGOS: Yarasın... (Sofi'ye) Ağrınız nasıl hanımefendi?

SOFİ: Yüzde on azaldı.

TAPARNİGOS: Demek ki şarabın faydası oldu. Alın, ağzınızda biraz daha çalkalayın. (Doldurur) Çalkalayın ki şu dayanılmaz ağrıdan kurtulun. (Sofi alır, ağzında çalkalar) Bu şarabı nereden getirtiyorsunuz Tovmas Bey?

TOVMAS: Edirne'den. Ben şaraba pek düşkün değilim, ama içtiğimin nadir bir şarap olmasını isterim.

TAPARNİGOS: Çok nefis bir şarap. Değerli bir şarap... Güzel bir şarap. Yazık ki ben böylesini bulamıyorum... Ne fena...

TOVMAS: İçin doktor, yalvarırım, lütfen çekinmeyin.

TAPARNİGOS: Siz de benimle birlikte dikerseniz içerim. (Doldurur) Buyrun, lütfen.

TOVMAS: Eşlerimizin sağlığına... (İçer)

TAPARNİGOS: Yarasın. Buyrun. (Doldurur) Herkesin sağlığına. (İçer) Nasılsınız hanımefendi?

SOFİ: Yüzde yirmi.

TOVMAS: Demek ki ağrı azalmaya başladı. Allah razı olsun Taparnigos Bey. Bu gece bizi rahata erdirdin, sizi buraya taşıyan ayaklarınız dert görmesin. Sizin için ne söylesem az. Eğer siz gelmeseydiniz sabaha kadar baykuş gibi bekleşecektik. Size çok müteşekkiriz. Buyrun Taparnigos Bey.

TAPARNİGOS: (İçer) Çünkü şarap insana güç ve kuvvet verir. Yaşlılar için de çok yararlı bir içki olarak kabul edilir. Sizin yerinizde olsam birkaç fıçı daha getirtirdim bu şaraptan.

SOFİ: Zaten epeyce var.

TAPARNİGOS: İyi haber Tovmas Bey! Hanımınız da konuşmamıza katıldı. Haydi içelim, bu gidişle ağrı tamamen geçecek.

TOVMAS: Benim için bu kadar yeter aslında... Ama sizin ricanızı da kıramam. Sağlığınıza...

TAPARNİGOS: Afiyet olsun.

TOVMAS: (Hafif sarhoş) Çok güzel şarapmış. Karıcığım, al, ağzını çalkala. Nasıl oldun?

SOFİ: Çok şükür, iyiyim. Yüzde otuz. (Kendi kendine) Sarhoşluk merdiveninin ilk basamağına ayağını bastı.

TOVMAS: Siz içmiyor musunuz? Beni yalnız mı bırakıyorsunuz? Ayıp, ayıp...

TAPARNİGOS: Teşekkür ederim. (İçer)

TOVMAS: (Daha sarhoş) Nefis şarap... Nasıl da çabucak geçirdi ağrıyı... (İçer) Sağlığınıza hanımefendi... Ağrınız nasıl?

SOFİ: Yüzde kırk.

TOVMAS: Güzel şarap... İki işe yaradı. Hem hanımımın ağrısını geçirdi, hem de benim yüreğimi tazeledi. (Doldurur) Şarap... (Şarkı söyler)

Ey şarap, sen hayat veren
Yaşlıya sen kudret veren
Tadına illa bakarım
Seninle düzeldi karım
Dünya âlem işte tapıyor sana

Seninle gençleşir yaşlılar zira.
Haydi, içelim güzelleşelim... Karıcığım, sen de ağzını çalkala... (İçer) Ağrın nasıl?
SOFİ: Yüzde elli. (Kendi kendine) Geç kalacağız.
TOVMAS: Her kadehte ağrı yüzde on azalıyor.
TAPARNİGOS: Evet, bana da öyle geliyor.
TOVMAS: Bence hoplayıp zıplamak da iyi geldi. Söyleyin dans etsin.
TAPARNİGOS: Evet, öyle yapsın.
TOVMAS: Benim de canım çekti. Kalk karıcığım, dans edelim. (Kalkar, düşer) Ah, başım döndü.
TAPARNİGOS: Yatağınıza yatın Tovmas Bey.
TOVMAS: Doldur! Doldur! (İçer) Ne tatlı... (Şarkı söyler)
Şu şarap amma tesirli
Sanırsın hayat iksirli
İçtikçe acısı dindi
Karım da pek rahat etti
Dünya âlem şarap tapıyor sana
Seninle gençleşir yaşlılar zira.
Karım yüzde elli iyileşti... Geriye kaldı yüzde elli... Hiçbir şey değil. Doldur da, bağ kurup şarapçıların piri olan Nuh Peygamber anısına içelim. Doldur! Onun adını ölümsüzleştirmek için durmadan kafaya dikelim.
TAPARNİGOS: (Sarhoş) Vakit kaybetmeyelim. (İçer)
TOVMAS: (İçer) Ne garip sözler ediyorsun. Ey şarap... (Şarkı söyler)
Şarap, seni şarap kıskanır güller
Senden ilham alır cümle şairler
Yaşlılar seninle yürek tazeler
Oyuncular seni üstad bilirler
Kim yüz çevirmeye kalkar ki sana
Seninle gençleşir yaşlılar zira. (İçer)
SOFİ: Ben de ellerimle birer kadeh ikram edeyim ki kocam merdivenin en tepesine çıksın. Buyur sevgili kocacığım.
TOVMAS: Ellerini seveyim, ver... (İçer, sandalyede uyumaya başlar)
SOFİ: Buyrun Taparnigos Bey.
TAPARNİGOS: Teşekkür ederim. (İçer) Hey arkadaş, uyuma!
TOVMAS: Ben... Ben... Uyumuyorum ki.
TAPARNİGOS: (Sarhoş) Uyuma! (Kadeh elinde şarkı söyler)
İnsana neşe verir

Kederi dağıtırsın
Acıları dindirir
Şarap hayat verirsin.

SOFİ: Sen onu yatağına yatır. Ben de gidip elbiseleri getireyim de gidelim. (Gider)

TAPARNİGOS: Tovmas Bey... Şşşt... Tovmas, hadi kardeşim, haydi kalk da yatağına git.

TOVMAS: (Uykusunda) Ne var?

TAPARNİGOS: Yatağına git.

TOVMAS: (Uyanır) Elimi tut... Kalkamıyorum. Bacaklarım ağrıyor.

TAPARNİGOS: Korkma, ben buradayım, elini tutuyorum, yürü. (Yuvarlanıp sandalyenin yanına düşerler)

TOVMAS: Sandalye... Sandalye...

TAPARNİGOS: (Yattığı yerden) Sandalyeyi kaldır.

TOVMAS: Ben... kendimi bile... kaldıramıyorum... sandalyeyi nasıl... kaldırayım? Öhhö öhhö... (Kusmaya çalışır)

TAPARNİGOS: Bizi böyle yerlere çalan sen değil misin ey şarap! Sen değil misin cana can katan? Tovmas Bey...

TOVMAS: Ne var?

TAPARNİGOS: Nasılsınız? Rahat mısınız?

TOVMAS: (Kalkmaya çalışır) Yahu yardım etmiyorsun be kardeşim!

TAPARNİGOS: (Yavaş yavaş kalkar) Korkma, ben buradayım. Haydi kalk, seni yatağına götüreyim. (Tovmas'ı elinden tutar, yürümeye çalışırlar. İkisi birden düşer.) Yahu neden yattın kardeşim?

TOVMAS: Her yanım ağrıyor... Ey sen, cana can katan, seninle gençleşir yaşlılar zira...

TAPARNİGOS: Yaşlıları felçli yaparsın ama! La la la... La la laa... (Yavaş yavaş kalkar) Kalk. (Tovmas'ın elinden tutar) Yavaş yavaş yürüyelim. (Tökezler) Bu taraftan. (Tökezler) Şu taraftan (Düşer) Ortadan... (Taparnigos Tovmas'ı öyle şiddetli iter ki, Tovmas yatağa düşer. Taparnigos da sırtüstü yere.)

TOVMAS: Ben geldim.

TAPARNİGOS: Yat da üstünü örteyim... Aferin... Hah, böyle... Uyu, ben de bir kadeh daha içeyim. La la la... La la laa...

5. SAHNE

(Taparnigos, Sofi, Tovmas [uykuda])

SOFİ: (Bir elbise ve şapka getirir) Elbiselerini getirdim. Hazırlan. Ne o? Sen de mi sarhoş oldun?

TAPARNİGOS: Ben? Ben? Sen... ha... ha... ha... Şarhoş, balo... ha... ha... ha... Kadın kıyafetiyle, komik şey... ha... ha... ha...

SOFİ: Aklını başına topla... Kimin evinde olduğunu unutma. Düzgün yürü.

TAPARNİGOS: Ben çarpık mı yürüyorum? (Adım atar) Bak... Bir... İki... Üç... (Düşer, kalkar) Dört... Beş... (Düşer, kalkar) Altı... Yedi... Gördün mü? Saydın mı? Elbiseyi getir, giyineyim. (Üzerindekileri çıkarır, hep sallanmaktadır) Geçir kafamdan... Geçir... (Sofi elbiseyi başından geçirir) Düğmeleri ilikle, ilikle. Ben mi sarhoşum? Ha... ha... ha... Şapkayı ver... Ben Taparnigos Hanım... Bir şarap daha ver. La la la...

SOFİ: Başıma gelen belaya bak...

TAPARNİGOS: Bela!

SOFİ: Bağırma! Uşak uyanacak.

TAPARNİGOS: (Öksürür) Ben...

SOFİ: Öksürme! Uşak uyanacak.

TAPARNİGOS: Neden öksürmeyecekmişim? (Cebinden mendil çıkarırken yere iki mektup düşer) Mendilim... (Öksürür)

SOFİ: Öksürme diyorum.

TAPARNİGOS: (Mendiliyle ağzını siler) Gidelim hanımefendi...

SOFİ: Bu durumda baloya nasıl gideceksin? Git evine yat!

TAPARNİGOS: Eve mi gideyim! Eve mi gideyim! Kocanı uyandırayım mı? (Yatağa doğru gitmek ister)

SOFİ: (Engeller) Yalvarırım.

TAPARNİGOS: Sabret, bir kadeh daha içip gidelim. (Doldurur) Sen de içer misin? Seni şeytan seni. Düzenbaz... Kocanı aldatırsın ha, bağırayım mı? (Yükses sesle) Tovmas kardeş! Kardeş Tovmas!

TOVMAS: (Uykusunda) Ne var?

TAPARNİGOS: Yok bir şey... Elini ver Sofi Hanım... Elini öpeyim, gel nonoşum... (Kadın sesini taklit ederek) Nasılsınız Sofi Hanım? Haftada kaç gün çamaşır yıkıyorsunuz? Mımdzar Dudu, nasılsın? Deme ayol! Ablacım sorma! Geçen gün sokakta gördüydüm, ayol tövbe! Ne kadar da bozulmuş garip, ayol meğerse koca bir kötü adammış... Doğrusu pek bir gücüme gitti.

Ay gibi güzel kadın... Maymuna dönmüş annecim! Ha... ha... ha... Ayol! Ayol! Ayol!

SOFİ: Tövbe ya rabbim, tövbe!

TAPARNİGOS: Seninle birer kadeh içelim.

SOFİ: Yeter artık, içme. Daha da sarhoş olacaksın. Ben biliyordum...

TAPARNİGOS: (İçerek) Doğru yolu bulup yokuş aşağı indiğini.

SOFİ: Seni çağırdığıma bin kere pişman oldum.

TAPARNİGOS: Ya... Demek öyle.

SOFİ: (Diz çöker) Duyulacak, sonra ikimiz de rezil olacağız. Kalk, maskeni takayım. (Takar) Ben de yüzümü örteyim. (Maskesini takar) Yürü.

TAPARNİGOS: Koluma gir. (Oturur) Saat kaç?

SOFİ: Gece yarısı oldu, kalk. (Dışardan öksürük sesi gelir) Giragos uyandı. Mumu söndür, mumu...

TAPARNİGOS: (Söndürür) Puff...

SOFİ: Sesini kes!

TAPARNİGOS: Neredesin Sofi?

SOFİ: Dilin tutulsun! Yanındayım.

TAPARNİGOS: Elini ver.

SOFİ: Al.

TAPARNİGOS: (Sofi'nin elini tutar) Bu el senin değil mi? Oh ne âlâ... Ne kadar minik, ne kadar yumuşak... (Isırır)

SOFİ: Uff! Niye ısırıyorsun...

TAPARNİGOS: Çok yumuşak da ondan.

6. SAHNE

(Aynı kişiler ve Giragos)

GİRAGOS: (Girer) Mumu söndürmüşler.

SOFİ: (Alçak sesle Taparnigos'a) Ses çıkarma. Giragos bu, arkamdan gel.

TAPARNİGOS: Geleyim. (Orta kapıdan çıkarlar)

GİRAGOS: O ne gürültüydü öyle! Acaba hanımın başına bir iş mi geldi? Zavallı kadın bugün amma çile çekti. Bir ara bir ses duydum, "Neredesin Sofi?" diyordu. Öldü mü acaba? Allah'ım, nasıl da titriyorum! Lambayı da söndürmüşler. Masa nerede? Hah, küçük kapı kapandı... Evden çıkıyorlar... Acaba evde hırsız mı vardı? (Kapı çalınır) İşte, büyük kapıyı vuruyorlar... Lamba nerede? Ben de eşek gibi uyumuşum! Biraz beklesinler. Bu gece burada bir şeyler dönüyor ama anlayamadım? (Tekrar kapı çalınır) Lambayı bulana kadar açmam. (Masayı arar) Yukarı çıkıyorlar... İmdat, imdat! (Lambayı yakar)

7. SAHNE

(Tovmas [uykuda], Giragos, Marta, Markar, Nigo)

MARTA: (Nigo'yu dövmektedir) Adi herif! Hani evi biliyordun? Dün geceden beri bizi gezdiriyorsun.

NİGO: Hanımım, akşam vakti...

MARTA: Sus, yaramaz! (Nigo'yu iter, Nigo düşer, lamba kırılır)

GİRAGOS: Kimsiniz? Ne istiyorsunuz?

MARTA: Sofi Hanım'ı görmek istiyoruz. Onunla konuşacaklarım var.

GİRAGOS: Bu gece sizinle görüşemez, çünkü rahatsız. Zavallı bugün diş ağrısından neredeyse ölecekti.

MARTA: Hayati bir mesele, yoksa bu saatte sokaklara dökülür müydüm. Ne olursa olsun ona haber vermelisiniz. Yatakta uyuyan kim?

GİRAGOS: Hanımın kocası.

MARTA: Daha iyi. Hepiniz dışarı çıkın, onunla yalnız konuşacağım.

GİRAGOS: Ama beyefendi...

MARTA: Ne beyefendisi! Korkma, patronunu yemem. Dışarı çıkın diyorum.

GİRAGOS: Ama...

MARKAR: Yalnız bırakalım onları... (Çıkarlar)

8. SAHNE

(Marta, Tovmas [uykuda])

MARTA: (Yatağa yaklaşır) Hey, beyefendi... Şşşşt! Ölü gibi uyuyor. Uyansana.

TOVMAS: Haa... Hıı...

MARTA: Öfff... Meryem Ana! Ağzı şarap fıçısı gibi kokuyor... (İtekler) Hey, uyansana...

TOVMAS: Haa... Hıı...

MARTA: Gözlerini aç!

TOVMAS: Sofi, sen misin?

MARTA: Hıı, benim, Sofi, uyan.

TOVMAS: Hoplayıp zıplıyor musun?

MARTA: O da neymiş? Evet, zıplıyorum.

TOVMAS: Ağrın nasıl oldu?

MARTA: Ağrı... Ağrı... İyidir.

TOVMAS: Yüzde kaç?

MARTA: Ne biçim sorular bunlar? İki yüz efendi, iki yüz.

TOVMAS: Şarap, şarap, seninle gençleşir yaşlılar. Ben senden nefret edebilir miyim?

MARTA: Uyan efendi, uyan!

TOVMAS: Taparnigos gitti mi?

MARTA: Şimdi işin rengi çıktı ortaya. (Yüksek sesle) Efendi, uyanacak mısın?

TOVMAS: (Yatakta oturur) Ne var? Ne istiyorsun Sofi.

MARTA: Aç gözlerini. Bak bakalım kim var karşında.

TOVMAS: Kimsin sen?

MARTA: Şimdi öğrenirsin kim olduğumu. Sen de erkeğim diye geçiniyorsun ha?

TOVMAS: Ne demek istiyorsun?

MARTA: Demek istiyorum ki, namusunu böyle mi koruyorsun?

TOVMAS: Ne olmuş? Herkes sarhoş olur. Kırk yılda bir sarhoş oldum diye namussuz mu oldum?

MARTA: Senin yerinde olsaydım, böyle yaşamaktansa ölmeyi tercih ederdim.

TOVMAS: Dişçi buradaydı. Bana da zorla içirdi. Sen olsaydın içmez miydin?

MARTA: Hiç yüzün de kızarmıyor. Çok yazık efendi! Seninle tanışmadık ama haline sahiden acıyorum.

TOVMAS: Bir daha içmeyeceğim.

MARTA: Karın seni aldatıyor. Başka birini seviyor ve sen anlamıyorsun. Karın seni eşek yerine koyuyor. Senin karın, hakkında bir sürü dedikodu çıkmış o biçim kadınlardan. İstersen birini anlatayım.

TOVMAS: Neler duyuyorum! Yalan söylüyorsun. Anlat bakalım.

MARTA: Kadının biri sabah erken çarşıya çıkmış ve bir arkadaşına rastlamış. Arkadaşı nereye gittiğini sormuş. Kadın da, eve odun kömür taşıması için bir eşek satın almak istediğini söylemiş. Arkadaşı da, “Aklını seveyim, eşek alacağına koca al. O sana odun da taşır, kömür de. Ben öyle yaptım. Şimdi çok rahatım” demiş. Kadın eve dönmüş ve arkadaşının sözünü dinleyip üç ay içinde evlenmiş. İşte efendi, senin karın da o hesap. Seni kandırıp sarhoş etti, şimdi de gönül eğlendiriyor.

TOVMAS: Dişi ağrıyordu. İftira ediyorsun! Biraz önce dişçi buradaydı.

9. SAHNE

(Aynı kişiler, Markar, Giragos, Nigo)

MARTA: İşte o dişçiyi seviyor.

TOVMAS: (Sinirlenir) Dişçiyi mi seviyor? Ne diyorsunuz? Çok saçma. Eğer biri kalkıp benim dişçinin karısını sevdiğimi söyleseydi, inanın daha mantıklı olurdu.

MARTA: Beyefendi, iyice emin olmadan bir kadının şerefine leke sürmenin ne demek olduğunu biliyor musunuz?

TOVMAS: Ben din adamı olduğum zaman bir kadını severdim. Adı Marta'ydı, çok kıskanç biriydi.

MARTA: (Kendi kendine) Neler duyuyorum?

MARKAR: (Alçak sesle Marta'ya) Hanımefendi, namusunuzu savunmayacak mısınız?

TOVMAS: Bir şey mi söylediniz hanımefendi?

MARTA: Kuru iftira atıyorusunuz!

TOVMAS: Ben mi kuru iftira atıyorum? İyi tanırım o Marta'yı. Yüzü öpücük bahçesi gibiydi. Saysam, bin tane çiçek bırakmışımdır o bahçeye. Siz onu tanımazsınız. Yüzüne bakınca namuslu bir kadın zannedersiniz. Çok aşk mektubu alıp vermiştik birbirimize.

MARTA: (Kendi kendine) Kim bu acaba?

MARKAR: (Alçak sesle Marta'ya) Kimden bahsediyor hanımefendi?

MARTA: Yalan söylüyor, yalan...

TOVMAS: Giragos, git bak bakalım hanım öbür odada mı? (Giragos gider) Neden sustunuz? Herhalde zavallı karıma iftira ettiğiniz için vicdan azabı çekiyorsunuz. Kim bilir, zavallı yan odada uyuyor mudur, uyanık mıdır?

MARKAR: (Az önce yere düşen mektubu alır ve okur) Bu mektubun burada ne işi var?

TOVMAS: Herhalde cebimden düştü. Adresi oku bakalım?

MARKAR: Hayır. Taparnigos'a ait herhalde, adres onun.

MARTA: Oku bakalım, ne yazıyor?

MARKAR: Belki özeldir...

MARTA: Oku!

MARKAR: (Okur)

Bu gece bize gelebilirsin. Tovmas Bey'i kandırıp...

TOVMAS: Tovmas Bey'i kandırıp... Devam et!

MARKAR: (Devam eder)

Akşamki baloya gidelim. Çok kalabalık olacak. Yalvarırırım, lütfen geç kalma. Geldiğinde topluiğneyle vücudundan kan çıkaracağım. Seni çok seviyorum... Sofi

GİRAGOS: (Girer) Hanımı bulamadım.

MARTA: Söylediklerim doğru muymuş, yoksa iftira mı?

TOVMAS: Neler duyuyorum?

MARKAR: (Diğer mektubun adresini okur)

Bayan Yeranyag Taparnigosyants'a.

Bunu okumaya hakkım var.

Bugünkü olay beni tamamiyle ümitsizliğe sevk etti. Bundan sonra evinize asla ayak basmam. Hikâye uzun, yalnız olduğunuz bir zaman anlatırım. Babanın dişçiliği... Görüşmek için başka bir yer belirleyelim. Senin için eriyip bitiyorum. Seni çok seviyorum, sözlerle anlatılacak gibi değil... Hele yazarak hiç anlatılmaz. Mektubuma cevap verecek olursan, buluşacağımız yeri bana bildir.

Mektubu şu adrese gönder:

Bay H. K. G. Levon,

Âşıklar Sokağı, no 20.

Bu da ne demek!

MARTA: Kız da baş kaldırmış.

MARKAR: Levon'u seviyor.

TOVMAS: Taparnigos'u seviyor... Şimdi balodalar... Gidip onları yakalayacağım. Özür dilerim beyefendi, istemeden sizi de üzdüm. Artık her şeyi öğrendim. Şimdi bütün balolara gireceğim, bir yakalarsam rezil edeceğim onları. Ama bu kıyafetle tanırlar beni. Kılık değiştirmeliyim. Giragos, alt kattaki küçük odada yırtık pırtık eski püskü bir don var. On senedir orada asılı duruyor. (Giragos gider) Üstüme eski bir kıyafet alayım. Sefil, bu yaşımda bana düşmanlık ediyor ha!

MARTA: Ben de seninle geleceğim.

TOVMAS: Nasıl isterseniz. Maske de lazım. Ben gidip bir iki tane maske getireyim, sonra da gidelim. (Gider)

10. SAHNE

(Marta, Markar, Nigo)

MARKAR: Hanımefendi, kızınız ben yokken kendisine bir sevgili bulmuş. Bunu evlenmeden öğrendiğim için çok mutluyum. Bu durumda, şu an nişanı bozuyorum.

MARTA: Söylediklerinizde haklısınız Markar Bey. Ama siz akıllı ve bilgili bir gençsiniz. Genç bir kızın yeni elbiselerle kolaylıkla kandırılabileceğini tahmin edersiniz. Bu Levon denilen adam Paris'ten yeni döndü ve her gün yeni kıyafetler giyiniyor. Kızım da, zavallıcık... Ne yapsın?

MARKAR: Anlıyorum. Kızınız Levon'a veya kıyafetlerine âşıksa, onunla evlenmesi lazım. Ben modayı sevmem, aksine, eskiyi sever, eski elbiseyle dolaşmayı tercih ederim.

MARTA: Ama o sizin nişanlınız... Levon'la nasıl evlenebilir?

MARKAR: Ne fark eder ki? Nişan birbirine karşı soğuk olan kalpleri ısıtabilir mi? Hele nikâh, birbirini iten iki kişiyi birleştirebilir mi? Hanımefendi, kızlar miknatıs gibidir. Bir uçla çeker, bir uçla da iterler. Erkekler de iğne gibidir. İğnenin ucu miknatısa değdiğinde yapışırsa, sonsuza kadar öyle gider. Ama iterse de hep iter. Öyle görünüyor ki biz itici uca rast gelmişiz. Sevilmek için boş yere uğraşmaya değer mi?

MARTA: İlk kez olduğu için, bütün hatalar affedilebilir.

MARKAR: Hanımefendi, kızınız bu hatayı her gün yapıyormuş. Bugün onunlaydım. Onunla konuşmak istedim. Ama sesimi duymak bir yana, sanki yüzümü bile görmek istemiyordu.

11. SAHNE

(Aynı kişiler, Tovmas [yırtık elbiselerle], Giragos)

TOVMAS: (Giragos'la girer) Alın maskelerinizi. Şu mektubu da verin, cebime koyayım. (Giragos verir)

MARTA: (Kendi kendine) Şu adama kim olduğumu söylemeli. (Maskeyi takar)

TOVMAS: (Nigo'ya) Al sana bir ayı maskesi.

NİGO: Verin, verin! (Takar)

TOVMAS: Şu mektubu da saklayayım. (Sağ cebine koyar, öbür eliyle de sol tarafı karıştırır ve bir mektup bulur) Bu ne? En az yirmi yıllık bir mektup olmalı. Yazıları okunmuyor. Neyse, onu da şuraya koyalım. (Sol cebine koyar)

MARKAR: Hoşça kalın. (Gider)

TOVMAS: (Arkasından) Nereye gidiyorsunuz?

NİGO: Dans salonunda herkesi korkutacağım. Ben de böyle bir fırsat bekliyordum. Fakir olduğum için kimse korkmuyor benden. Zenginler zenginlik maskesiyle herkesi korkutuyor. Fakirler de bari ayı maskesiyle korkutsun onları...

TOVMAS: Haydi.

NİGO: Hangi delikte olurlarsa olsunlar bulacağız onları.

ÜÇÜNCÜ PERDENİN SONU

DÖRDÜNCÜ PERDE

1. SAHNE

Balo: Bir tarafta üç kişi oturmuş kâğıt oynuyor. Onların yanında dört kişi şarap içiyor. Bazı insanlar yüzlerinde maskeler, sandalyelerde oturuyor. Perde açıldığında müzik başlar. Şarap içenler şarkı söyler.

İçelim dostlar gelin içelim
Derde tasaya veda edelim
Gülün eğlenin balo bu gece
Her gün bulunmaz böyle eğlence
Bir anlık bile olsa mutluluk
Keder de biter kalmaz yorgunluk
Ceddimiz böyle söyledi bize
Mutlu yaşayıp döktüler söze

1. ADAM: Delikanlı, şarap getir.

2. ADAM: Rakı da getir.

3. ADAM: Bir kahve getir.

1. ADAM: Arkadaşımız hep kahve içer. Sabah kalkar kahve, öğleyin kahve, akşam kahve. Neden rakı içmiyorsun? Kahve kadınlar içindir.

2. ADAM: Haklısın.

1. ADAM: Kardeşim, şu rakı hassas kalpleri nasıl etkiler biliyor musun? Neşeli kalplere cennetin kapılarını açar, kederlileri de cehennemle tanıştırır. Bunun dışında, çok da yararlıdır. Bana sazın tellerindense rakı kadehi daha fazla zevk verir. Sabah, canlanabilmem için içerim. Öğleyin, iştahım açılsın diye, yemekten önce içerim. Yemekten sonra da hazmettirsin diye içerim. Akşam olunca gene içerim. Uykum gelsin diye yatarken de içerim. Ben, evler, arsalar alan zenginlerden değilim. Dünya malı dünyada kalır. Ben cebimdeki parayla rakı alırım. Dünya üzerinde hiçbir şey bırakmam. Neyim varsa beraber mezara götüreceğim. Mezarın ağzı büyüktür, her şeyi alır. Delikanlı, rakı getir! (Delikanlı doldurur) Sağlığa, iyiliğe... (İçer)

MASKELİ: İyi akşamlar beyefendi.

1. ADAM: Hoş geldiniz hanımefendi. Buyrun, oturun.

MASKELİ: (Oturur) Kandırdın bizi, değil mi? Geçen akşam tiyatrodan çıkarken beni bulacağına söz vermiştin.

1. ADAM: Affedersiniz. Başka zaman kandırmam. Ne arzu edersiniz? Ne içersiniz? Ne istiyorsunuz?

MASKELİ: Sizi istiyorum. Sabaha kadar annemle sizi bekledik.

1. ADAM: Ne içersiniz?

MASKELİ: Rakı.

1. ADAM: Çok yaşayın hanımefendi. (Doldurur) Buyrun.

MASKELİ: Teşekkür ederim. (İçer)

1. ADAM: Benimle dans eder misiniz?

MASKELİ: Bütün kalbimle. (Dans ederler)

2. SAHNE

(Aynı kişiler ve Levon)

LEVON: (Kendi kendine) Sabah erken gel!... Tamam, geleyim, ama annem kızacaktır gene. Yarın sabah bağıracaktır: “Levon, oğlum, sabah sabah nereye gidiyorsun?” Ne diyeceğim peki? (Oturur) Delikanlı, bir kahve getir. Gitmeden olmaz. Aşkın çağrısı bu. Aşkın buyruğu annemin buyruklarından önce gelir.

1. ADAM: Yoruldunuz mu hanımefendi?

MASKELİ: Evet, evet, oturalım.

3. SAHNE

(Aynı kişiler, Taparnigos ve Sofi [maskeli])

SOFİ: Biraz daha iyisin, değil mi?

TAPARNİGOS: Evet evet, yediklerimi çıkardım, içtiklerim de beraber. Biraz başım ağrıyor, bir de ayaklarım... Yürüyecek halim yok. Herhalde Tovmas Bey de aynı durumdadır. Şimdi uyanmış, bizi arıyordur.

SOFİ: Hiç sanmıyorum. Sabaha kadar ölü gibi uyur. O bakımdan hiç merak etme. Ama...

TAPARNİGOS: Neyse, biz eğlenmemize bakalım. Delikanlı!... Biraz tatlı getir.

SOFİ: Ah, yolda neler çektirdin bana. Düştün, kalktın, yuvarlandın. Gidip bir kapıya çöktün. “Arkadaşını neden şarap fıçısından çıkardın!” diye biri bağırmaya başladı pencereden. Rezil oldum. Bereket, yüzümde maske var da kimse tanımadı. Böylesi hiç başıma gelmemişti.

TAPARNİGOS: Boş ver! Şükret ki sağ salim gelebildik.

SOFİ: Evet, geldik ama, içim hiç rahat değil. Evden çıkarken o kadar bağırdın çağırdın ki Giragos uyanıp yanımıza geldi. Ya Tovmas’ı da uyandırdıysa.

TAPARNİGOS: Kocanı neden uyandırsın ki?

SOFİ: Dans, dans diye bağırıyordun. Şüphelenmiştir mutlaka...

TAPARNİGOS: Dansa gitmeni istemediğimi sanıp uyumuştur o. Bırak bu düşünceleri şimdi. Eğlenmemize bakalım. Sen tatlını ye tatlım.

LEVON: Şu kadınlardan birini dansa kaldırayım. (Gider elini Sofi’ye uzatır. Taparnigos kalkar. O da onunla dans etmeye başlar.)

1. ADAM: Ben de şu kadınla dans edeyim. (Sofi’yi kaldırır)

TAPARNİGOS: (Dans ederken düşer) Ah ayağım!...

LEVON: Özür dilerim hanımefendi, benim hatamdı.

TAPARNİGOS: Önemli değil beyefendi. (Sofi’yi arar) Sofi nerede? Ne? Biriyle dans ediyor... Boynuna dolanmış, beline sarılmış, baş başa vermiş, olacak şey mi bu? Ben onun için ölüyorum, o ise başkasına sarılmış dans ediyor... Beni kıskançlığa davet ediyor. Kadınlar kıskandırır. Ben kıskanmam. Ama neden başkasıyla dans ediyor? Kıskanmak değil benimkisi, onun için kaygılanmaktır.

SOFİ: Off... Yoruldum.

TAPARNİGOS: Aferin Sofi. Beni bıraktın başkasıyla dans ediyorsun.

SOFİ: Öyle kızgınlıkla konuşuyorsun ki duyan da dans etmek âşık olmak sanır!
TAPARNİGOS: Başkasına sarılmanı hazmedemiyorum. Delikanlı, şarap getirir misin?
(Tavla oynayanlar tartışmaya başlar)
1. ADAM: Haydi beyim, söyle şarapları...
2. ADAM: Sıra sendeydi ama...
1. ADAM: Oyunda sıra olur mu? Kaybeden ısmarlar. Kural budur.
2. ADAM: Paris'ten mi geldi bu kural?
1. ADAM: Bana bak...
2. ADAM: Çok konuşma!...
(Tartışma kızışır)
1. ADAM: Konuşursam ne olur?
TAPARNİGOS: (Yaklaşır) Beyler, çok ayıp. Kavga etmeyin. Ermeniliğin şerefine halel getirmemeliyiz. Burası herkese açık bir yer, her milletten insan var, utanmıyor musunuz? Balo, her milletin şerefinin sergilendiği bir sahnedir. Haydi lütfen, barışın...
1. ADAM: Sen kendi işine bak.
2. ADAM: Git sevgilinin yanına, onu ikna etmeye bak, uşaklığın şerefini koru sen...
1. ADAM: Baloda terbiye vermeye çalışıyor!
2. ADAM: Git de sevgilini terbiye et sen!
1. ADAM: Sen kendi şerefini koru!
TAPARNİGOS: Ama ben...
2. ADAM: Sevgilinin şerefini koru!
TAPARNİGOS: Ama ben...
1. ADAM: Yerine otur!
2. ADAM: Geri zekâlı!
TAPARNİGOS: Ama ben...
1. ADAM: Münasebetsiz herif!
2. ADAM: Aklını kendine sakla!
1. ADAM: Sen sevgilinin şeyini...!
2. ADAM: Utanmaz!
1. ADAM: Serseri... Parayı ver beyim, sonu kötü olacak!
TAPARNİGOS: Ben de sizi adam belledim.
1. ADAM: Defol burdan münasebetsiz herif (Taparnigos'u iter, Taparnigos yuvarlanıp kıç üstü düşer) Parayı verecek misin?

2. ADAM: Param yok dostum.
(Koşarak baloyu terk ederler. Levon da çıkar)

4. SAHNE

(Aynı kişiler, Tovmas, Marta ve Nigo [maskeli])

MARTA: Ah siz Bay Meliksetekyan’sınız, yaşlanmışsınız. Tanıyamadım sizi.

TOVMAS: Ne diyorsunuz hanımefendi? Sizi sevdiğim zamandan bu güne on yıl geçti. Siz de değişmişsiniz. Yüzünüzde maske var ve erkek kılığındasınız. Ben de sizi tanıyamadım.

MARTA: Rica ederim, dikkat edin, kimseye bir şey belli etmeyin, az önce damadımın önünde olduğu gibi. Şimdiki işimiz de sarpa sarar yoksa. Tamam mı? Nigo’yu gönderelim, etraf tarafı arasın.

TOVMAS: Haklısın, öyle yapalım! Akıllı bir çocuğa benziyor. Ama dikkatli davranmalı. Bizim buraya geldiğimizi duyup sıvışmasınlar! Nigo, bana bak, ne yap yap, git Taparnigos’u bul. Ama sakın onu şüphelendirme. Birinin dişi ağrıyor de... Böyle ikna edici sözlerle onu yan odalardan birine al. Orada onu bir güzel döveriz.

NİGO: Tamam, tamam.

TAPARNİGOS: Neden sustun? Konuşsana...

SOFİ: Ne konuşayım?

NİGO: (Şarap içenlerin yanına gider, 1. Adam’ın kulağına) Beyefendi, dişçi Taparnigos buraya geldi mi? Birinin dişi ağrıyor da...

1. ADAM: (Kendi kendine) Dur şuna bir oyun oynayayım. (Sesini değiştirerek) Kimin dişi ağrıyor?

NİGO: Bir hanımın.

1. ADAM: Aradığınız benim, ama şimdi gelemem. (Yanındaki kızı göstererek) Karımı burada yalnız bırakamam.

NİGO: O da birlikte gelsin.

1. ADAM: Ama ben iki lira alırım. Sonra itiraz etmesinler.

2. ADAM: Ne oldu dostum? Nereye gidiyorsunuz?

1. ADAM: Yok bir şey, şimdi dönerim.

NİGO: (Alçak sesle, 1. Adam’a) Hasta baloda, yan odada. Lütfen doktor, acele edelim.

1. ADAM: Tamam tamam, geliyorum.

NİGO: (Tovmas’a gider) Buldum, buldum ses çıkarmayın.

1. ADAM: (Kendi kendine) Bir iki lira alırım, iyi para...

2. ADAM: Ne konuştunuz dostum?

1. ADAM: Hiiiç...

TOVMAS: Neredeler?
NİGO: (Parmağı ile gösterir) İşte orada. Karın da yanında oturuyor.
TAPARNİGOS: Kalk Sofi, gidelim. (Çıkarlar)
1. ADAM: Kalk hanımefendi, gidelim... (Çıkarlar)
2. ADAM: Dostumuz bizi yalnız bıraktı ve nereye gittiğini söylemedi...
3. ADAM: Kim bilir, bir şeytanlık olmalı bu işte.
(Müzik başlar, birkaç dakika herkes dans eder.)

5. SAHNE

(Aynı kişiler, 1. adam, Marta, Tovmas, Nigo)

1. ADAM: (Bağırarak) Ne oluyor kardeşim? Ne hakla vuruyorsunuz bana? Ben ne yaptım size?

TOVMAS: Bir yanlışlık oldu, ama sen yanılttın bizi. Biz dişçiyi arıyoruz.

(Taparnigos ve Sofi duymazlar, dans etmektedirler.)

1. ADAM: Durup dururken adam dövülür mü! Öldürecektiniz beni be!...

TOVMAS: Yanlışlık oldu dedik ya.

1. ADAM: Yanlışlık mı? Öldürecektiniz beni, hem de... yanlışlıkla... yanlışlıkla...

TOVMAS: Zannettik ki...

1. ADAM: Zannettiniz ha! Beni öldürecektiniz ve zannettiniz! Asıl ben ölüyorum zannettim. (Ağzı burnu kan içindedir) Bunu karşılıksız bırakmayacağım. Mahkemeye vereceğim sizi...

TOVMAS: Özür dilerim.

1. ADAM: Özürünü kendine sakla!

MARTA: (Tovmas'a alçak sesle) Sarhoş bu, baksana. Bir rakı ısmarla, sesini keser.

TOVMAS: Delikanlı! Dostumuza bir rakı getir.

1. ADAM: Neyse! (Kendi kendine) Hiç olmazsa bir rakı kazandık. (Masasına gider)

2. ADAM: Ne oldu yahu?

1. ADAM: Ne olacak? Uyanıklık yapalım dedik, dayak yedik. Bilir miydim! Şu rakımı içeyim de gidelim. Bak, burnum kanıyor. (İçer, üçü de giderler)

SOFİ: Haydi yeter, biraz oturup dinlenelim.

TAPARNİGOS: Nasıl istersen. (Otururlar)

TOVMAS: Nigo, ara bakalım, ama dikkat et yine yanlış birini dövmeyelim.

NİGO: Merak etmeyin. Bu sefer bulacağım onu. (Taparnigos'un yanına gider) Taparnigos Bey'i gördünüz mü?

TAPARNİGOS: (Kendi kendine) Nigo'nun sesi... (Sesini değiştirerek) Ne yapacaksınız Taparnigos'u?

NİGO: Doğrusunu istersen, döveceğiz onu. Çünkü kendi karısını bırakmış, Tovmas adında bir tüccarın karısını seviyor. Mektuplarını yakaladık. Tovmas’ın cebindeler...

TAPARNİGOS: (Ceplerini karıştırır, kendi kendine) Hay aksi, mektuplar yok! Demek bulmuşlar, yandık. (Yüksek sesle) Görmedim Taparnigos Bey’i.

NİGO: Görürseniz döveceğimizden söz etmeyin. Kaçmasın.

SOFİ: (Kendi kendine) Aman Allah’ım, duyulmuş!

MARTA: Bakın, Nigo ne kadar ustalıkla arıyor onu...

TOVMAS: Ben de ona bakıyorum.

SOFİ: Yakalandık! İşte, dediğim çıktı. Giragos evden çıkışımızı duydu, kocama haber verdi. O da kalktı buraya geldi.

TAPARNİGOS: Ben de salak gibi mektupları sizin evde unutmuşum. Onları mutlaka o cepten aşırmalı. Sonrasını bana bırak, vaziyeti kurtarırım.

SOFİ: Nasıl yapacağız bunu?

TAPARNİGOS: Sen yapacaksın. Yanına gider sırnaşırsın. Ona şarap verip lafa tutarsın. Aşk meşk deyip yavaşça aşırırsın.

SOFİ: Ya beni tanırsa?

TAPARNİGOS: Sesini değiştir.

SOFİ: Ya maskemi çıkarırsa?

TAPARNİGOS: Çıkaramaz, kabalık olur.

SOFİ: Deneyelim bakalım.

TAPARNİGOS: Haydi Sofi, göreyim seni. Eğer bu işi becerirsen büyük bir zafer kazanmış olacaksın. (Sofi, Tovmas’ın yanına gider) Bakalım bu işin sonu nasıl olacak?

SOFİ: (Tovmas’a) Şarap arzu eder miydiniz?

TOVMAS: (Marta’ya) Kim bu kadın..?

MARTA: Balolarda böyle tipler çok bulunur. Bazı safları avlamaya çalışırlar.

TOVMAS: Şarap mı dediniz hanımefendi?

SOFİ: Evet Tov... beyefendi. (Kendi kendine) Az kalsın adını söyleyecektim.

TOVMAS: Buyrun, için! (Doldurur)

TAPARNİGOS: Bakalım becerebilecek mi?

SOFİ: (Marta’ya) Siz içmiyor musunuz beyefendi?

MARTA: Teşekkür ederim.

NİGO: (Dolaşarak) Şu utanmaz serserileri yakalayamazsam?...

TAPARNİGOS: (Kendi kendine) Bir yakalanırsak bütün dünyaya rezil oluruz.

TOVMAS: (Marta'ya alçak sesle) Becerikli bir kadına benziyor. Bir şeyler öğrenebiliriz belki. Bir soralım, belki görmüştür. Hanımefendi, size bir şey sorabilir miyim? Belki bize yardımcı olabilirsiniz.

SOFİ: (Kendi kendine) Konu neymiş öğrenelim. (Yüksek sesle) Sorun beyefendi. Size yardımcı olmak isterim. Neden olmasın?

TOVMAS: Çok yaşa kızım, sağ olasın, ismin neydi?

SOFİ: İsmim... ismim... ha, benim ismim, değil mi? Tereza... Ya tabii, Tereza...

TOVMAS: Evli misiniz?

SOFİ: Hayır!... Evlenip de köle mi olacağım? Böyle çok rahatım, huzurlu bir hayat yaşıyorum.

TOVMAS: (Alçak sesle Marta'ya) Dediğim gibi, hayasızın biri. (Yüksek sesle) Size şeyi soracaktım, Taparnigos'u gördünüz mü?

SOFİ: Taparnigos... Taparnigos... Kim bu adam?

MARTA: Diş hekimi...

SOFİ: Dişiniz mi ağrıyor?

MARTA: Dişim mi?

SOFİ: Anladım... Anladım kim olduğunu. Şark dişçisini soruyorsunuz.

TOVMAS: Tamam, ta kendisi...

SOFİ: Tanıyorum, evet dostumdur, yaşlı ve kıskanç bir karısı var.

MARTA: (Kendi kendine) Başka sevdikleri de var.

TOVMAS: Onu gördünüz mü burada?

SOFİ: Görmedim. Ama burada değil herhalde. Olsaydı mutlaka beni bulurdu.

TOVMAS: Bu civarda başka böyle dans edilecek yerler de var, değil mi?

SOFİ: Evet, var. Ama bütün bunları neden soruyorsunuz? Neyin nesidir, anlatırsanız size yardımcı olabilirim belki.

TOVMAS: Ah Tereza Hanım. Şu Taparnigos iyi birine benzemiyor. Serserinin biri...

TAPARNİGOS: (Kendi kendine) Beni methediyorlar...

SOFİ: Sakin olun. Her şeyi anlatın bana. Belki size yardımcı olabilirim. Yalnız, önce birer tane içelim. Delikanlı, delikanlı!... Şarap getir.

MARTA: Anlatsın, anlatsın. Başımıza ne işler açtığını herkes duysun o rezilin; karısının da kıskanç olduğunu söylüyor.

NİGO: Ahlaksız herif. Nasıl da karısını dövdü.

TOVMAS: Karım, dişim ağrıyor diyerek onu eve çağırttı.

SOFİ: Eh, şehrimizde öyle büyük ünü var ki. Dişçilik mesleğini yeni baştan yazmıştır neredeyse. Benim de iki üç kez dişime baktı. Ne yalan konuşayım? Nankörlük yapmış olurum. İki saatte beni tedavi etti. O kadar usta, eli o kadar hafif ki. Hiç acıtmaz. (Kendi kendine) Ne yapsam da şu mektubu aşırmayı becersem.

TOVMAS: Dişçi geldiğinde karım dişinin ağrısından ölüyordu. Gebereydi namussuz kadın!...

SOFİ: Neden gebersin? Yazık değil mi? Peki, siz kimsiniz?

TOVMAS: Özür dilerim. Bunu söyleyemem, karşınızda küçük düşmekten korkarım. Çünkü bu dişçi beni sarhoş etti.

SOFİ: Diş ağrısından korkmamanız için.

TOVMAS: Beni yatağıma yatırdı.

SOFİ: Rahat etmeniz için.

TOVMAS: Bir iki saat uyuduktan sonra kulağıma bazı sesler geldi. Sanki biri beni çağırıyordu.

MARTA: Bendim o...

NİGO: Biz de dışarıda bekliyorduk.

TOVMAS: Birden uyandım ve şu beyle tartışmaya başladım.

SOFİ: Tartışmaya mı? Neden?

TOVMAS: Çünkü Taparnigos’un karımı sevdiğini ve ikisi bir olup beni kandırarak baloya gittiklerini söyledi. Bir kadın düşünün ki başkasıyla birlik olup kocasını aldatıyor. (Sofi Tovmas’ın solunda oturmaktadır; cebinden mektubu aşırır) Böyle bir melaneti yapabiliyor. Ne taş kalpli bir kadın olduğunu anlayın artık.

SOFİ: (Kendi kendine) Hah, becerdim!

TOVMAS: Adamın söylediklerine önce inanmadım. Ama sonra karımın Taparnigos’a yazdığı mektubu görünce buna kanaat getirdim. Hemen kılık değiştirip bu yaşlı halimle yollara düştüm. Onları bulmalı, intikamımı mutlaka almalıydım. Taparnigos’un muhterem karısı bizzat evime geldi, iki gözü iki çeşme. Bir aile için ne büyük bir şerefsizlik! Zavallı Marta...

SOFİ: Ama Taparnigos’un karısının da sevilecek bir yanı yok doğrusu. Yaşlı, bunak, buruşuk kadının biri.

MARTA: (Kendi kendine) Ya sabır!

(Kalabalık yavaş yavaş dağılır.)

TAPARNİGOS: (Kendi kendine) Hâlâ konuşuyorlar.

TOVMAS: Amma velakin gençliği güzeldi. Güzel bir kadındı. Tapılacak bir kadın.

SOFİ: Sonunda mektubu...

TOVMAS: Mektubu ben okudum. Titreyerek.

SOFİ: Düşmanlık olmalı. Her kadının sözüne veya imzasını taşıyan mektupların muhtevasına inanmamalı. Çünkü çoğu kez böyle yalanlar ve iftiralar yüzünden insanlar haksız yere karılarını suçlayıp kavgaya sebebiyet verebilir. Onun için, iyi düşünün. Belki bir düşmanlık... veya...

NİGO: Hem de ne düşmanlık... Kadını öyle bir dövdü ki, zavallının elini ayağını bağladı.

SOFİ: Ve onu bulmak için buraya geldiniz.

TOVMAS: Aynen öyle. Demek onu görmediniz.

SOFİ: Ne yazık ki öyle. Eğer burada olsaydı mutlaka beni bulurdu. Üstelik de size bir şey itiraf edeyim mi? O yalnız beni sever. Sizi temin etmek için yeminle söyleyeyim ki onun sevgilisi benim. Öyle ki, bu sözleriniz, şüpheleriniz tamamen yersiz; benim karımı seviyor diyorsunuz ya...

MARTA: (Kendi kendine) Daha da kötüsünü...

SOFİ: Ama Taparnigos Bey beni sevmekte çok haklı; karısı yüz yaşına merdiven dayamış, kendisi daha kırkında bir genç, yaşlı maşlı değil! O kadınla nasıl birlikte yaşasın? Üstelik kadın lanetin biri, kıskanç mı kıskanç.

MARTA: (Kendi kendine) Neler söylüyor bu adi kadın? (Yüksek sesle) Gidelim haydi. Nasıl olsa mektuplar yanımızda, bugün yarın onları mutlaka bulup intikamımızı alırız.

TOVMAS: Tamam, gidelim.

SOFİ: Size yardımcı olamadığım için üzgünüm. Ayrıca bu yaşınızda, bir düşmanın yalanlarına kanıp karınız hakkında böyle kötü düşüncelere kapılmanıza da üzüldüm. Gidin evinize, istirahat edin. Ama gitmeden son bir defa da içelim, tabii elimden bir kadeh şarap içmeyi kabul edersiniz. (Doldurur) Buyrun...

TOVMAS: Sağlığınıza...

SOFİ: Yarasın, güzelliğe...

TOVMAS: Lütfen, eğer buraya gelecek olurlarsa onları aradığımızı söyleme, kaçmasınlar. İstersen para da veririm sana.

SOFİ: Merak etmeyin, söylemem.

TOVMAS: Allahaısmarladık.

SOFİ: Güle güle.

(Tovmas, Marta, Nigo giderler)

6. SAHNE

(Taparnigos, Sofi. Dışardan yağmur sesi duyulur)

TAPARNİGOS: Yaşa Sofi...

SOFİ: Gördün mü, nasıl becerdim? Bir de kadınları beğenmezsiniz.

TAPARNİGOS: Ne dedin? Ne dediler?

SOFİ: Sana yazdığım mektup bizim evde cebinden düşmüş. Onlar da bulmuşlar, açıp okumuşlar. Şimdi kendimizi bu işten kurtarmanın bir yolunu bulmalıyız.

TAPARNİGOS: Mektupları cebinden aşırmadın mı?

SOFİ: Bir tane vardı, onu aldım.

TAPARNİGOS: Şunu ver de bakayım. İnşallah senin yazdığındır. Çünkü cebimde iki mektup vardı. Biri seninki, diğeri de başkasından...

SOFİ: Başkasından mı! Başkasından ha! Kim bu başkası?

TAPARNİGOS: İşle ilgili bir mektup...

SOFİ: Yalan söylüyorsun. Doğru söyle kimin mektubu?

TAPARNİGOS: Doğrusunu istersen, bu bir aile sırrı. Kalbime gömdüm...

SOFİ: Salonda bizden başka kimse kalmadı. (Maskesini çıkarır) Maskemizi çıkarıp öyle konuşalım. (Taparnigos'un da maskesini çeker) Bugüne kadar senden hiç bir şeyimi gizlemedim. Sana sadık kalmamı ve seni sevmemi istiyorsan o kalbine gömdüğün sırrın ne olduğunu anlatacaksın. Yoksa başka bir kadının varlığından şüpheleneceğim. Aramızdaki her şey istersen şu anda bitsin. Bir erkeğin iki kadını birden sevmesi çok ayıp.

TAPARNİGOS: Yok hayatım, yok güzelim, senden başka sevdiğim kimse yok ve de asla olmayacak. Sevgimi sana adadım, hep senin yanında olmak isterim. Nasıl da saçma sapan şeyler düşünüyorsun. O mektup kızıma yazılmış bir kere... Biliyorsun, kızım nişanlı, ama ortaya başka bir delikanlı çıktı, kızımı ayartmak istiyor. İşte mesele bu...

SOFİ: Peki... Dur öyleyse, şimdi şu mektubu okuyayım da gidelim, yağmurun duracağı yok çünkü. (Okur) "Bay Tovmas Meliksetekyan'a..." Ah, yanlışlıkla başka bir mektup almışız. Yazıları okunmuyor. Çok eski bir mektup bu, kocama yazılmış...

TAPARNİGOS: Oku bakalım...

SOFİ: "Geçen gün... sen kiliseden çıkarken..." Okunmuyor ki...

7. SAHNE

(Aynı kişiler, Marta, Tovmas, Nigo)

TOVMAS: (Koşarak) Bu yağmurda nereye gidebiliriz?
TAPARNİGOS: Maskeler...
MARTA: Ne yağmur!...
TAPARNİGOS: (Eliyle yüzünü kapatır) Nereye kaçalım?
SOFİ: Maskeler...
MARTA: Koşun yetişin! Nigo!...
TOVMAS: Vay köp'oğlular...
NİGO: Nerede, tutun, döveyim...
TAPARNİGOS: Kaçalım!
(Taparnigos ve Sofi kapıdan dışarı çıkmaya çalışır.
Marta, Taparnigos'un eteğine yapışır. Tovmas öteye beriye koşturarak Sofi'yi tutmak ister. Taparnigos'un ve Sofi'nin birer ayağı dışarıda, kaçmaya çalışırken, Tovmas ile Marta da onlara engel olur.)

DÖRDÜNCÜ PERDENİN SONU

BEŞİNCİ PERDE

(Taparnigos'un evinde bir salon, karşılıklı iki oda, sağ tarafta sokağa bakan bir pencere.)

1. SAHNE

YERANYAG: (Sandalyede oturmuş, elinde mendil, gözyaşlarını siler) Ah, aşk... Aşk... Bu gece de kirpiklerimden tatlı uykuyu esirgedin. Sevgiyle çarpan yüreklere dinginlik veren o uykudan neden mahrum bıraktın beni? Gözyaşı dökmek düştü payıma bu genç yaşımda. Elimdeki mendil yanaklanımdan süzülen gözyaşlarını silmeye yetmiyor. Allah'ım! Aşk ateşiyle yananlar için uyumak ne kadar da zormuş, sevgilisinden uzak olunca. Ahh, uyku perileri, gelin kirpiklerime ağırlığınızı verin ve üzerime ölü toprağı gibi çöken kötü düşüncelerden kurtarın beni! Ahh Levon, canım sevgilim, sensiz yaşayamam ben. Senin varlığın bana hayat veriyor. Kalbimi sana verdim. Bütün hayatımı seninle geçirmek istiyorum. Ben senin için yaratıldım. Babam istediği kadar tehditlerini savurup bu işe karşı çıksın, istediği kadar lanet yağdırsın, vız gelir. İstediği kadar kalplerimizi birbirine bağlayan o aşk zincirini koparmaya çalışsın. Faydasız. O barbarca emeline asla ulaşamayacak. Ah Levon, görür görmez tutuldum sana. Bir bakışınla gönlümü çeldin. Konuşmaya başladığında dudaklarından dökülen sevgi dolu kelimeler yüreğime ulaşıp yaraladı onu. Senden başkası bu yarayı iyileştiremez. Nefesin tatlı bir meltemdir senin. Bal akan dudaklarından gelen o esinti, parfüm şişesi açılmışçasına kaplar dört bir yanı. Sen suskunken bile güller kıskanır seni. Seni tasvire yetmiyor kelimelerim, şair olmalıydım bunun için. Bir kız, böyle bir delikanlıya tapmasın da, kimi sevsin? Ahh kalbim! Ne kadar da kuvvetli atıyor. (Pencereden bakar) Ahh Levon, evet, Levon bu. Yanılıyor muyum acaba? (Gözlerini siler) Evet o. (Oraya buraya koşar) Beni kucaklamaya geliyor. Yetiş Levon, yapayalnızım, gel haydi, sarılayım sana. (Delirmiş gibi, hep koşturur) Gel, gül yanaklarından aşk meyveleri toplayayım.

2. SAHNE

(Yeranyag ve Nigo)

NİGO: (Koşarak girer) Kaçtılar şerefsi...

YERANYAG: (Nigo'nun yüzüne bakmadan, sıkıca sarılır) Ahh, benim canım Levon'um.

NİGO: Ne diyorsunuz hanımefendi? Boğacaksınız beni.

YERANYAG: Ahh... Sen ha!

NİGO: Benim ne suçum var? Ben onları yakaladım ama kaçtılar.

YERANYAG: Ahh... Benim! Beni bırakma!...

NİGO: Bırak beni. Gidip bulayım.

YERANYAG: (Hep sarılmış halde) Ahh, yoksa benden kaçmak mı istiyorsun?

NİGO: Hanım... hanımefendi... üşüttün mü?

YERANYAG: Yok, sevmiyorsun beni... yok yok, Levon.

NİGO: Aklını başına topla.

YERANYAG: Sen Levon'sun ama kılık değiştirmişsin.

NİGO: Ben Nigo'yum. Uşağınız...

YERANYAG: Kandırıyorsun beni. Pencereden gördüm. Sen Levon'sun.

NİGO: Hanımefendi, Levon'u tanımam. Levon değilim ben.

YERANYAG: Levon'sun. Levon. (Hâlâ sarılmış)

NİGO: Levon'sun, Levon'sun. Çattık be... Beni zorla Levon yapacak. Bırak beni gideyim, işim gücüm var. Ben Levon değilim. Yerin dibine batsın şu Levon denen herif kimse. Ne Levon'u be!

YERANYAG: Sen Levon'sun, kendini tanımıyorsun.

NİGO: Söyleyecek söz kalmadı. Olur a, ben yanılıyorumdur.

YERANYAG: Yeter ama, bana işkence yapma. Senin için hayatımı tehlikeye attım. (Öper) Seni öpmeyi ne kadar istiyordum ve sen beni öpmüyorsun.

NİGO: Öp... öp... öpeyim, öpeyim de nasıl... Öpeyim madem istiyorsunuz. Böyle şey de başıma gelmemişti. Haydi cesaret Nigo... (Öper) Ah... (O sırada Levon kapıda görünür) Dizlerim titriyor... (Yeranyag sandalyenin üstüne yıkılır)

3. SAHNE

(Aynı kişiler, Levon)

LEVON: (Koşarak) Neler görüyorum? Vay rezil vay... Bana o kadar cilveden sonra... şimdi uşakla... nankör uşak... (Nigo'yu iter) Ne yapıyorsun sen?

NİGO: Ne mi yapıyorum? Ben ne yapıyorum? Ne bileyim, bir şey yapıyorum işte. Ben bir uşağım. Hanımefendi ne emrederse ben onu yaparım. Bana "Sen Levon'sun" diyor. Değilim diyorum. "Hayır sen Levon'sun" diyor, ısrar ediyor. Eh, dedim, hanımım tabii benden daha iyi bilir kim olduğumu. Demek ki bugüne kadar ben yanlış biliyormuşum. Nigo değil, Levon'muşum... Kim bilir ne köp'oğlu serserinin biridir şu Levon denilen herif, tanırsın belki. Hanımfendi, "Öp beni" dedi. Ben şimdiye kadar bu sözü o kadar az duymuştum ki, uygulamasını da görmüş oldum... Sen de çıkmış bana, "Ne yapıyorsun?" diye soruyorsun. Soruya bak!...

YERANYAG: (Kendine gelerek) Neredeyim ben? (Levon'u görür) Sen... Levon...

LEVON: Evet ben ya... Galiba yanlış zamanda geldim. Nigo tam yanaklarına öpücük kondururken!

YERANYAG: Nigo... Nigo... Ah, ben uyurken... belki...

LEVON: Vay ahlaksız!... (Nigo'ya vurur. Nigo kaçar)

YERANYAG: Peki Nigo'nun suçu ne?

LEVON: Utanmadan soruyorsun. İçeri girdiğimde seni öpüyordu. Senin de sesin çıkmıyordu...

YERANYAG: Gelen sen değil miydin?

LEVON: Ne diyorsun? Ben şimdi geldim.

YERANYAG: Geldiğini pencereden gördüm. Bilmiyorum... Üzerime bir uyuşukluk geldi. Sandalyeye düştüm... ve...

LEVON: Nigo'nun benden önce girdiğini görünce saklandım. Çıkmasını bekledim. Ama baktım pek çıkmaya niyeti yok, kapı da açıktı. Ben de girdim ki ne göreyim...

YERANYAG: Affet sevgilim!... Demek ki ben yanlışlıkla Nigo'yu... sen... ahh, ne aptalım.

LEVON: Sil gözyaşlarını, haydi ağlama, affettim seni...

YERANYAG: Bütün gece uyumadım. Evde yalnız olduğumu haber vermek için sana gönderecek birini bulamadım... Şimdi de sabah oldu...

LEVON: Mektubu aldığım gibi hemen baloya gittim. Biraz oturdum... Sonra eve dönüp yatayım dedim ama uyuyamadım...

YERANYAG: Ne mektubu? Ben mektup yazmadım.

LEVON: Daha kendine gelmedin galiba. Yazdığını hatırlamıyor musun? Bilhassa sabah erken gelmemi yazmışsın.

YERANYAG: Yanılıyorsun Levon...

LEVON: Ne demek yanılıyorsun. Benim mektubumun da eline geçtiğini yazmışsın.

YERANYAG: Ben senden mektup almadım. Kiminle yolladın peki?

LEVON: Bizim yaşlı Antaram'la... Senin tembihlediğin gibi mutfak penceresinden içeri atmasını söyledim... Yahu, burada oturacak başka sandalye yok mu?

YERANYAG: Şaşılacak şey... Şu odada sandalye var, gidip getireyim. (Çıkacak gibiyken)

LEVON: Dur, sen zahmet etme, ben alırım.

YERANYAG: Nasıl olur? Bana mektup yazmış, ben de ona cevap göndermişim. Hiç anlamıyorum... Gidip şu mutfağa bakayım. Mektup neredeymiş? (Çıkar)

4. SAHNE

(Taparnigos, sonra Levon, Yeranyag)

TAPARNİGOS: (Koşarak) Rezalet!... Koşmaktan nefesim kesildi. Zavallı Sofi, o da benim arkamdan düşe kalka koşturdu. Şu iki bunağın yaptığına bak! Bizi yakalamak için baloya gelmişler. Bir duyulursa yandım!... Bir daha kim beni evine çağırır? Adım namussuza çıktı. (Sandalyeye oturur)

LEVON: (Elinde sandalyeyle girer) Ah, Yeranyag, senin aşkın için...

TAPARNİGOS: (Levon'un üstüne atlar) Aşkın için ha... Aşkın için... Buluşmak için başka bir yer bulalım... Babanın dişçiliğini anlatırım sana... (Hep döverek) Çok seviyorum seni. Kelimelerle anlatamam... Bana mektup yazacak olursan... Şu adrese gönder ... Levon, Âşıklar Sokağı, no 20...

LEVON: Ah, neden vuruyorsunuz beyefendi?

TAPARNİGOS: Seni çok seviyorum da...

YERANYAG: Yeter, yeter, yabani herif... Sen bu yaşında başka kadınlar sevmeye utanmıyor musun?

TAPARNİGOS: Bana karşı mı geliyorsun?

YERANYAG: Evet, karşı geliyorum. O benim canım... Sense onu öldürmek istiyorsun... Seviyorum onu. Kocam, tamam mı!

5. SAHNE

(Aynı kişiler, Sofi)

SOFİ: Koşmaktan nefesim kesildi. Seni de kaybettim. Ne yapayım, nereye saklanayım?

TAPARNİGOS: Konuşma! Git saklan şu odaya...

LEVON: Lütfen Taparnigos Bey... Yalvarırım size. Kızınızı bana verin. Onu mutlu edeceğime söz veriyorum. Yalvarırım, insaf edin. Onun aşkıyla yanıp tutuşuyorum...

TAPARNİGOS: Ne istiyorsanız onu yapın. Defolun gözümün önünden. (Sandalyeye çöker)

6. SAHNE

(Aynı kişiler, Tovmas)

TOVMAS: Nihayet yakaladım onu. Merhaba beyim...

TAPARNİGOS: (Kalkar) Buyrun Tovmas Bey... bu kadar erken... Dün gece iyi eğlendik, epeyce de şarap içtik ha... Ben de yeni uyandım, akşamki elbisemleyim... (Kendi kendine) Güya...

TOVMAS: Sizinle konuşmak istiyorum.

TAPARNİGOS: Konuşalım tabii. Ama öncelikle, eşinizin ağrıları nasıl oldu?

TOVMAS: Çok iyi. Size de selamı var.

TAPARNİGOS: Sağ olsun. Zavallı çok ağrı çekiyordu!

TOVMAS: Size söyleyecek birkaç sözüm var. Ama alınmayacaksınız.

TAPARNİGOS: Alınmak ne demek? Rica ederim. Buyrun, söyleyin. Nigo, bir kahve getir...

TOVMAS: Sen serserinin birisin. Sen ahlaksızın birisin. Sen alçağın birisin. Yabaninin birisin. Düzenbazsın. İnsan kılığında eşeğin birisin işte.

TAPARNİGOS: Kim söyledi?

TOVMAS: (Bağırarak) Sen beni ne sanıyorsun? Sen nasıl karımı alıp da baloya gidersin?

TAPARNİGOS: Hastaydı, hava değişimine götürdüm.

TOVMAS: Hadi oradan! Beni aldatırsınız ha! Seni bütün dünyaya rezil edeceğim. Seni mahvedeceğim, serseri!

7. SAHNE

(Aynı kişiler, Marta)

MARTA: Allah belanızı versin.

TAPARNİGOS: Bu da kim?

MARTA: Kim olduğumu gör bakalım...

TAPARNİGOS: Beyefendi galiba eşim oluyor.

MARTA: Öyle oluyor ya! Ahlaksız seni. Nasıl, güzel mi?

TAPARNİGOS: Neymiş güzel olan?...

MARTA: Sesi bülbül gibi mi?

TAPARNİGOS: Kimin?

MARTA: Kumru gibi bakıyor, değil mi?

TAPARNİGOS: Ne demek istiyorsun?

MARTA: Ne mi demek istiyorum? Tavus kuşu gibi süslü ha... Topluiğnenin acısı nasıldı, peki... Buradan doğru hapsi boylayacaksınız.

TOVMAS: Cevap ver! Karım nerede?

TAPARNİGOS: Bana mı soruyorsunuz?

MARTA: Sakin olun Tovmas Bey... Şimdi her şey ortaya çıkacak. Önce şu elbisemi değiştireyim. (Sofi'nin saklandığı yere girer)

TAPARNİGOS: (Kendi kendine) Bu işten nasıl sıyrılacağız bakalım?

MARTA: (Sofi'yi çekiştirerek) İşte karınız! Elinde de bir mektup var.

TOVMAS: Seni şeytan seni. Beni kandırıyorsun ha! Ne mektubuymuş o. Oku da anlayalım bakalım...

SOFİ: Affet beni sevgili kocacığım. (Okur) Bay Tovmas Meliksetekyan'a...

TOVMAS: Bana yazılmış. İşimle ilgili ticari bir sır yoktur içinde inşallah.

SOFİ: (Okur)

Sevgilim. Geçen gün kilisede, kapı önünde durmuş, bana el hareketleriyle sevgilerini gönderiyordun. Yanımdaki birkaç kadın fark edip şüphelendiler. Lütfen daha dikkatli ol... Taparnigos'un evde olmadığı zamanlar...

MARTA: (Kendi kendine) Ne demek oluyor şimdi bu?

SOFİ: (Devam eder)

Sabah saatleridir. Gelip benimle görüşebilirsiniz... Marta.

TOVMAS: (Kendi kendine) Hay Allah... (Yüksek) Nereden buldun o mektubu?

SOFİ: Cebinizden...

TAPARNİGOS: Sen serserinin birisin. Sen ahlaksızın birisin. Sen yaşlı bunak herifin birisin. Karım da aynen senin gibi. Birbirinizi seviyorsunuz. Arlanmazlar! Gençlerden utanın!...

TOVMAS: (Şaşkın) Ben...?

TAPARNİGOS: Birinci tekil şahıs zamiri, yalın hal...

MARTA: Biz?...

TAPARNİGOS: Bu da çoğulu oluyor...

TOVMAS: Asla!...

TAPARNİGOS: Zarf...

TOVMAS: Yalan!

TAPARNİGOS: Sıfat...

8. SAHNE

(Aynı kişiler, Nigo)

NİGO: İşte, hepsi de burada...

YERANYAG: Ah... Sevgili Levon'um.

NİGO: Hatırlıyor musun hanımefendi? Biraz önce ben Levon'dum... Levon'luk da iyiydi hani...

TOVMAS: (Alçak sesle Marta'ya) Bu mektup onların eline nasıl geçti?

TAPARNİGOS: (Alçak sesle Sofi'ye) Ya o mektubu aşırmasaydın?...

LEVON: (Alçak sesle Yeranyag'a) Ah, bir evlenebilirsek eğer...

MARTA: (Alçak sesle Tovmas'a) Ne yapacağız?

SOFİ: (Alçak sesle Taparnigos'a) Bakalım neye karar verecekler?

TOVMAS: (Alçak sesle Marta'ya) Rezil olmamak için tatlıya bağlayalım.

MARTA: (Alçak sesle Tovmas'a) Ben de onu söyleyecektim...

TAPARNİGOS: (Alçak sesle Sofi'ye) Şu oyunu tatlılıkla bitirelim.

TOVMAS: Bir şey söylemiyorsun.

TAPARNİGOS: Ne söyleyebilirim ki? Benim karımı seviyorsun.

TOVMAS: Sen de benimkini seviyorsun...

SOFİ: Ve bu kadın kocamı seviyor.

MARTA: Sen de benimkini...

TAPARNİGOS: Mahkemeye gidelim. Hak yerini bulsun.

TOVMAS: Hepimiz rezil olacağız.

SOFİ: Olalım. Biz hakkımızı istiyoruz.

MARTA: Terbiyesizler. Hakkınızı istemeye ne hakkınız var?

9. SAHNE

(Aynı kişiler, Markar)

MARKAR: Bayanlar, baylar, herkese merhaba.

TAPARNİGOS: Hoş geldin Markar Bey. Sen bizim yargıcımız ol. Bu adam benim karımı seviyor. Ben de onunkini. Bu durumda hak kimden yana?

MARKAR: Siz zaten davayı kapatmışsınız. Kavga etmeye gerek yok, barışın.

YERANYAG: Ama ben? Ben de Levon'u seviyorum.

MARTA: Çenen tutulsun.

MARKAR: Ben de herkesin önünde fikrimi söylüyorum. Evet, Yeranyag, Levon'la evlenmeli. Bunu böyle önceden itiraf ettiği için kendisine teşekkür ediyorum.

YERANYAG: Markar Bey'e gösterdiği bu iyi niyet için müteşekkirim. Ömrümün sonuna kadar Levon'la birlikte olacağıma söz veriyorum.

MARTA: Ve sen bana sadık kalacağına söz veriyor musun?

TAPARNİGOS: Evet, söz veriyorum.

MARTA: Bu olanların hepsi hiç yaşanmamış gibi unutulacak.

TAPARNİGOS: Evet, öyle olacak.

TOVMAS: (Sofi'ye) Dişinin ağrısı geçti mi?

SOFİ: Geçti.

TAPARNİGOS: Hepimiz de birbirimize sadık kalacağımıza söz verelim ve bu sırrı aramızda saklayalım, şerefimize leke sürmeyelim.

MARTA: Ah, huyun kötü olsa da seni seviyorum. (Taparnigos'u öper) Böyle durumlarda gözyaşlarımı tutamıyorum. (Ağlayarak) Dudaklarımdan öpücükler dökülürken, gözümden de gözyaşları dökülüyor. Sen beni tanımamışsın pek. Ölürüm senin için.

TOVMAS: (Ağlayarak) Gözlerimi yaşarttın, benim güzel Sofi'm, ne kadar uzun bir zamandır dudaklarım yanağına değmemişti.

LEVON: Canım Yeranyag'ım.

YERANYAG: Ah benim Levon'um...

NİGO: Ama hanımefendi, hani ben Levon'dum!

MARTA: Levon'u daima sev kızım.

TOVMAS: Sabah oldu, gidelim mi Sofi?

TAPARNİGOS: Yanıma gel tatlım.

MARTA: Tatlım diyen ağzını öpeyim.

TAPARNİGOS: Oh, dilini ısırayım.
SOFİ: (Kendi kendine) Elimi ısırdığı gibi.
NİGO: Benden başka herkes ayakta...
TAPARNİGOS: Ne gülüyorsunuz! (Şarkı söyler)
Bu bir manevi okuldur
Yönetimi vicdanlardır.
Dersleri tiyatro oyunları
Bizler de oyuncuları
(Hepsi birden makamla) Ne zor görev!...
Hoşça kalın izleyenler
Lütfen şunu unutmayın
Doyurun bizi maddiyatla
Doyuralım sizi maneviyatla...
(Herkes çıkmaya hazırlanır)
NİGO: Hanımefendi beni Levon yapmıştı hani!

SON

EKLER

Gedikpaşa[*10]

HAGOP BARONYAN

Bu mahallenin ahalisi yekdiğerinin sözünden anlamaz; lisanlar birbirine karışmıştır. Zira son yangından sonra İstanbul'un bütün mahallelerinden ve taşradan gelen muhacirler buraya yerleştiler.

Meşhur kuleyi inşa edenlerin birbirlerinin lisanlarını anlamadıkları için inşaatı nihayete erdirememeleri gibi, bunlar da mekteplerinin inşaatını bitirmeye muvaffak olamadılar.

Yedi-sekiz ay var ki mektep inşaatına giriştiler, ama masrafları önceden hesap etmediler. Bunlar, işin başında, temeli atıldıktan sonra, mektebin bir fidan gibi yetişip boy atacağını, kendilerine de sabah akşam binanın köklerine biraz su vermekten gayrı iş kalmayacağını zannediyorlardı. Velhasıl, temel atılır atılmaz, mahalleli, mektep meselesi halloldu diye mesut olup mektebin kendi kendine boy vermesini bekledi. Hataya düştüğünü görünce de, para bulmak için sağa sola koşturmaya başladı. Bina çok ağır bir nizamla yükseldi: Yarım arşın boy attı mı iki ay mola veriyor, yeniden boy atmak için mahallelinin para bulmasını bekliyordu; eğer bir arşın boy atarsa dört ay bekliyordu. Şimdilerde epey yükseldi ve bu sefer de pencereler için cam bulunup getirilmesini bekliyor. Bu gidişle, mektebin bir-iki seneye kadar talebe kabul edebileceği ümit ediliyor.

Kilisenin biraz yukarısında, mahalle kahvesinin karşısında bir kulübe var; mahalledeki yirmi beş yahut otuz kadar talebe orada tedrisat görüyor. Mektepte şu dersler tahsil ediliyor: Sabahtan öğlene kadar kilise ilahileri talimi. Öğleden sonra Elifba, Mezmur, Nareg[*11] ve biraz da tahta üzerinde güzel yazı.

Hal böyleyken, mektebin muallimi bir vefat haberi alır almaz, dersleri bırakır, merhumun yanına varır[*12] ve oradan döndüğünde de talebeleri dövmeye koyulur. Dayak dersi haftada üç defa, akşamüstleridir.

Burada, Surp Hovhannes Avedaraniç adında, birkaç ay içinde piskoposluğa nasıl terfi edebilirim diye düşünmekten başka derdi olmayan bir vaize sahip bir kilise vardır. Her pazar vaaz verir, her vaazında İncil'den bir mesel anlatır ve vaazı mutlaka Şark meselesiyle bitirir.

Burada da mahalle mütevelli heyeti, tıpkı başka mahallelerin mütevellileri gibi, mektebe ehemmiyet vermez; zengin Ermenilerden biri

ölsün de üç-dört yüz lira koparıp naaşını kilisenin içine defnedeyim diye bakar.

Mütevellilerden biriyle zengin bir ahbabı arasında şöyle bir sohbet geçmesi pek de inanılmaz değildir.

“Birader, senin için güzel bir yer var.”

“Nerede? Boğaz’da mı?”

“Yok. Gedikpaşa taraflarında... Denize nazır bir yer.”

“İstemem.”

“Mükemmel bir yer... Dün ahbaplar arasında konuşuyorduk, hepimiz oraya seni layık gördük. Eğer param olsaydı ben alırdım.”

“Alıp da ne yapayım kardeşim?”

“Eğer ölecek olursan bilelim de orayı sana verelim...”

“Öldükten sonra o yeri ne yapayım?”

“Gömülmek için birader.”

“Şimdi anladım niyetini... Ama benim daha ölmeye niyetim yok.”

“Ben de şimdi ölmeni istemem, Allah korusun. Şimdi pazarlığı bitirelim, sen ne vakit istersen o vakit öl, yalnız, parayı peşin ver ki mektebimizin inşaatını bitirelim.”

Bu mahallede yüksek sesli zangoçlar büyük itibar ve nama sahiptir.

Burada üç yüz Ermeni hanesi var. Kısm-ı küllisi Kayserilidir. Ahalinin bir kısmı sarraflıkla, küçük bir kısmı da zanaatle iştigal eder.

Bu mahallede, çalışkan, işinde gücünde birini görürsen, muhakkak taşralı Ermenidir. Doğma büyüme buralı olan, elini işe sürmez.

Mahalleli, bütün meselelere karşı gösterdiği lakaytlığıyla meşhurdur. Burada, birinin sırtından elbisesini alsan, “Neme lazım?” der, elbiseyi alıp götürmene ses çıkarmaz.

Burada zengin ve az çok tok olan pek kimse yoktur; fakir ve sarhoş olanlar ise haddinden fazladır.

Eğer burada bir uyanık bulunursa, bütün mahalleyi parmağına dolayıp aylar ve seneler boyunca oynatabilir.

Mahalleli o kadar korkaktır ki, biraz yüksek ses çıkardığında hepsi dehşete kapılıp kaçar.

Burada içtimai hayat yoktur. En büyük eğlenceleri bir kahveye girip iki yüz oynamaktır.

Kadın cinsinin ne işi ne de zanaatı vardır; ömrünü uyuyarak ya da pencere önlerinde oturarak geçirir. Bazı hanımlar ve beyler geceleri sokaklarda gezerler ve masumane sevda oyunlarıyla vakit geçirirler.

Manzume’nin [Manzume-i Efkâr’ın] sermuharriri [Garabed] Panosyan bu mahallede ikâmet eder; ancak mahallenin mektebine neden alaka göstermediği bilinmez. Burada birkaç hekim de oturur; içlerinden biri geçenlerde fukara bir hastaya gidince, para alana kadar evden çıkmadı. Burada zenginler de önce hekimin vizite ücretini göndermek, sonra da lütfedip hastalarının yanına gelmesi ve... onu öldürmesi için yalvarmak zorundadır. O zaman hekim koşarak gider.

Kış aylarında temsiller vererek ahaliyi terbiye eden Vartovyan’ın [Hagop Vartovyan, “Güllü Agop”] tiyatrosu da buradadır. Bir vakittir Ermenice temsiller Babıâli tarafından yasaklanmış olduğundan[*13] sadece Türkçe temsiller veriliyor; mahalleli de Babıâli’den bir ihtar almamak için Ermenice konuşmuyor.

Bazı hilebazlar bu tiyatroyu fırsat bilir, dört arşın boyunda, bir buçuk arşın eninde ilanlar hazırlayıp “muhteşem temsil, harikulade temsil, çok cezbeli temsil, fevkalade temsil, alelade temsil” ve daha bir sürü laflarla zavallı milleti burnundan yakalar, abuk subuk temsiller vererek keseleri boşaltırlar. Burada, tiyatronun kapıcısı sabah kalkıp kesesinde para bulamazsa tragedya müellifi kesilir. Vartovyan’ın bitmek bilmez çabaları sayesinde tiyatro sahnesinde muhteşem temsiller verilir, ama sahnenin dışında, localarda da temsiller noksan olmaz. Tiyatroya, oynanan oyunu görmek için gidenler azdır; çoğu kimse, aradığı şahsı bulmak için localara bakar.

Perde açıldığında, seyirciler oyuncuları kuvvetli alkışlarla selamlar ve sonrasında yüzlerini localara dönerler. Çoğu vakit, alkış vurmanın hiç uygun olmadığı bir anda alkış sesi duyulur. Seyredenlerden bazıları şöyle der:

“Ne pespaye adam! Şimdi alkışlayacak ne var!”

Bu zavallılar, alkışlayanın oyunu değil, sevdiceğinin verdiği bir tebessümü veya onun bir işmarını alkışladığını bilmezler.

Tiyatroya genellikle başka mahallelerden gelirler. Gedikpaşalılar senede bir kere tiyatroya gitmeyi müsriflik sayar. Ve zaten bu muhitin sakinlerinin çoğu sırf paraya secde eder, başka şeye değil. Senede sadece bir kere tiyatroya gidebilen birkaç kişi de bulunur; onlar da, silik, aşınmış paraları biletçiye yutturabilirlerse. Eğer biletçi farkına varıp paranın silik, noksan olduğunu söylerse, şu cevabı alır:

“Bizim paramız noksan da, sizin temsiliniz tam değil ya!”

Bazıları da idareli olmak namına, ailelerini alıp sokakta, sahnenin arka tarafında dikilir, temsili oradan dinlerler. Kimileri de biletçiyle yahut başka bir memurla anlaşıp tiyatroya bedava girer ve Vartovyan da bu nizamsızlıkların önüne geçip para kazanacağını zanneder.

Gedikpaşa yüksek bir mevkidedir ve havası da fena değildir. Yalnız, insan evden pazara gidene kadar bin bir renkte tozun içinde yüzer. Yüzme bilmiyorsa da boğulur.

Ermeniceden çeviren

Rober Koptaş

Baronyan'ın Tiyatro'su[*14]

KEVORK B. BARDAKJIAN

Ermeni harfleriyle Türkçe yazılmış, ancak yeterli derecede araştırılmamış çok geniş bir literatür mevcuttur. Bu literatür, dergilerden, çevirilerden ve öncelikli olarak Türkçe konuşan Ermenilere ulaşmayı amaçlayan özgün nitelikli çalışmalardan oluşmaktadır. Bu türden eserlerin sayısı, sadece İstanbul'da Ermeni harfli Türkçe dergilerin sayısının 30 civarını bulduğu (ki bu sayı o dönemde İstanbul'da yayımlanan tüm Ermeni dergilerinin üçte biridir) 1850'li ve 1880'li yıllar arasında hızlı bir biçimde arttı.[1] Geriye kalan elli civarındaki dergi ise, bazı zamanlarda Türkçe makaleler de içerecek biçimde Ermenice olarak yayımlandı. Birçok Ermeni editör Türkçe basına bizzat katkı sundular. Hagop Baronyan da, Osmanlı halkına dönük olarak Arapça harflerle ve Türkçe olarak Tiyatro adlı hiciv ağırlıklı bir mizah dergisi yayımladı. Bu yazıda söz konusu dergiyi kısaca tanıtmayı deneyeceğiz.

***

Çok yakın zamanlara kadar Tiyatro hakkında çok az şey biliniyordu. Çağdaşlarının bu dergiden haberdar olmaması mümkün değildi, buna rağmen kendi döneminin Ermeni basınında ona ilişkin çok az referansa rastlanır.[2] Baronyan'ın erken dönem biyografi yazarlarının hiçbiri, onun varlığının farkında olanlar dahil olmak üzere, Tiyatro'dan bahsetmez.[3] Görünen odur ki, aynı dönemde Ermenice olarak yayımlanan Tadron'un birebir çevirisi olduğunu zannetmişlerdir. Aslında bunda şaşırtıcı bir yan yoktur. Ancak tam tersine, ek bazı kanıtların da gösterdiği gibi, Tiyatro, Türkçe konuşan Osmanlı halkı için yayımlanmakta ve bu kesim tarafından okunmaktaydı.

Türkçe kaynaklarda Tiyatro'ya ilişkin birçok göndermeye rastlarız: Selim Nüzhet Gerçek,[4] Refik Ahmet Sevengil,[5] Metin And,[6] Fuat Süreyya Oral,[7] Enver Behnan Şapolyo[8] ve diğerleri, Türk tiyatro ve basın tarihiyle ilgili çalışmalarında Tiyatro'ya referans vermişlerdir. Ancak bunlar çok genel geçer referanslardır ve bildiğim kadarıyla, tıpkı Ermeniler gibi

Türkler de henüz Tiyatro'nun içeriğini kapsamlı bir biçimde araştırmamışlardır.

Ermeniler, ilk Türkçe mizah dergisi olan Diyojen'in 1869 yılında yayımlanmasından önce bir dizi mizah dergisi çıkarmıştı.[9] Diyojen 1869 yılına kadar Fransızca ve Rumca olarak yayımlandı.[10] Diyojen'in sahibi olan Teodor Kasap 1872'de ikinci bir hiciv dergisi olan Hayal'i yayımladı.[11] Zakarya Efendi 1873'te üçüncü Türkçe mizah dergisi olan Latife'nin kurucusudur.[12] Bu arada birkaç Türkçe dergi de hiciv niteliği taşıyan ekler vermekteydi: Terakki[13] (Letaif-i Asar adlı haftalık mizah ekiyle 1868'de), Asır[14] (hiciv ekleri 1870'de) ve 1872 yılında Hayal'e yayın yasağı konduğunda kısa bir süre için Teodor Kasap tarafından yayınlanan Çıngıraklı Tatar.[15]

Dördüncü Türkçe mizah dergisi olan Tiyatro, 1 Nisan 1874'te çıktı. Ulaşabildiğim son sayısı ise 12 Ekim 1875 tarihini taşıyordu, gerçekte daha fazla da sürmüş olabilir. Dolayısıyla, Tiyatro'nun yayın hayatı on sekiz aylık bir süreye yayılmıştır. Ancak dergiye iki kez iki aylık yayın yasağı getirildi ve ikinci yasaklama sona erdikten sonra da Baronyan bir süre dergiyi yayımlayamadı. Dolayısıyla Tiyatro gerçekte on üç ay boyunca yayın hayatında kaldı.

Son dört sayı dışında Tiyatro haftada iki kez (çarşamba ve cumartesi günleri) yayımlandı. Her sayı dört sayfadan oluşmaktaydı ve 40 paraya satılıyordu. On dokuzuncu sayıdan itibaren Baronyan Tiyatro'da bazı değişiklikler yaptı. Derginin boyunu büyüttü ve mühendislik çizimleri için tasarlanmış çok daha hoş görünümlü kâğıtlar kullanarak bastı. Aynı zamanda başlığa teatral bir çizim yerleştirildi. Daha sonra, 87. sayıdan itibaren başka değişiklikler meydana geldi. Baronyan sütun düzenlemelerini değiştirdi ve o günkü sosyal yaşamdan alınmış farklı sahneleri temsil eden yeni bir teatral çizime yer vermeye başladı. Tiyatro'nun son dört sayısı Ramazan'a denk geldiği için günlük olarak yayımlandı. Baronyan bu kez derginin boyunu küçülttü, fiyatını yarıya çekti ve ilk sayfadaki çizimi kaldırdı.

Tiyatro'nun içeriği, kısa komediler, sahne parçaları, diyaloglar, betimlemeler, mektuplar, ilanlar, telgraflar, fıkralar ve bilmecelerden oluşuyordu. Sonuçta kısa pasajlar içeriyordu, uzun ve süreklilik içeren materyaller, birbirini izleyen iki ya da üç sayı boyunca yayımlanıyordu.

Tiyatro’da tartışmaya açılan konular genelde toplumsal içerikliydi. Baronyan, tıpkı Tadron’da yaptığı gibi, politik meseleleri ön plana çıkarmayı da arzu etmiş olabilir. Ancak Türkçe bir dergi olarak Tiyatro, Ermenice adaşına oranla çok daha sıkı kontrol altındaydı. Örneğin bir keresinde, Baronyan’ın, Belçika’nın Almanya tarafından güdüldüğü yolundaki keskin beyanı, Tiyatro’nun iki aylık bir yayın yasağına maruz kalmasına neden oldu; sansürcüler Avrupa’nın büyük güçlerinden birisinin eleştirilmesinden memnun olmamışlardı.[16] Söz konusu yasak, Baronyan politik eleştirilerini Tadron’da çok daha özgür bir biçimde yayımlarken uygulanmıştı.

***

Baronyan, tıpkı Tiyatro’da olduğu gibi, Meğu (Arı) ve Tadron’da da eleştirilerini karikatürler aracılığıyla ortaya koydu. Tiyatro’da, genellikle toplumsal konularla ilgili toplam 107 karikatür yayımlandı. Tümünün değil, ama on beş karikatürün ait olduğu özel toplumsal bağlam içerisine oturtulması mümkün olmuştur.

Tiyatro’daki karikatürlerin sanatsal kalitesi daha önce Meğu’da yayımlananlarla karşılaştırıldığında büyük bir ilerleme gösterir. Hâlâ belli tasarım hatalarından bahsetmek mümkünse de, çok daha orantılı bir düzen içinde sunulurlar. Hatların, özellikle eylemi gösterirken plastiklikten yoksun olmalarından kaynaklanan keskinliği, dikkati çeken ilk görsel unsurdur. Bazı durumlarda aşırıya kaçan ayrıntılar karikatürü gereğinden fazla yoğun, fazlasıyla “süslü püslü” bir hale getirmiştir. Sanatçılar karmaşık bir gerçekliğe fazlasıyla sadık kalmış görünmektedirler; öyle ki, eserleri dönemin kostümlerine ilişkin güvenilir bir albüm teşkil etmektedir –aslında tarihsel açıdan bu bile tek başına yararlıdır. Fakat insan bu gereksiz ayrıntılar yığını arasında temel yergi fikrini ararken, karikatürün harekete geçirmeye çalıştığı anlık yergisel kahkaha, yumuşak bir gülümsemeye dönüşür. Diğer yandan, başlıklar nüktedan ve doğrudan konu odaklıdır; ayrıca Baronyan’ın kendi tarzını ortaya çıkarır, ki bu, Baronyan’ın, çizimlerin son halinin verildiği aşamaya katkı sunduğu yolundaki varsayımımızın doğruluğunu gösteren bir kanıttır.

***

Baronyan'ın Tiyatro'yu yayımlamaktaki amacı, Osmanlı başkentinin çok uluslu kamusu ile temasa geçmekti ve dolayısıyla Tadron'dan çok Tiyatro'ya yoğunlaştı. Tiyatro ile aşırı biçimde meşgul olduğundan Tadron'un editörlüğünden iki kez ayrıldı. Haziran 1874'te Tadron'un editörlüğüne S. Terziyan getirildi. Baronyan Tadron'un içeriğiyle ilgilenemeyeceğini açıkladı[17] ama editörlük konusunda Terziyan'a yardımda bulunacağına ve dizi yazı şeklindeki katkılarını tamamlayacağına dair söz verdi. Terziyan, 25 Eylül 1874'e, yani Baronyan editörlüğü yeniden devralana kadar, yaklaşık iki ay boyunca Tadron'un editörlüğünü yaptı. Ardından derginin editörlüğü Baronyan'ın ortağı olan G. M. Eczacıyan'a geçti ve kendisi 11 Ocak 1875'ten 9 Nisan 1875'e kadar bu görevi sürdürdü. Ardından Baronyan Tadron'a katkı sunan altı kişiyi editör tayin ederek mahlaslarını zikretti.[18] Böylece Baronyan kendisini nazik bir biçimde Tadron'un editörlüğünden kurtarmış ve tüm ilgisini Tiyatro'ya yöneltmiş oldu. 2 Ağustos 1875'te bir yayın yasağının sona ermesinin ardından Tiyatro'yu tekrar yayımlamaya başladığında, dergi haftada iki kez çıkmaya devam ederken, daha önce haftada üç kez basılmakta olan Tadron haftada bir kez yayımlanmaya başladı.[19] Tüm bu ayrıntılar, Baronyan'ın, kendi görüşlerini Osmanlı başkentindeki genel kamuya ulaştıracak olan Tiyatro üzerinde çok daha fazla yoğunlaştığı fikrini doğrular niteliktedir.

Aslında Baronyan kendisini tümüyle Tiyatro'ya vakfetmişti ve onun sayfalarını tek başına dolduruyordu. Telgraf formunda (Tadron'da "Belier" imzasıyla, Tiyatro'da imzasız olarak) yayımlanmış önemsiz birkaç katkıyı saymazsak, başka hiç kimse ona destek olmamıştır. İlanları saymazsak, Tiyatro'nun hiçbir sayısında Baronyan'ınki dışında bir imzaya ya da mahlasa rastlanmaz. Bu görüşü destekleyen diğer bir açık kanıt da Baronyan'ın derginin tümüne hâkim olan üslubudur.

***

Tiyatro ve Tadron biçim ve içerik açısından belirgin benzerliklere sahipti. Bir süre için her ikisi de haftada iki gün ve aynı günlerde yayımlandı. Asıl içerik ilk üç sayfada yer alıyor, dördüncü sayfa ise karikatürlere ve ilanlara ayrılıyordu. Aynı karikatürler yeniden üretiliyor ve pek çok kez iki dergide de aynı yazılar çıkıyordu. Fakat iki dergi arasında farklar da vardı. Öncelikle, Tiyatro ve Tadron'da eş zamanlı olarak basılan materyaller, Ermeni ve Osmanlı bağlamına uygun düşecek biçimde

düzenlenmişti. Örneğin İstanbul’daki değişik mahalleler anlatılırken, Tadron’da Ermeni yaşantısının görünümleri ön plana çıkmış, Tiyatro’da o mahallede yaşayan farklı unsurları bütünlüklü olarak ele alan betimlemelerle ilgilenilmişti. İkinci olarak, her iki dergide ortak karikatürler yayımlansa da genel ilginin sınırları dışına çıkan konularda açıklamalar Ermeni ve genel halk ilgisine göre değiştirilmişti. Üçüncü ve en önemlisi ise, Tiyatro’da yayımlanan malzemelerin kayda değer bölümü özgün nitelikteydi.

Tiyatro ve Tadron arasındaki bu farklılıklara rağmen Baronyan’ın fikirleri her iki dergide de aynıydı. Bu, ilk bakışta Tiyatro’nun taşıdığı önem konusunda soru işaretleri doğmasına yol açabilir. Ama sadece ilk bakışta, çünkü Baronyan kendi görüşlerini kolaylıkla geniş bir okuyucu kitlesine ulaştırıyordu. Baronyan’ın genel görüşleri, farklı etnik grupların aşağı yukarı aynı toplumsal, ekonomik ve siyasi koşullar altında yaşadığı ve aynı dış etkilere maruz kaldığı Osmanlı başkentinde yaşayan herkes için geçerli olacak ve uygun düşecek nitelikteydi. Ancak Tiyatro başka unsurlara da önem atfediyordu.

İlk olarak, Tiyatro’nun yayımlanması Baronyan’ın Osmanlı toplumuna dönük çok iyi bilinen toplumsal tavrını güçlendiriyordu. Baronyan, düşüncelerini engelleyecek hiçbir milliyetçi önyargı olmadan, etnik ve dini bariyerleri aştı ve açıkça topluluklar arası uyumu ve toplumsal ilerlemeyi teşvik eden bir bakış açısına işaret ederek İstanbul’daki Osmanlı toplumunu, toplumsal ya da diğer türden ortak problemlere sahip tek bir toplum olarak kabul etti.

İkinci olarak, Baronyan Tiyatro’yu yayınlayarak Türkçe edebiyatta mensur mizah türüne –1870’lerde henüz ilk oluşum evrelerini yaşayan bir türe–[20] kendi katkısını sundu. Mizah türünün kurucusu olan yazar ve editörler, aynı zamanda Tanzimat’ın ilerleyen dönemlerinde, başka isimlerle beraber Türkiye’de toplumsal eleştiriye giden yolları döşeyen öncülerdi.

Üçüncü olarak, Baronyan toplumsal reformları sağlayacak en etkili aracın tiyatro olduğunu kabul ettiğinden, Tiyatro’nun sayfalarında etkin biçimde tiyatronun tanıtımını yaptı. Dolayısıyla Baronyan’ın dikkatini, yeni yeni doğmakta olan Türkçe tiyatro ve onun sorunları üzerinde yoğunlaştırmasında şaşırtıcı bir yön yoktur. Baronyan aynı zamanda eleştiriler, kısa komediler ve sayısız diyalog yayımlayarak okuyucularının tiyatro zevkini geliştirdi. Sıradan halkın anlayabileceği bir tarzda yazılmış

olan eleştirileri, Türkçe tiyatro tarihinin bu konudaki ilk örnekleri arasında yer alır.[21]

Son olarak, Baronyan yazılarında konuşma Türkçesini kullanan ilk yazarlardan biridir.[22] Konuşma dilinin kullanılmasının türün gereklerinden birisi olduğu, “kaba” komedi türünün sıradan dil kullanımına gerek duyduğu ileri sürülebilir. Ama Baronyan dilin kendisinin bir amaç olmadığına, bir iletişim aracı olduğuna kesin biçimde inanıyor ve modası geçmiş, ağdalı bir dilin üstünlüğü fikrini sert biçimde eleştiriyordu. Baronyan bu ilkeye her zaman, Türkçe yazılarında olduğu kadar Ermenice yazılarında da sadık kalmıştır. Her iki durumda da, tarzı, ödünç alınmış sözcüklere dayalı olmaktansa, olabildiğince basit ve serbestti.

Reşat Ekrem Koçu, İstanbul Ansiklopedisi’nde Baronyan’ın Tiyatro’suna da değinmiştir.[23] Koçu’nun bir hiciv yazarı olarak Baronyan üzerine yazdığı bilgisizce değerlendirmeleri konu edinmek, burada sunulan mevcut alanın sınırlarını aşar. Koçu, Baronyan’ın Türkçesini “bozuk” olarak niteler ve bu yargısını ağırlıklı olarak Baronyan’ın ölçü kullanmaya eleştirel yaklaşmasıyla haklılaştırmaya çalışır. Koçu, yazısını Baronyan’ın Türkçe bilmediğini belirterek noktalar:

A. Baronyan Türkçe mizahi manzume yazma cüretini de göstermiştir. Edirne’de doğmuş, Osmanlı İmparatorluğu’nun en büyük fikir ve sanat merkezleri olan Edirne ve İstanbul’da yaşamış ve hayatını kalemi ile kazanma yoluna sapmış olan A. Baronyan’ın, sebavet çağından başlayarak kulaklarını dolduran bir dili doğru yazamayışı öylesine hazindir ki mesela Tiyatro’nun 75. sayısında neşrettiği şu manzumesi ancak bir kakafoni mükafatı kazanabilir...[24]

Baronyan Türkçeyi en az ana dili kadar iyi kullanıyordu. Eğer Koçu Tiyatro’yu dikkatli biçimde incelemek için karıştırmış olsaydı, kesinlikle bu türden hatalı kanaatlere varmaktan kaçınabilirdi. Onun Tiyatro’dan alıntıladığı belli satırlar Baronyan’ın Türkçesini gösteren birer örnek olarak kullanılamaz.[25] Baronyan hiçbir zaman ciddi anlamda nazım formunda yazmamıştır, yayımlamış olduğu on civarındaki kısa şiir de, içeriği biçime kurban eden bazı vasat şairlerin bilinçli bir parodisidir.

***

Baronyan, tıpkı Meğu ve Tadron’da olduğu gibi Tiyatro’da da tiyatroyla oldukça yoğun ilgilendi. Genelde tiyatro, özelde de Gedikpaşa Tiyatrosu

üzerine yapılan ateşli tartışmalara dahil oldu.

Ermeniler, Batı Ermenilerine ait ilk profesyonel tiyatroyu 1861 yılında kurmuş olduklarından, tiyatro konusunda çok yol almışlardı ve kayda değer bir deneyime sahiplerdi.[26] Ermeni tiyatrolarında yetişen oyuncular sonradan 1868'de kurulan ve "Türk tiyatrosunun doğum yeri ve beşiği kabul edilen"[27] Gedikpaşa Tiyatrosu'nda çalışmaya başlamışlardı. Gedikpaşa Tiyatrosu, kuruluşunu takip eden yıllarda kaçınılmaz olarak ortaya çıkan ilk güçlüklerle ve tiyatronun rolü, repertuvar, prodüksiyonlar ve oyunculuk konusunda yürütülen tartışmalarla uğraşmak zorunda kaldı.

Hayal'in editörü Teodor Kasap Efendi, Gedikpaşa Tiyatrosu'nun kurucusu ve yönetmeni Güllü Agop Efendi (Hagop Vartovyan) ile sürekli olarak fikir ayrılığına düşüyordu.[28] Özellikle Güllü Agop Efendi'nin Gedikpaşa Tiyatrosu'nun 1873-1874 sezonunda oynayacağı oyunların programını içeren bir bülten yayımladığı 1872 yılından sonra, Kasap'ın Gedikpaşa Tiyatrosu'na yönelik saldırılarının şiddeti arttı. Bu bültende Güllü Agop isim vermeden ve genel ifadeler kullanarak kendisini ve tiyatrosunu "çekemeyen pek çok insan olduğu"ndan şikâyet etmekteydi.[29] "Kasap Efendi bunu üzerine aldı"[30] ve Güllü Agop ve tiyatrosu üzerine çok daha küstahça bir saldırı dalgası başlattı. Baronyan'ın Tiyatro'su da, Güllü Agop'un savunuculuğunu yaptığı için bu saldırıdan eşit derecede pay aldı.

Hayal'in saldırıları Güllü Agop'un tiyatrosu kadar kişiliğini de hedef alıyordu. Hayal'e göre Güllü Agop sanatsal arka planı yetersiz olduğundan Gedikpaşa Tiyatrosu'nu işletecek çapta birisi değildi; "dört gün önce" işten ayrılmış bir "sıvacıydı".[31] Güllü Agop sadece herhangi bir Avrupa dilini değil, Türkçeyi bile yeterince iyi bilmiyordu. Dahası Kasap, Güllü Agop'un dürüstlüğünü de sorguluyordu: Güllü Agop "kötü ahlaklı", "haddini bilmez", "küstah", "sersem" birisiydi.[32] Böyle bir adam halkı eğitmeye nasıl cüret edebilirdi? Kasap, Güllü Agop'a cömert bir teklifte bulunuyordu: "Önce kendini eğit, sonra diğerlerini."[33] Hayal aynı zamanda Güllü Agop'u eser hırsızlığı ile suçluyordu: Başkaları tarafından yazılan oyunların telif haklarına sahip çıkıyordu. Son olarak, Güllü Agop'un programının haddinden fazla iddialı olduğu ileri sürülüyordu, çünkü Güllü Agop'un programındaki kadar zorlu oyunları sahnelemeye Avrupalılar bile nadiren cesaret edebilirdi. Bunun yanında, Güllü Agop'un oyuncu kadrosu sanatsal açıdan bu oyunları icra edecek yeterlilikte değildi.

Baronyan Hayal’in ithamlarını reddediyor ve Tiyatro’nun Güllü Agop’un avukatlığını yapmadığını belirtiyordu. Baronyan’ın Güllü Agop’u ve onun tiyatrosunu sorgusuz sualsiz desteklemiş olduğu doğru değildi. Tam aksine, uygun ve gerekli olduğunda daima Gedikpaşa Tiyatrosu’nu eleştirmişti ve gelecekte de eleştirmeye devam edecekti.

Böylece, Baronyan Güllü Agop’u kanatları altına aldı. Hiç kimse mükemmel değildi; insanlar Güllü Agop’un kendisinden öğrenemeyecekleri şeyleri onun yönettiği oyunlardan öğrenebilirlerdi. Güllü Agop’un eski mesleğine gelince, bu onun yetenekli olduğunu kanıtlıyordu; mütevazı bir meslekten gelip ilk Türk tiyatrosunun kurucusu olmaya yükselecek kapasiteye sahip birisiydi. Hayal, haklı olduğu konularda Güllü Agop’u eleştirme hakkına sahipti. Diyelim ki Baronyan Hayal’in dediği gibi Güllü Agop’un hiç dil bilmediğini kabul etmişti. Ne fark ederdi ki? Güllü Agop tiyatroda ders vermeyecekti ki,[34] onu organize edecek ve yönetecekti. Güllü Agop dil bilen insanlara (oyuncular) maaş ödüyordu. Eğer Hayal’in eser hırsızlığı suçlamaları doğruysa Baronyan da Güllü Agop’un bu davranışını uygunsuz bulacaktı. Son olarak, Tiyatro’ya göre Güllü Agop’un repertuvarı ile ancak iftihar edilebilirdi, çünkü özellikle Avrupalı basın onu bizzat övmüştü. Avrupa’da oynanan iyi oyunlar “Türkistan”da da oynanmalıydı. “Türkistan’ın her zaman Avrupa’nın gerisinde kalacağını” Hayal’e kim söylemişti?[35] Her zaman “millete hizmet ettiğini”[36] iddia eden Hayal, Güllü Agop’un topluluğu Kasap’ın eleştirdiğinden bile zor oyunları Avrupalıların hayranlığını kazanacak biçimde icra ederken, Güllü Agop’u ve onun tiyatrosunu suçlamaya nasıl cesaret ediyordu? Doğru, oyunculukların mükemmel olmadığını Baronyan da kabul ediyordu, ama bu, Hayal’e, oyuncuları “utanmazlık”la suçlama hakkını verir miydi?[37] Kasap Efendi küstahlaşıyordu ve eğer Agop’a kin duyuyorsa eleştirilerini doğrudan Agop’a yöneltmeliydi, onun tiyatrosuna değil.

Hayal, verdiği yanıtta kendi bakış açısına dair bazı açıklamalar yayımladı. Kasap Efendi Osmanlıların Avrupalıların altında kalmasını önermiyordu, Avrupalıları “taklit” etmesini doğru bulmuyordu, çünkü Avrupalıların ahlak anlayışı ve alışkanlıkları Osmanlı standartlarıyla “taban tabana zıttı.”[38] Hayal’in bakış açısına göre, Güllü Agop zamanın mütevazı eserlerini sahnelemeliydi, büyük yazarlar (Shakespeare, Goethe, Schiller, Dumas gibi), Gedikpaşa Tiyatrosu belli bir gelişme kaydettikten sonra sahneye taşınmalıydı. Kasap Efendi, Güllü Agop’a “sıvacı” olarak hitap ederken onu aşağılamaya ya da oyuncularını hor görmeye çalışmadığını

belirtiyordu. Ama “yeteneklerinin ötesinde”[39] işler yapan kişilere “haddini bilmez” denirdi ve Güllü Agop da yeteneklerinin ötesinde işlere kalkıştığı için bir haddini bilmezdi. Avrupalı basının övgüye değer bulduğu şey Güllü Agop ve kadrosu değil, Dikran Çuhacıyan’ın müziğiydi. Kasap Efendi aynı zamanda, Güllü’nün başkaları tarafından yazılan oyunları sahiplendiğini kanıtlayacak kanıtlar ileri sürüyordu.

Ardından Baronyan’a sıra geliyor ve Kasap Efendi Tiyatro’nun yayımlanması için gerekli izne Güllü Agop’un arkadaş çevresi aracılığıyla ulaşıldığını açıklıyordu. Bundan dolayı, Tiyatro, Güllü Agop’un fikirlerinin “avukatlığını”[40] yapıyordu. Hayal’e göre Baronyan tutarsızlık sergiliyordu, çünkü daha önceleri Gedikpaşa’nın ilerleme kaydedeceğini sanmıştı ve bu türden umutların ifade edilmesi aslında Baronyan’ın da Gedikpaşa’nın standartlarını sorguladığını gösteriyordu. Kasap, Meğu’da Baronyan’ın Güllü Agop’a dair eski bir eleştirisini açığa çıkarıyor ve bunun Baronyan’ın şimdiki tavrıyla açık bir zıtlık içerisinde olduğunu iddia ediyordu. Kasap, yazısını Baronyan’ın sonradan editör olmuş eski bir oyuncu olduğunu, dolayısıyla onun editörlüğünün de yetersiz olduğunu belirterek noktalıyordu.

Baronyan, Osmanlı’nın Avrupa’yı taklit etmemesi gerektiği konusunda onunla hemfikirdi. Fakat, Güllü Agop’a ilk saldırısını yönelttiğinde Hayal’in ileri sürdüğü nokta bu değildi. Kasap, büyük yazarları sahnelemek istediği için Güllü Agop’u küstah ve haddini bilmez olarak nitelerken, büyük Avrupalı ustaların bile bu yazarların eserlerini sahnelemeyi nadiren düşündüklerini de belirtiyordu. Kasap Efendi aynı zamanda, ünlü oyunlarda rol alan ve çok yüksek ücretler (30 bin Frank) ödenen büyük oyuncuların bile, sıvacılık işini bırakıp “Osmanlı ve Avrupa’nın ahlaki değerlerinden bihaber çömezleriyle”[41] beraber bir tiyatro kuran Güllü Agop kadar küstah olmadığını söylemekteydi. Bu, Avrupa taklitçiliğine bir saldırı olarak görülebilir miydi? Hayal, Güllü Agop’un, büyük yazarların oyunlarını oynamayı tiyatrosunun ilerleme kaydettiği daha ileri bir tarihe erteleyerek, bu sahnede mütevazı oyunlar sahnelemesi gerektiğini savunuyordu. Eğer Gedikpaşa Tiyatrosu sanatsal standartlarını Baronyan’ın beğenisini kazanacak düzeyde geliştirirse, Avrupalı eserler Osmanlı toplumsal normlarına uygun hale mi gelecekti? Kasap Efendi neden kendisi Gedikpaşa Tiyatrosu’nda oynanmak üzere Molière’in Cimri’sini (Pinti Hamid) –Avrupalı değerlere dayalı bir oyunu– çevirmişti? Neden Sganarelle’i orta oyunu formunda oynanmak üzere çevirmeyi denemişti?

Bu oyunlar geçmişte Osmanlı yaşamı bağlamına uygun düşüyordu da şimdi mi düşmüyordu? Pinti Hamid'de oynarken Avrupalı değerlerden ve ahlak anlayışından haberdar olan oyuncular, şimdi neden sözü edilen değerler ve ahlak anlayışından bihaber olmakla itham ediliyorlardı? Kasap Efendi neden o zaman Güllü Agop'un sıvacılık geçmişinden bahsetmiyordu da şimdi bu özel durumun üzerinde duruyordu? Kasap Efendi, kendi Cimri çevirisinin, şimdi bir "yozlaşma kaynağı"[42] olarak nitelendirdiği aynı tiyatroda oynanmasına neden izin vermişti? Kasap Efendi, Fransız oyunlarını orta oyunu formunda oynanmak üzere çevirirken ulusal değerleri yozlaştırmıyor muydu?

Hayal aynı zamanda, yeteneklerinin ötesinde işlerin altına girdiğini öne sürerek Güllü Agop'u haddini bilmez olarak nitelendiriyordu. Baronyan, Güllü Agop birkaç oyun oynayıp işi sürdüremeseydi bunun doğru olabileceğini söyleyerek yanıt veriyordu. Fakat kanıtlar gösteriyordu ki Güllü Agop sadece tiyatrosunu başarılı biçimde devam ettirmekle kalmıyor, aynı zamanda onun standartlarını geliştiriyordu.

Kasap Efendi'nin, oyuncuların dürüstlüğünden şüphe duymadığını açıklaması da ciddiye alınamazdı, aksi halde Gedikpaşa'nın bir yozlaşma kaynağı olduğu yolundaki betimlemeler nasıl açıklanabilirdi? Avrupalı basının takdiri sadece Çuhacıyan'ın müziğine yönelik değil, aynı zamanda oyunculara yönelikti; Kasap Efendi söz konusu yazıyı daha dikkatli biçimde yeniden okumalıydı.

Baronyan, Kasap Efendi'nin Güllü Agop'un telif hırsızlığı ile ilgili ortaya koyduğu kanıtları ise yeterli buluyordu. Güllü Agop'un bu davranışını ayıplıyordu; başkalarının düşünsel meyvelerini çalmak dünya üzerindeki "en kötü" şeydi.[43] Hırsızlar, kendilerini Tavus kuşu tüyleriyle süsleyen kargalara benzerlerdi. Sonunda tüyler, onları taşıyanın gerçek kimliğini açığa çıkaracak biçimde uçar giderlerdi.

Baronyan, ardından kendi konumunu açıklamaya geçiyordu. Ona göre, kendi bakış açısında bir tutarsızlık yoktu. O, Gedikpaşa Tiyatrosu'nun gelişme kaydedeceğini umduğunu belirtmişti. Bu gelişme sınırsız olamayacağına göre, burada bir çelişki yoktu. En büyük başarılar bile söz konusu olsa, insan her zaman mükemmele daha çok yaklaşmayı arzulayabilirdi. Meğu'da yayımlanan Güllü Agop eleştirisine gelirsek, bu sadece kendisinin Güllü Agop'a tarafsız yaklaştığını kanıtlar ve Baronyan'ın Güllü Agop'la senli benli olduğu yolundaki iddiayı çürütürdü. Baronyan, Güllü Agop'un Tiyatro'nun yayımlanması için gerekli iznin

alınması konusundaki yardımlarıyla ilgili iddiaları dolaylı olarak reddediyor ve Tiyatro'nun "herhangi bir kimsenin kişisel amaçlarının bir aracı"[44] olmadığını ve olamayacağını bir kez daha ısrarla vurguluyordu. Gerekli her durumda Güllü Agop'u eleştirmişti ve eleştirecekti, çünkü yegâne amacı "adalet"e[45] hizmet etmekti. Baronyan bazı sahnelerde oyunculuk yapmış olmaktan gurur duyuyordu ve halka hizmet verdikten sonra bunun nasıl olduğunun çok da önemli olmadığını düşünüyordu. Kasap Efendi'nin büyük hayranlık beslediği Molière de bir oyuncuydu. Ayrıca eğer Baronyan sonradan editör olmuş bir oyuncuysa, Kasap Efendi de ileride bakkal olacak bir editördü!

Baronyan, Gedikpaşa Tiyatrosu'nu tüm kalbiyle destekliyordu. Bu, nitelik ve nicelik açısından saygıyı hak eden bir ekibe sahip ilk ve tek profesyonel Türk tiyatrosuydu. Dolayısıyla hem halk, hem de entelektüeller Gedikpaşa Tiyatrosu'na mümkün olan her türlü yardımı sunmalıydılar. Baronyan özellikle editörlerden yapıcı eleştiriler yapmalarını bekliyordu. Ancak maalesef bazıları bu beklentiyi yerine getirmiyor ve kişisel çıkarları doğrultusunda hareket ediyorlardı. Örneğin, Güllü Agop bu tiyatroda editörlere koltuk tahsis ediyordu. Ama editörler bu ayrıcalığı genelde kötüye kullanıyorlardı; çeşitli arkadaşlarını da beraberlerinde tiyatroya getiriyorlardı. Anlaşılır biçimde içeri girmelerine izin verilmeyince de Güllü Agop'a karşı bir eleştiri yağmuru başlatıyorlardı.

Gedikpaşa Tiyatrosu çeşitli zorluklar içerisinde kurulmuştu ve Baronyan için yeni tiyatro grupları kurma fikri her zaman hoş karşılanacak bir şeydi. Ve bu türden bir girişim kaçınılmaz olarak Gedikpaşa Tiyatrosu'nun sanatsal ve maddi gücünü azaltacaktı. Bununla birlikte, sınırlı sayıdaki Osmanlı seyircisi ancak tek bir tiyatroyu ayakta tutabilecek güçteydi. Ve dönemin şartlarında, kör topal ilerleyen birkaç tanesi yerine, iyi organize edilmiş bir tiyatro tercih edilebilirdi. Ama Baronyan'ın kendisi, özellikle sürekli eleştiri yönelttiği Çuhacıyan topluluğuna karşı hasmane bir tavır takınıyordu. Gedikpaşa Tiyatrosu gerilemeden mustaripken Çuhacıyan'ın operetleri emsali görülmemiş bir başarı sergiliyorlardı; Çuhacıyan dolu salonlara çalıyor, şarkıları İstanbul'un her yerinde söyleniyor ya da ıslıkla çalınıyordu. Baronyan, Çuhacıyan'ın gösterilerini "sıkıcı" olarak nitelerken bunu neden görmezden geliyordu?[46] Bunun ardında ilk bakışta göze çarpmayacak bir şey yatıyordu ve bir hüküm vermeden önce Baronyan'ın Çuhacıyan hakkındaki görüşlerini açıklamak gerekir.

Baronyan, Çuhacıyan'ın operetlerindeki bazı edebe aykırı sahnelerden hiç hoşlanmıyordu. Özellikle Çuhacıyan'ın ilk opereti olan Arif'te, Baronyan'a ahlaka aykırı ve baştan sona tiksindirici gelen bazı aşk sahneleri vardı. Baronyan'ın diğer bir memnuniyetsizliği, Çuhacıyan'ın ikinci opereti olan Köse Kâhya'da yer alan Köse Zakar adlı bir karakterdi. Zakar arada sırada Ermenice konuşarak seyircileri gülmekten kırıp geçiriyordu. Baronyan'a göre bu Ermeni diline yapılmış büyük bir hakaretti. Baronyan'ın Tadron ve Tiyatro'daki ağır eleştirileri görmezden gelinemezdi: Arif'ten ve Köse Kâhya'dan aşk sahneleri ve Zakar'ın Ermenice sözleri çıkarıldı.[47]

İkinci bir nokta, Baronyan'ın Batılı müzikten ve enstrümanlardan genelde zevk almamasıyla ve Çuhacıyan'ın, Baronyan'a göre uyumsuz olan Doğulu ve Batılı melodileri harmanlama yönünde bir çaba sarf etmesiyle ilgiliydi. Leblebici Horhor Ağa'yı yarı yarıya Doğulu, yarı yarıya Batılı giysiler giymiş bir biçimde, aynı anda hem sigara hem de nargile içerken gösteren bir karikatür yayımladı. Başlık şöyleydi: "Eğer Doğulu ve Batılı melodiler harmanlanırsa..."[48]

Yukarıda bahsedilen etmenler Baronyan'ın Çuhacıyan'a dönük tavrını aydınlatmakla beraber, onun hasmane eleştirilerini asla haklı çıkarmaz. Baronyan'ın, halkın Çuhacıyan'ın operetlerinde "sıkılıp", "yorulduğu" yolundaki saptamaları kesinlikle doğru değildir.[49] Bu tavır, Baronyan ile Güllü Agop arasındaki varsayımsal yakınlıktan mı kaynaklanmaktaydı? Güllü Agop'un, Tadron'a yayın yasağı geldiğinde mağdur duruma düşen Baronyan'ın maddi kayıplarını karşılamak için bir dayanışma gösterisi düzenlediğini biliyoruz;[50] Kasap Efendi'nin Güllü Agop'un Baronyan'a Tiyatro'nun yayın lisansını alması için yardım ettiği yolundaki iddialarından haberdarız ve son olarak Baronyan'ın Çuhacıyan'a dönük tavrını da biliyoruz. Ama diğer yandan Baronyan, yapıcı biçimde de olsa, Güllü Agop'un şahsını (mesela Milli Kodamanlar'da) ve tiyatrosunu da eleştirdi. Baronyan'ın hayat hikâyesini yazanlar ya da ona ilişkin hatıralarını aktaranlar, Güllü Agop'u onun yakın arkadaşları arasında saymaz. Dolayısıyla Baronyan'ın itkileri hakkında çok kesin bir sonuca ulaşmak kolay değildir. Sonuçta biz onun Çuhacıyan'a karşı haksız bir tavır takındığını düşünebiliriz.

***

Orta oyunu tiyatroyu tehdit eden diğer bir unsur olarak sunuluyordu ve Baronyan, orta oyununun teatral unsurları tiyatronun yerini alamayacağı gerekçesiyle, onun modern tiyatronun taleplerini karşılayacak biçimde geliştirilmesi önerisine şiddetle karşı çıkıyordu. Ne oyunlar orta oyunu biçiminde icra edilebilirdi, ne de kısa orta oyunları modern tiyatro biçiminde sahnelenebilirdi.

Kasap Efendi ve başkaları ise orta oyununun modernize edilmesi gerektiğini ileri sürüyorlardı. Kasap Efendi'nin yaklaşımı şöyleydi:

Bizim için tiyatroyu ne Yunan'dan, ne Roma'dan, ne Fransa'dan ne de İngiltere'den almaya ve onlara tatbik ve taklit etmeye hacet yoktur. Gerek tatbik suretiyle olsun, gerekse eskiden beri bulunsun, halkımızda tiyatro fikri ve elimizde bir tiyatro vardır ki biz buna Zuhuri [orta oyunu] diyoruz. Bu tiyatro, zamanımızın terakkilerine nisbetle geri kalmış da şimdi ihtiyacımıza yetmiyorsa, bunu bugünkü ihtiyacımıza kafi olabilecek hale getirmeliyiz. Yani Zuhuri'yi şimdi oynamakta olduğu avlulardan yahut ahır gibi yerlerden çıkarıp, Gedikpaşa Tiyatrosu gibi bir muntazam yere götürmeliyiz.[51]

Baronyan bu görüşün tamamıyla karşısındaydı. Baronyan için "orta oyunu" popüler bir geleneksel eğlence biçimiydi ve tiyatro ile "orta oyunu" arasına belirgin bir çizgi çekiyordu. Onun seyirciye hiçbir düşünce aktarmadığı, hatta daha da önemlisi çok daha ahlaksız sahneler içerdiği yolunda olumsuz düşüncelere sahipti. Orta oyunu icracıları "paçavra giymiş"[52] bir grup şarlatandı; saçma konuşmalar yapar ve uygunsuz davranışlar sergilerlerdi.

Baronyan Tiyatro'da diyalog formunda bazı eleştiriler de yazmıştır. Sıradan halka görüşlerini kolayca anlatabileceği, kısa ve öz bir tarz içerisinde oyunların ve oyuncuların genel nitelikleri üzerinde durmuştur.

1. İlk eleştiri Manastırlı Rıfat Bey'in oyunu Feyz-i Aşk üzerinedir.[53] Baronyan, bu oyunla La Dame aux Camelias (Kamelyalı Kadın) arasında, dil ve final sahnesi dışında hiçbir fark görememiştir; iki oyun arasında birçok benzerlik vardır. Ayrıca Baronyan oyuncuların rollerini iyi ezberlemediklerini gözlemlemiştir.

2. Baronyan Şemsettin Sami'yi tebrik ediyor ve onun oyunu Besa yahut Ehde Vefa'yı övüyordu.[54] Baronyan'a göre o güne kadar yalnızca iki iyi "milli" oyun yazılmıştır ve bu, onlardan birisidir. Oyun başarılıdır, çünkü tipik karakterler tipik durumlar meydana getirirler. Oyunun iyi kurulmuş olan kurgusu yazarın "zekâ"sının bir göstergesidir. Oyun yazmak zordu ve

bir oyun yazarı geniş bir genel kültüre ve anlayış gücüne ihtiyaç duyardı. Oyuncuların yorumu tümüyle tatmin edici değildi, bazen seyircileri ağlatmak yerine güldürüyorlardı.

3. Baronyan, Arif tarafından yazılan Kaza ve Kader'i,[55] büyük oranda tumturaklı ve kafiyeli tarzı yüzünden oynanabilir bulmuyordu. Herhangi bir oyunun tarzının basit ve doğal olması ve karakterleri oluşturma biçiminin de dikkatle değerlendirmeye alınması gerektiğini ileri sürüyordu. Ancak bu tür henüz yeniydi ve gelecekte daha iyi ürünler ortaya konacaktı.

4. La Belle Hélène[56] oyununu eleştiren Baronyan, oyunu beklediğinden iyi bulduğunu belirtiyordu. Özel olarak belirtmese de bazı hatalardan bahsediyor ve biraz da oyunculuklara değiniyordu.

Baronyan aynı zamanda Şair Evlenmesi (onun deyimiyle Âşık Evlenmesi) ile ilgili bir eleştiri de yapmış ve bu oyunun Şinasi'ye ait olmadığını ileri sürmüştür.[57] Onun bu şüpheyi duymasında kısmen Şinasi'ye duyduğu büyük saygı rol oynasa da, Baronyan eserin Şinasi tarafından yazılmadığını kanıtlamak için, oyunun sanatsal standartlarının düşük olması dışında başka savunular da ileri sürüyordu: 1) Üslubu doğal değildi ve kabaydı; 2) Noktalama işaretleri yanlış kullanılmıştı, Şinasi Türkçede bu işaretleri ilk kez kullanan kişiydi ve böyle bir hata yapamazdı; 3) Şinasi yayıncılığa çok büyük bir tutkuyla bağlıydı ve eğer bu komediyi o yazmış olsaydı kesinlikle kendisi yayımlardı; 4) O zamanlarda yazarın adı normalde sadece ön kapakta yazardı ama Şinasi'nin adı okuyucuyu kandırmak niyetiyle hem ön, hem de arka kapağa yazılmıştı; 5) Baronyan, eğer bu oyun Şinasi tarafından yazıldıysa, orijinal el yazmalarının ortaya çıkarılması gerektiğini savunuyordu. Etrafta Şinasi'nin el yazısını ve imzasını tanıyan birçok insan vardı. Ardından Baronyan oyun üzerine yorum yaparak, içerisinde yeterli oranda komik unsur bulunmadığını, icra etmek için çok kısa olduğunu ve ana temayı eylemler yoluyla geliştirmekte başarısız olduğunu belirtiyordu.

***

Tiyatro'da yer alan en sert eleştirilerden bazıları Türkçe basın üzerinedir. Ama Baronyan'ın Ermenice ve Türkçe basına dönük benzer nitelikteki ithamlarından burada bahsedilmeyecek. Ancak polemiksel niteliği nedeniyle dikkate değer olan özel bir yazı vardır.

Türkçe basına yönelik “Hülasetülefkar” adlı bu yazı, ifade özgürlüğünün engellenmesinin Türkçe basının ilerlemesini engellemeyeceğini ileri sürmekteydi.[58] “Hülasetülefkar”, sansürcülüğün kişiliğe yönelik eleştirileri yasaklama kararını haklı bulurken, bu türden eleştirilerin geçmişte hastalıklı yazılara ve ağız dalaşını hatırlatan kişisel tartışmalara yol açtığını ileri sürüyordu. Baronyan bu yazıdan alıntılar yaptı ve parantez içinde kendi yorumlarını ekledi. İfade özgürlüğü vazgeçilmez bir haktı; kişilerin eleştirisi geniş anlamda toplum için yararlıydı ve engellenmemeliydi. Bunun yanında, Baronyan yazısını, ifade özgürlüğünü sonuna kadar kullanarak eleştiri yapan bir dergi bilmediğini belirterek bitiriyordu.[59]

Baronyan’ın Tiyatro’daki politik eleştirisi İspanya’daki Carlist harekete dönüktü.[60] Don Carlos’un konuşmalarını tam bir özgürlük içinde alaya aldı, onun hakkında bir komedi yazdı ve onu yetersiz, korkak ve geveze bir lider olarak iğneleyici bir biçimde eleştirdi.

İngilizceden çeviren

Fırat Güllü

[*1] Bu makalenin İngilizce orijinali, editörlüğünü Nishan Parlakian ve S. Peter Cowe'un yaptığı Modern Armenian Drama adlı kitapta (New York: Columbia University Press, 2001, s. 61-64); Türkçe çevirisi ise, tiyatro/çeviri ve araştırma dergisi Mimesis'in, Mayıs 2010 tarihli 17. sayısında yayımlandı (s. 153-158).

[*2] Hagop Baronyan'ın oğlu Aşod Baronyan'ın aktardıklarını yazıya döken: Toros Azadyan. Mışaguyt Azkakragan Darekirk 1848 (Kültür Etnografik Yıllığı 1948), İstanbul: Mışaguyt Kıradun, 1947, s. 93-98.

[*3] Teotig, Amenun Daretsuytsı (Herkesin Yıllığı), İstanbul, 1915, s. 269-271. Tiyatro oyuncusu ve yönetmeni Tovmas Fasulyacıyan'ın (1843, İstanbul - 1903, İskenderiye) Abdülhamit rejiminden kaçıp Bulgaristan'a gitmiş olan ve İslimya (Sliven) şehrinde ders vererek hayatını sürdürmeye çalışan Armenag Hamamcıyan'a yazdığı tarihsiz mektuptan. Aydos kasabası hastanesinde yazılmıştır. Fasulyacıyan mektupta, tiyatro oyuncularının kaderi olan ilgisizlikten yakınır, toplumun vefasızlığına uğramış çeşitli Ermeni sanatçılardan, onların hazin sonundan bahseder, bu meyanda Baronyan'dan da söz eder.

[*4] Teotig, Amenun Daretsuytsı (Herkesin Yıllığı), İstanbul, 1908 ve 1909.

[*5] Ermeni “milleti” içerisindeki idari ve toplumsal yapılanmayı düzenlemek üzere 1860’ta hazırlanan, bazı değişikliklere uğradıktan sonra 1863’te Osmanlı Devleti tarafından resmen kabul edilen, Ermeni Milleti Nizamnamesi (Nizamname-i Millet-i Ermeniyan; Ermenicedeki adıyla Azkayin Sahmanatrutyun Hayots [Ermeni Milli Anayasası]) kast ediliyor.

[*6] 1863 tarihli Ermeni Milleti Nizamnamesi’e göre, idari, siyasi, toplumsal meselelere bakan, Ruhani ve Cismani Meclis üyelerinden oluşan üst yönetim organı.

[*7] Ermeni kiliselerinin bulunduğu semtte cemaatin dini ve hayri işlerine bakan, seçimle iş başına gelen kurul.

[*8] 1834’te İstanbul Yedikule’de açılan ve halen faaliyetlerine devam eden Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi kast ediliyor.

[*9] Ermenicede, “azkayin kordzer”. “Ulus(a), halk(a), cemaat(e) (ait)” anlamlarına gelen “azk(ayin)” sözcüğü, Osmanlı “millet sistemi” bağlamında değerlendirilerek, “millet” olarak çevrildi. Burada, Ermeni “milleti” kast ediliyor

[*10] Baronyan’ın ünlü Bıduyd mı Bolso Tağerun Meç (İstanbul Mahallelerinde Bir Gezinti) adlı eserinden bir bölüm. 1880’de İstanbul’da yayımlanan ve Aras Yayıncılık’ın yayın programında yer alan bu kitabında Baronyan, İstanbul’un iki yakasında yer alan 34 semte dair gözlemlerini, çeşitli toplumsal meseleleri birbiriyle harmanlayan mizah dolu bir dille aktarır. Eserin Aramyan Okulundan Yetişenler Derneği basımından yapılan bu çeviride, otantik bir tat yakalayabilmek gayesiyle, Baronyan’ın yaşadığı dönemin Türkçesine yakın bir dil tercih edildi.

[*11] 10. yüzyılda Nareg'li (Van yakınlarında) Krikor tarafından yazılan ve Ermeni Kilisesi tarafından kutsal kabul edilen dua kitabı.

[*12] Dua okuyup ödüllendirilmek için olsa gerek.

[*13] II. Abdülhamit’in istibdat döneminde, bazı siyasi olaylar, sözgelimi devrimci Ermeni örgütlerinin eylemleri nedeniyle, Sultan, Ermenice sahne faaliyetlerini yasaklamıştı.

[*14] Bu makalenin İngilizcesi “Baronian’s Tiyatro” başlığıyla Klatzor Armenological Review’ın Kış 1986 tarihli sayısında (Cilt 2, no 1; s. 57-64); Türkçe çevirisi ise tiyatro/çeviri ve araştırma dergisi Mimesis’in, Mayıs 2010 tarihli 17. sayısında yayımlandı (s. 187-204).

[1] Karnik Stepanyan, “Hayadar turkeren hay mamul”, Hay barperagan mamuli badmutyunits, cilt 1, Erivan 1963, s. 239; Hay barperagan mamuli bibliografia, (der.) H. Petrosyan, Erivan, 1956.

[2] Asya, Tiyatro’nun yayımlanmasını olumlu karşıladı (Asya, 1874, no 20); Masis, Tiyatro’ya uygulanan bir yayın yasağını haber yaptı (Masis, 1875, no 1673).

[3] Stepanyan’a göre, Baronyan’ın biyografi yazarlarından birisi Tiyatro’nun yayımlanışından kısaca bahsetmiştir (Karnik Stepanyan, “Hayadar turkeren hay mamul”, Hay barberagan mamuli batmutyunits, cilt 1, Erivan 1963, s. 260).

[4] Selim Nüzhet (Gerçek), Türk Gazeteciliği, İstanbul 1931, s. 65-66.

[5] Refik Ahmet (Sevengil), Yakın Çağlarda Türk Tiyatrosu, Cilt 1, İstanbul 1934, s. 42-43 (alıntılayan Karnik Stepanyan, “Hayatar turkeren hay mamul”, s. 250).

[6] Metin And, A History of Theatre and popular Entertainment in Turkey, Ankara 1963-1964, s. 70.

[7] Fuat Süreyya Oral, Türk Basın Tarihi, Cilt 1, Ankara 1967, s. 117.

[8] Enver Behnan Şapolyo, Türk Gazeteciliği Tarihi: Her yönüyle Basın, Ankara 1969, s. 154.

[9] Zvarcakhos, 1855; Meğu, 1856; Mamul, 1869.

[10] Selim Nüzhet (Gerçek), Türk Gazeteciliği, İstanbul 1931, s. 52.

[11] a.g.e. s. 60.

[12] a.g.e. s. 62.

[13] a.g.e. s. 49–50.

[14] a.g.e. s. 55.

[15] a.g.e. s. 61.

[16] Tadron, 1875, no 129.

[17] a.g.e., 1874, no 27.

[18] a.g.e., 1875, no 85.

[19] a.g.e., no 158.

[20] İsmail Habib (Sevük), Tanzimat’tan Beri Edebiyat Tarihi, İstanbul 1942, s. 203.

[21] O tarihten beri Türkçe basında sadece birkaç eleştiri yayımlanmıştır (bkz. Refik Ahmet Sevengil, Türk Tiyatrosu Tarihi, Cilt 3, İstanbul 1934, s. 42–43, İstanbul 1961, s. 258-264).

[22] Çok az sayıdaki istisnalar dışında Türkçe yazanların büyük bir kısmı Arapça ve Farsça sözcüklerle dolu gösterişli bir Osmanlı üslubuyla yazıyorlardı (bkz. İsmail Habib Sevük, Dil Davası, İstanbul 1949, s. 13-15). Süreli yayınlar Türkçenin sadeleşmesinde önemli bir rol oynadı (bkz. Agah Sırrı Levend, Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri, Ankara 1960, s. 82).

[23] Reşad Ekrem Koçu, İstanbul Ansiklopedisi, Cilt 4, s. 2124.

[24] a.g.e.

[25] a.g.e.

[26] Karnik Stepanyan, Urvagidz arevmıdahay tadroni badmutyan, Cilt 1, Erivan 1962, s. 217.

[27] Metin And, A History of Theatre and popular Entertainment in Turkey, Ankara 1963-1964, s. 69.

[28] Refik Ahmet Sevengil, Türk Tiyatrosu Tarihi, Cilt 3, İstanbul 1934, s. 42-43, İstanbul 1961, s. 85.

[29] Metin And, A History of Theatre and popular Entertainment in Turkey, Ankara 1963-1964, s. 70.

[30] a.g.e.

[31] Tiyatro, 1874, no 36.

[32] a.g.e.

[33] a.g.e.

[34] a.g.e.

[35] a.g.e.

[36] a.g.e.

[37] a.g.e.

[38] a.g.e., no 36.

[39] a.g.e., no 37.

[40] a.g.e., no 36.

[41] a.g.e.

[42] a.g.e.

[43] a.g.e., no 38.

[44] a.g.e., no 36.

[45] a.g.e.

[46] a.g.e., no 68.

[47] Karnik Stepanyan, Urvakidz arevmıdahay tadroni badmutyan, Cilt 2, Erivan 1962, s. 210.

[48] Tadron, 1875, no 173.

[49] Tiyatro, 1874, no 68.

[50] Karnik Stepanyan, Urvakidz arevmıdahay tadroni badmutyan, Cilt 2, Erivan 1962, s. 90.

[51] Refik Ahmet Sevengil, Türk Tiyatrosu Tarihi, Cilt 3, İstanbul 1934, s. 42-43, İstanbul 1961, s. 258.

[52] Tiyatro, 1874, no 58.

[53] a.g.e., no 2.

[54] a.g.e., no 4.

[55] a.g.e., no 52.

[56] a.g.e., no 64.

[57] a.g.e., no 50.

[58] a.g.e., no 8-10.

[59] a.g.e.

[60] a.g.e., no 12, 18, 19, 38, 56, 63, 65.